

Bryndís Zoëga
Guðmundur St. Sigurðarson
Guðný Zoëga

Fornleifaskráning Blönduósþæjar III

Fremstagil – Geitaskarð – Holtastaðir - Móberg

Bygðasafn Skagfirðinga
Rannsóknaskýrslur
2009/98

Forsíðumynd: Hlaðinn garður á Geitaskarði

© Bryndís Zoëga, Guðmundur St. Sigurðarson og Guðný Zoëga
Bygðasafn Skagfirðinga, Sauðárkróki
2009/98

Efnisyfirlit

EFNISYFIRLIT	1
INNGANGUR	1
TILGANGUR FORNLEIFASKRÁNINGA	2
AÐFERÐ VIÐ SKRÁNINGU.....	3
HELSTU MINJAFLOKKAR	3
FREMSTAGIL – SÖGUÁGRIP	7
FORNLEIFASKRÁNING	9
GEITASKARÐ – SÖGUÁGRIP	19
FORNLEIFASKRÁNING	21
ÞORBRANDSSTAÐIR	31
BUÐLUNGANES.....	37
HOLTASTAÐIR – SÖGUÁGRIP	50
FORNLEIFASKRÁNING	52
HOLTASTAÐAKOT	61
MÓBERG – SÖGUÁGRIP	68
FORNLEIFASKRÁNING	70
SAMANTEKT	81
FORNLEIFAR Í LANDI FREMSTAGILS.....	81
FORNLEIFAR Í LANDI GEITASKARÐS.....	81
FORNLEIFAR Í LANDI HOLTASTAÐA	83
FORNLEIFAR Í LANDI MÓBERGS.....	83
MINJAR SEM ERU ÁHUGAVERÐAR TIL RANNSÓKNA	84
NIÐURLAG	85
HEIMILDASKRÁ	86

Inngangur

Sumarið 2009 fór fram skráning á fjórum jörðum í Blönduós bæ, fyrrum Engihlíðarhreppi. Var þetta þriðji og jafnframt síðasti áfangi fornleifaskráningar vegna aðalskipulags sveitarfélagsins en skráningarvinnan hófst 2007.

Jarðirnar sem skráðar voru eru eftirfarandi: Fremsta-Gil, Geitaskarð, Holtastaðir og Móberg. Með Móbergi var skráð jörðin Skriðuland sem er nýbýli. Þess ber að geta að jörðunum Geitaskarði og Holtastöðum fylgja einnig jarðirnar Tungubakki og Eyrarland í Laxárdal en þar sem þær jarðir voru áður sjálfstæðar jarðir voru þær ekki skráðar með heimajörðinni 2009.

Um var að ræða heildarskráningu þar sem skráðar eru allar fornleifar sem tengjast hverri jörð og nýtingu hennar; bæjarstæði og aðrar minjar í heimatúni, auk stekkjja, beitarhúsa, selja og hjáleigna ef einhverjar eru. Á þann hátt má öðlast yfirsýn yfir minjar sem heyrt hafa saman í tíma og rúmi þótt alltaf megi búast við því að töluverður fjöldi minja sé horfinn af náttúru eða mannavöldum.

Vettvangsvinna fór fram í júlí, ágúst, september og október 2009. Vettvangsvinnan var í höndum Guðmundur Stefán Sigurðarson fornleifafræðingur og Bryndís Zoëga landfræðingur sem einnig skrifaði skýrsluna. Um heimildavinnu sá Berglind Þorsteinsdóttir, fornleifafræðingur.

Sérstakar þakkir fá heimildamenn okkar: Ágúst Sigurðsson bóndi Geitaskarði, Holti Líndal bóndi Holtastöðum, Bylgja Angantýsdóttir og Halldór Einarsson ábúendur á Móbergi. Sigurður B. Sigurðsson ábúandi á Fremstagili.

Tilgangur fornleifaskráninga

Í Þjóðminjalögum nr. 107/2001 er kveðið á um að stuðla beri að verndun menningarsögulegra minja í eigin umhverfi og tryggja að íslenskum menningararfi verði skilað óspilltum til komandi kynslóða, að auðvelda eigi aðgang að þeim, kynna þær þjóðinni og greiða fyrir rannsóknum. Í 9. grein laganna eru fornleifar skilgreindar sem:

[...] hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bæn húsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bóllum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið.
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast fornleifar, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar [...].

Samkvæmt lögunum eru allar fornleifar friðhelgar og verndaðar gegn hvers kyns raski. Í 10. grein segir að fornleifum megi enginn „spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga, né úr stað flytja nema leyfi Fornleifaverndar ríkisins komi til.“ Þetta á við um allar fornleifar, óháð sérstakri friðlýsingu. Friðhelgi fornleifa er ekki háð því að þær séu þekktar eða hafi verið skráðar. Ef áður óþekktar fornleifar finnast ber að tilkynna það Fornleifavernd ríkisins. Komi fornleifar í ljós við jarðrask skal fresta vinnu á staðnum uns ákvörðun Fornleifaverndar liggur fyrir um hvort og með hvaða skilyrðum framkvæmdir megi halda áfram (sjá 14. gr.).

Eitt af markmiðum fornleifaskráningar er að sporna við því að minjar verði fyrir skemmdum af gáleysi eða að nauðsynjalausu. Fornleifaskráning er forsenda skipulegrar minjavörslu svo sem þegar ákvarðanir eru teknar um aðgerðir til verndar einstökum minjastöðum eða minjasvæðum. Auk þess kemur hún að gagni í rannsóknum og kynningum.

Þeir sem stýra hvers konar framkvæmdum verða að eiga aðgang að yfirliti um fornleifar á framkvæmdasvæðinu, svo unnt sé að taka tillit til minja við skipulagsvinnu og varðveislu sögu staðarins í landslaginu. Einnig má minnka stórlega líkur á að framkvæmdaraðilar rekist í miðjum klíðum á fornleifar, sem þeir gerðu sér ekki grein fyrir að gætu verið fyrir hendi, en reynist nauðsynlegt að rannsaka með tilheyrandi kostnaði og töfum á framkvæmdum. Því er mikilvægt að fornleifaskráning sé gerð með nægilegum fyrirvara áður en framkvæmdir eiga sér stað. Björgunaruppgröftur, sem unninn er vegna framkvæmda og undir þrýstingi vegna

þeirra, er engan veginn æskilegur. Hvorki fyrir framkvæmdaaðila né frá sjónarmiði fornleifafraeðinnar, og því sameinar fornleifaskráningin hagsmuni beggja.

Aðferð við skráningu

Fornleifaskráning hefst á því að farið er í gegnum ritheimildir svo sem fornbréfasafn, örnefnaskrár, jarðabækur og byggðasögurit auk þess sem talað er við staðkunnuga þar sem það er mögulegt. Vettvangsferðir felast í því að svæði eru gengin og minjar leitaðar uppi, þeim lýst auk þess sem þær eru mældar upp og ljósmyndaðar. Þar sem mögulegt er eru loftmyndir notaðar til að greina minjar eða svæði þar sem líklegt er að minjar finnist. Gengið er á alla staði sem að eru taldir líklegir minjastaðir. Á þann hátt bætast oft við fornleifar sem ekki er getið í heimildum.

Í skýrslunni fá allar fornleifar auðkennisnúmer, hlaupandi númer innan hverrar jarðar, t.d. fær gamli bærinn á Geitaskarði númerið 1 (auðkennt Geitaskarð – 1). Það númer er notað þegar vísað er til fornleifa í texta og á kortum. Einnig fá þær minjar þar sem Staðhættir er þekkt svokallaðar kennitölur [Fvnr.] en það er auðkennisnúmer sem að hver fornleif fær í gagnagrunni Fornleifaverndar ríkisins. Til dæmis er kennitala fyrir bæjarstæði Geitaskarðs (Geitaskarð – 1) 11362.

Reynt er að leggja mat á um hvaða tegund minja er að ræða, t.d. bústaður, fjárhús o.s.frv. Einnig hversu vel þær eru varðveittar og í hve mikilli hættu þær eru af völdum utanaðkomandi áhrifa, s.s. vegna jarðræktar eða landrofs. Segja má að allar minjar innan túns eða í nágrenni þess séu í einhverri hættu vegna ábúðar á jörðinni en þær eru þó einungis metnar í hættu þegar sérstök ástæða er til að ætla að þær kunni að verða fyrir hnjaski. Hættumat getur, af ýmsum ástæðum, breyst og því getur þurft að endurskoða það síðar. Ástand minja og hættumat er gefið upp eftir skráningarstöðlum Fornleifaverndar ríkisins sem finna má á vefslóðinni <http://fornleifavernd.is/index.php?pid=161>.

Minjarnar eru einnig mældar upp á vettvangi með nákvæmu GPS tæki (Trimble ProXrs) sem gefur nákvæmni með undir metra í skekkju. Nákvæm staðsetning minja er gefin upp í töflu aftast í skýrslunni. Staðsetning minja er sett inn á hnitadar loftmyndir frá Loftmyndum ehf. í eigu sveitarfélagsins. Upplýsingarnar eru skráðar í gagnagrunn og uppmælingum er skilað á stafrænu formi til verkkaupa og Fornleifaverndar ríkisins.

Endurgerð upprunalegra túnakorta og yfirlitsmyndir af stærri minjasvæðum er að finna aftast í skýrslunni, auk töflu þar sem allar helstu upplýsingar um einstakar minjar koma fram: Sérheiti ef um slíkt er að ræða, hlutverk, tegund, ástand, lengd og breidd, hættumat og hættuorsök, auk þess er aldur minjanna gróflega áætlaður. Er þó rétt að hafa fyrir vara á slíku aldursmati nema þar sem áreiðanlegar heimildir fyrirfinnast. Aldur sem gefinn er upp í hnitatöflu er einungis til leiðbeiningar. Þá er staðsetning minjanna gefin upp í töflunni í Ísnetshnitum (ISN93).

Helstu minjaflokkar

Búsetuminjum má gróft séð skipta í tvo flokka, minjar í túni og minjar utan túna.

Minjar í túni

Bæjarstæði

Útlit og lega bæjarstæða helgast af því hvort um er að ræða viðvarandi eða styttri byggð. Oft varðveitast vel afbýli eða skemmri tíma bústaðir s.s. sel þar sem þau eru gjarnan þannig staðsett að seinni tíma framkvæmdir hafa ekki raskað við þeim. Slík bæjarstæði/bústaðir geta gefið miklar fornleifafræðilegar upplýsingar. Bæjarhólar verða til við sífelldar endurbyggingar húsa á sama stað. Bæjarhólar varðveita mikla sögu um húsakost og lifnaðarhætti, og þar eru mestar líkur á að verðmætir gripir finnist. Oft voru bæjarstæði nokkurskonar þorp bygginga þar sem útihús hverskonar voru áföst eða fast við bæjarhúsin.

Kirkjur voru oftast gegnt bæjarhúsum eða mjög nærri bæjarstæðum.

Á **alkirkjum**, höfuðkirkjum (beneficum) var messað hvern helgan dag og þar mátti jarða.

Á **hálfkirkjum**, svokölluðum útkirkjum (annexíum), var messað helmingi sjaldnar en á alkirkjunum eða annan hvern helgan dag. Þar mátti jarða. Djákni aðstoðaði prest ef margar slíkar kirkjur heyrðu undir alkirkju. Djáknar máttu messa en ekki vígja eða jarða.

Á **fjórðungs-** og **þriðjungskirkjum** var messað sjaldnar, ýmist þriðja hvern eða fjórða hvern helgan dag. Þær höfðu ekki allar graftarleyfi.

Bænhús voru einskonar heimiliskapellur. Í þeim mátti messa en biskupsleyfi þurfti til að gifta, skíra eða veita sakramentið. Þar mátti ekki grafa lík.

Grafreitir voru oftast afmarkaðir af garðhleðslu. Þeir voru við eða nærri bæjarstæðum, umhverfis kirkjur og hálfkirkjur. Elstu kirkjugarðarnir voru hringlaga en þeir urðu seinna ferhyrdir. Ætlað hefur verið að greftrun hafi farið fram við sóknarkirkjur en fjöldi grafa sem fundist hafa við jarðrask á jörðum þar sem engar heimildir eru til um kirkjur eða bænhús bendir til að víðar hafi verið jarðað en áætlað hefur verið.

Aðrar minjar

Stærsti minjaflokkurinn teljast útihús hverskonar. Innan túns má nefna fjós, fjárhús, hrútakofa, hesthús, lambhús, smiðjur, ýmsa kofa, kvíar, hlöður og skemmur. Utan túns má nefna sel, beitarhús, stekki, heytóftir, réttir, nátthaga, smalakofa o.fl. Aldur útihúsa er sjaldnast þekktur en oft voru byggð öldum saman á sama stað. Því kunna leifar eldri mannvirkja að leynast undir tóftum þeirra yngri. Lega og útlit minja gefur oft til kynna hverskyns minjar þar er um að ræða þótt svo engar heimildir séu til um notkun þeirra. Þó er stundum ekki hægt að ákvarða nánar hver notkun húss kann að hafa verið.

Minjar í eða við tún

Minjar innan túns eru oft horfnar vegna jarðabóta eða annarra framkvæmda. Dæmi um slíkar minjar eru:

Fjós: Fjóstóftir eru oft á bæjarstæðinu sjálfu eða nærri því.

Fjárhús: Fjárhústóftir eru margvíslegar og stærð þeirra og fjöldi króa geta verið mismunandi. Oft má greina garða eftir miðri tóftinni eða stalla undan jötum upp við vegg. Oft eru hlöður eða heytóftir áfastar aftan við fjárhúsin.

Hrútakofar: Smærri kofar oft yst í túni.

Lambhús: Yfirleitt smáar tóftir, einnar króar hús.

Hesthús: Oft smærri hús yst í túni eða við túngarð.

Smiðjur: Smiðjur voru yfirleitt nálægt bæjarstæðinu sjálfu en einnig eru dæmi þess að þær hafi staðið í túni dálítið frá bænum, vegna eldhættu. Oftast frekar smáar tóftir.

Kofar: Yfirleitt fremur smáar tóftir. Kofarnir voru af ýmsu tagi s.s. hænsnakofar.

Brunnar: Brunnar eða vatnsból voru mikilvæg enda greiður aðgangur að vatni oftast grunnforsenda þess hvar bæjum var valinn staður. Oft eru brunnar grjóthlaðnir, gjarnan hringlaga en stundum ferkantaðir. Ef byggt var svokallað brunnhús yfir brunninn eða við hann líkjast tóftirnar öðrum kofatóftum. Einnig var algengt að hafa innangengt eftir rangala

frá bæ til brunns.

Myllur: Kornmyllur, svokallaðar vatnsmyllur, knúnar vatni voru við marga bæi. Þær voru víðast hvar aflagðar um síðustu aldamót. Stundum er í heimildum getið um myllusteina sem varðveist hafa eftir að myllurnar sjálfar hrundu, og mylluörnefni eru á flestum bæjum. Tóftirnar liggja við ár eða læki. Þær eru litlar, grjót- og torfhlaðnar og dyr eða op á tóftinni þangað sem vatnið var leitt inn og út. Oft eru grafnar rennur úr læk ofan við að tóftinni og vatnsmagninu þannig verið stýrt. Á stöku stað voru vindmyllur og sér lítið eftir af þeim en heimildir um staðsetningu þeirra eru mikilvægar.

Kvíar: Kvíar voru oftast í túni eða rétt utan þess. Þangað var ánum smalað til mjalta. Kvíum svipar mjög til stekkja en oft eru þær þó aðeins ein kró, ekki tvískipt eins og stekkir.

Minjar utan túns

Sá flokkur minja sem jafnan hefur varðveist best eru hverskyns minjar utan túns. Þær liggja gjarnan á stöðum þar sem nútíma jarðrækt hefur aldrei verið beitt.

Kuml/haugur/dys/kumlateigar: Kuml/haugar eru grafstæði úr heiðni. Þau geta verið einstök eða nokkur saman og mynda þá svokallaðan kumlateig. Stundum eru slíkar grafir upphlaðnar og því greinilegar í landi en oft eru þau þó ósýnileg á yfirborði. Stundum er einföld grjóthleðsla umhverfis eða yfir gröfinni. Kuml og kumlateigar eru oft rétt utan túns í um 2-300 m fjarlægð frá bæ. Þau geta þó legið nokkuð utan túns og oft virðast þau liggja á eða við landamerki jarða eða við alfara- eða þjóðleiðir. Oft eru hólmyndanir í landi, manngerðar og ómanngerðar, álitnar kuml, stundum grafstæði nafngreindra landnáms- eða fornanna. Sögur, hjátrú eða helgi fylgja oft slíkum fornmannahaugum eða dysjum. Viðskeytin kuml og dys má stundum finna í örnefnum.

Réttir: Réttir, aðhald eða annað gripheldi er gjarnan að finna fjær bæjum, oft mitt á milli bæja. Smærri réttir voru til heimabruks en lögréttir eða skilaréttir nefndust þær réttir þar sem smalað var saman af stærra svæði, sveitum (heimfjöllum) eða afréttum. Þær voru yfirleitt grjót- og torfhlaðnar, gjarnan upp við klettaveggi eða við náttúrulegt aðhald einhverskonar. Réttir sem voru notaðar á einstöku bæjum voru smáar og einfaldrar gerðar en lögréttir stærri og oft margskipt upp í dilka.

Stekkir, sem eru smáréttir með einum dilk eða kró, svokallaða lambakró, voru notaðir fyrstu dagana við fráfarur. Lömb voru færð frá ánum að kvöldi og byrgð inni í krónni til að hægt væri að mjólka ærnar til heimilisins morguninn eftir. Stekkirnir eru gjarnan nokkurn spöl frá bæjum, svokallaðan stekkjaveg. Þeir eru oftast hlaðnir úr torfi og grjóti. Þeir eru gjarnan hlaðnir upp við stóra náttúrusteina eða klettaveggi.

Nátthagar: Nátthagar eru frá tíma fráfarana. Mylkum ám var haldið innan nátthagans á næturnar en sleppt út fyrir á daginn. Lömb voru á sama tíma hýst í lambakrónni yfir nóttina, en sleppt til ána á daginn. Nátthaganna voru notaðir bæði á stekktíma og á fyrstu vikum með kvíunum og eru því oftast en ekki í næsta nágrenni.

Sel: Sel eru venjulega nokkurn veg frá bæjum, oftast við ár eða læki. Þangað var búsmali rekinn á sumrum og þar hafði fólk sumardvöl við að vinna mjólkurmat til vetrarins. Sel voru í notkun allt frá landnámstíð og fram undir 17.-18. öld. Seltóftir eru jafnan leifar þriggja eða fleiri tófta, oft samfastar. Stundum voru þar líka réttir eða gripheldi. Oft byggðust upp býli af þessum seljum og einnig beitarhús. Býli þessi tóku þá gjarnan nafn með viðskeytinu -sel. Erfitt getur verið að greina milli tófta selbúskapar eða smábýla þar sem búseta var í e.t.v. í skemmri tíma. Þó má oft greina smábýlin á túngarðinum sem hefur verið hlaðinn umhverfis bæjarhúsin.

Stöðull: Kýr voru mjólkaðar á stöðli. Þurrum stað ekki langt frá bæ. Þar eru sjaldan nokkur kennileiti önnur en örnefnið.

Beitarhús: Beitarhús voru byggð utan túns þar sem haglendi var gott og getur verið langt í

þau að ganga. Oft voru þau byggð upp á gömlum selstæðum, allt upp í nokkurra kílómetra fjarlægð frá bæ. Þar var fé beitt yfir vetrartímamann til að hlífa túnnum og heimahögum. Beitarhúsatóftir samanstanda af myndarlegri fjárhústóft eða tóftum, og oftast en ekki er hlaða áföst fjárhúsunum.

Smalakofar: Fé var smalað í haga að morgni og heim til mjalta að kveldi. Smalar sátu yfir fénu á daginn og voru það oft börn eða unglingar sem gegndu því starfi. Algengt var að smalar hlæðu sér smákofa eða afdrep fyrir veðri og vindum meðan setið var yfir. Tóftir smalakofa eru oft mjög litlar og standa í brekkum eða á hólum þar sem víðsýnt var.

Heytóftir: Þar sem hey var slegið á engjum eða mýrum voru hlaðnar upp tóftir, svokallaðar heytóftir eða heykuml. Þar var heyinu safnað saman og það byrgt til geymslu fram á veturinn er fóðra þurfti búsmala. Slíkar tóftir eru oftast ferkantaðar og engar dyr á þeim. Að vanda standa tóftirnar nokkru hærra en umhverfið til að halda heyinu þurru og til að varna því að búsmali kæmist að því. Ekki voru veggir eða þak á slíkum tóftum og hleðslur því óverulegar.

Fjárborgir: Fjárborgir voru hringlaga úr grjóti, nokkurskonar réttir eða afdrep fyrir búfé.

Garðlög: Margskonar garðlög er að finna umhverfis tún og utan þeirra. Bæjarstæði voru oftast afmörkuð með hlöðnum túngarði þá oftast úr grjóti og torfi. Garðar voru og stundum umhverfis beitarhús eða smábýli. Vallargarðar eru garðar utan túns. Oft er erfitt að geta sér til um not þessara garða en líklega hafa þeir þjónað þeim tilgangi að aðgreina land í nytjaeiningar. Garðar voru einnig hlaðnir á mörkum landeigna, svokallaðir landamerkjagarðar.

Heyvinnsla: Stundum má sjá minjar um fyrstu tilraunir til túnsléttu og kallast það beðasléttur. Frá aldamótum og fram um 1930 var unnið að túnsléttun og framræslu á flestum bæjum. Tímabilið er í þessu sambandi oft nefnt þaksléttutími. Fyrsta áratuginn voru notuð handverkfæri. Sléttað var í aflöngum spildum eða beðum sem síðan settu svip á túnið. Sléttaðar voru tóttir næst bæjum og jafnað úr gömlum peningshúsum sem staðið höfðu dreifð innan túns.

Við sjó

Menjar um sjósókn varðveitast oft illa vegna nálægðar sinnar við hafið. Margar þeirra hafa og horfið við framkvæmdir vegna þéttbýlismyndunar og hafnargerðar. Verstöðvar eða útgerðastaðir voru oft notaðir frá mörgum bæjum/byggðarlögum og því kann þar að finna nokkuð fjölbreyttar minjar.

Sjöhús/verbúðir: sjöhús og verbúðir voru íverustaðir sjómanna á meðan á vertíð stóð. Stundum voru þessi hús á tveimur hæðum. Geymsla undir veiðarfæri og annan búnað á neðri hæðinni en svefnstaður manna á þeirri efri. Grunnur húsanna var grjóthlaðinn en efri hæðin úr timbri. Einnig voru verbúðir oft einföld grjót- og torfhlaðin hús.

Fiskbyrgi: Oftast grjóthlaðnar einfaldar byggingar, ferhyrndar eða hringlaga, þar sem fiskur var geymdur.

Hjallar: Oft finnast hleðslur undan hjöllum, fiskhjöllum og geymslum. Slíkar hleðslur eru oft ferköntuð upphleðsla sem myndar sléttan flöt eða grunn. Einnig er oft einföld grjótröð sem markar af grunninn.

Naust/hróf: Tóftir í eða við fjöruborð þar sem bátar voru dregnir upp og geymdir. Naust geta verið á ýmsa vegu, allt frá tóftum sem reft hefur verið yfir til einfaldra vegghleðsla sem bátar hafa verið lagðir á milli. Oft eru naust líka bátslaga og hefur bátum þá verið smeygt inn í naustið.

Uppsátur: Þar lögðu menn upp bátum. Uppsátur eru oft samsíða grjóthleðslur sem liggja í sjó fram. Upphlaðnir sjógarðar eða bryggjur eru voru líka til en eru sjaldgæfari.

Fiskgarðar: Upphlaðnir garðar til að þurrka fisk á voru á stöku útgerðarstað.

Fremstagil – Söguágrip

Mynd 1. Fremstagil í Langadal.

Jörðin hét áður Syðstagil og er svo nefnd í eldri heimildum¹ en prestur nefnir hana Fremstagil 1839.² Fremstagils (þá Syðstagils) er fyrst getið 1405 í jarðakaupabréfi þeirra Jóns Ófeigssonar og Bjarna Einarssonar (Jórsalafara). Seldi Jón þá Birni meðal annars jörðina Syðstagil, ásamt fleiri jörðum í Langadal.³ Næst er jarðarinnar getið í Testamentisbréfi ónafngreinds manns, er bóla gekk um land. Gaf hann ýmsum gjafir einkum klaustrinu á Reynistað og systrunum þar í þeirri von að fá að liggja í forkirkjunni á Reynistað. Gaf hann þá Holtastaðakirkju kúgildi á Syðstagili.⁴

Um Fremstagil segir í Húnaþingi: „Byggingar standa ofarlega í allbröttu túni. Bærinn er kenndur til gils, ekki mikils, skammt norðan bæjar. Jörðin er ekki landmikil, en graslendi frjótt og ræktunarmöguleikar sæmilegir. Um Fremstagil lækkar Langadalsfjall til norðurs. Hvassar klettabrúnir þess og hnjúkar jafnast þaðan út í ávalar bungur, og fíkrar gróður.“⁵

Jarðamat

Jörðin var að fornu og nýju metin á 20 hundruð.⁶ Í sóknarlýsingu er jörðin sögð „Góð heyskapar- en létt hagajörð.“⁷ Árið 1709 var landskuld 1 hundrað og var goldin með „tuttugu álna fódri, átta álum vaðmáls og hitt í landaurum.“ Leigukúgildi voru 5 en höfðu skömmu

¹ Jarðabók VIII, 405

² Sýslu- og sóknarlýsingar I, 109.

³ DI: IX, 26.

⁴ DI: IV, 483

⁵ Húnaþing II, 148.

⁶ Jarðabók VIII, 405. Jarðatal á Íslandi 1847, 242. Ný Jarðabók fyrir Ísland 1861, 91.

⁷ Sýslu- og sóknarlýsingar I, 109.

áður verið 6. Leigan er borguð í smjöri. Á þeim tíma voru 4 kýr, kálfur, 54 ær, 10 sauðir veturgamli, 30 lömb, 3 hestar og 2 hross, annað fylfullt.⁸

⁸ Jarðabók VIII, 405

Fornleifaskráning

Fremstagil -1

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Gamli bærinn stóð austan við íbúðarhúsið.⁹

Lýsing

Búið er að rífa bæinn og hann horfinn.

Aðrar upplýsingar

Úttekt var gerð á Fremstagili 1909, samanstendur þá bærinn af: baðstofu, búi, eldhúsi, göngum sem að mestu hefur verið breytt í eldavélarhús síðan 1887 og skála.¹⁰

Fremstagil -2

Hlutverk: Fjós

Tegund: Heimild

Staðhættir

Sunnan við gamla bæinn var fjós, með 6 básum og göng lágu til heytóftar. Brunnhús var áfast að sunnan og rann bæjarlækurinn í gegnum það.¹¹

Fremstagil -3

Mynd 2. gamla tröðin liggur til norðurs út að Stóralæk.

Hlutverk: Tröð

Tegund: Vegur

Staðhættir

Heimreiðargötur lagðu upp Stóragil¹² og á túnakorti frá fyrri hluta 20. aldar má sjá heimreiðina liggja til norðurs frá hlaðinu.

Lýsing

Heimreiðargatan er enn greinileg í norðurátt frá bæjarstaðinu að Stóralæk, um 75m löng. Hún er um 160sm breið, niðurgráfin á kafla og hálf full af stórgrýti.

Hættumat

Gamla heimreiðin er

beint framan við bæinn og gæti hæglega orðið fyrir raski vegna framkvæmda á svæðinu þar sem verið er að byggja upp ferðapjónustufyrirtæki

⁹ ÖSÁ:2.

¹⁰ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1909), Fremstagil, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹¹ ÖSÁ:2, Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1909), Fremstagil, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹² ÖSÁ:4.

Fremstagil -4

Sérheiti: Lambhús

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Lambhúsið var beint suður af bænum, sunnan bæjarlækjar. Þar var síðar steipt fjánhús og hlaða en bæði hafa verið rifin og ekkert sér eftir nema steiptur grunnur (yngra húss) á kafla.¹³

Aðrar upplýsingar

Samkvæmt heimildamanni, Sigurði B. Sigurðssyni ábúanda á Fremstagili fuku húsin.

Fremstagil -5

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Hesthús mun hafa staðið neðst á túninu.

Lýsing

Ummerki um hesthúsið fundust ekki við vettvangsrannsókn 2009 en punktur var tekinn af loftmynd þegar túnakort frá 1918 hafði verið lagt yfir hana. Bent skal á að skekkja getur því verið nokkur.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Bæjarlækurinn rann niður rétt fyrir norðan hesthús, sem byggt var á svonefndum Hesthúsvelli neðst á túninu.“¹⁴

Fremstagil -6

Sérheiti: Hólhús

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Hóll

Staðhættir

Um 75m nna af íbúðarhúsinu stóðu fjánhús.

Lýsing

Engin merki sáust um húsið í túninu en punktur var tekinn eftir hnitsettu túnakorti. Einhver skekkja getur því verið á punktinum.

Aðrar upplýsingar.

Í örnefnaskrá segir: „[...] efst á túninu, var fjánhús, nefnt Hólhús. Það stóð á dálitlum hól. Niður undan því var nefnt Hólhústún.“¹⁵

Fremstagil -7

Sérheiti: Réttarhús

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Dæld

Staðhættir

Um 90m beint norður af íbúðarhúsinu.

Lýsing

Engin merki sáust um húsinu í túninu en punktur var tekinn eftir hnitsettu túnakorti. Einhver skekkja getur því verið á punktinum.

¹³ ÖSÁ:3.

¹⁴ ÖSG:3.

¹⁵ ÖSÁ:3.

Aðrar upplýsingar

Í úttekt frá 1909 segir „[...] fjárhús yzt og efst á túni.“¹⁶ Í örnefnaskrá segir: „Skammt fyrir norðan Hólhús var fjárhús nefnt Réttarhús. Rétt var byggð sunnan við það og voru kvíaærnar mjólkaðar í henni. Hætt var að færa frá á Fremstagili um síðustu aldamót, - eða etv. aðeins fyrir.“¹⁷

Fremstagil -8

Hlutverk: Rétt

Tegund: Heimild

Lýsing

Samkvæmt örnefnaskrá var rétt byggð við Réttarhúsin (nr.7) en hún er nú horfin og tóftin skráð með Réttarhúsunum.

Aðrar upplýsingar

Rétt var byggð sunnan við Réttarhús og kvíaærnar mjólkaðar í henni.¹⁸

Fremstagil -9

Hlutverk: Túngarður/Varnargarður

Tegund: Heimild

Staðhættir

Um 80-100m norðaustur og austur af íbúðarhúsinu er hryggur í túninu, hugsanlega leifar varnargarðs (sem getið er í örnefnaskrá) eða túngarðs.

Lýsing

Hryggurinn er í túni og því grasi gróinn, hann er um 0,3-0,5m á hæð og er mesta greidd hans um 3m.

Aðrar upplýsingar

Efst í túninu mun hafa sést fyrir miklum garði og telur höfundur örnefnaskrár að það muni hafa verið vörslugarður.¹⁹

Fremstagil -10

Hlutverk: Útihús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á túnakorti frá 1918 er hús beint framan (vestan) við bæinn.

Lýsing

Húsið stóð nálega þar sem íbúðarhúsið stendur í dag en er nú horfið.

Fremstagil -11

Sérheiti: Torfholt

Hlutverk: Torfþurrkun

Tegund: Holt

Staðhættir

Tæplega 700m ssa af íbúðarhúsinu á Fremstagili er holt, þurrt og gróið að hluta.

Lýsing

Umhverfis hefur verið mýri en hún hefur verið ræst fram með skurðum umhverfis hólinn. Nokkuð ljóst virðist af lýsingu í örnefnaskrá að þarna sé Torfholt það sem nefnt er í

¹⁶ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1909), Fremstagil, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁷ ÖSÁ:3.

¹⁸ ÖSÁ:3.

¹⁹ ÖSÁ:4.

örnefnaskrá, ekki er getið um hlutverk en líklegt er að þar hafi torf verið þurrkað en þarna hefur hæsti þurri bletturinn verið.²⁰ Punktur var tekinn af loftmynd.

Fremstagil -12

Hlutverk: Túngarður?

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Ofan eða austan Torfholts þar sem gróðurskil verða milli lítt gróins holtsins og grasbrekkunnar ofan við, virðist vera garðlag. Erfitt er að átta sig á því hvort um náttúrulegt fyrirbrigði er að ræða eða manngerðan garð.

Lýsing

„Garðlagið“ er um 30-60sm hátt og um 1,5m á breidd. Það er grasi gróið og alls um 100m á lengd.

Fremstagil -13

Sérheiti: Torflág

Hlutverk: Náma

Tegund: Heimild

Staðhættir

Tæplega 700m ssa af íbúðarhúsinu á Fremstagili er holt, þurrt og gróið að hluta.

Lýsing

Umhverfis holtið hefur verið mýri en hún hefur nú verið ræst fram með skurðum umhverfis hólinn. Samkvæmt örnefnaskrá mun Torflág hafa verið norður af Torfholtinu og bendir nafnið til þess að þar hafi verið stungið torf sem að líkindum hefur verið þurrkað á Torfholti.²¹ Punktur var tekinn samkvæmt lýsingu í örnefnaskrá og getur því verið töluverð skekkja á honum.

Aðrar upplýsingar

Torfrista og stunga næg og reiðingsrista bjargleg.²²

Fremstagil -14

Sérheiti: Stekkjarlaut

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 600m suðaustur af íbúðarhúsinu á Fremstagili er laut sem nefnd er Stekkjarlaut.²³ Í henni er stekkjartóft.

Lýsing

Tóftin er gróin en víða sést í grjóthleðslur. Hún er um 16x16m að utanmáli, hæð veggja er um 0,5-1,1m og breidd veggja um 1m.

Tóftin er þrískipt en aðeins er eitt hlið greinilegt og snýr það mót suðvestri.

²⁰ ÖSÁ:4; ÖSG:1.

²¹ ÖSÁ:4; ÖSG:1

²² Jarðabók 8. bindi, 406.

²³ ÖSÁ:7; ÖSG:1.

Fremstagil -15

Hlutverk: Náma

Tegund: Niðurgröftur

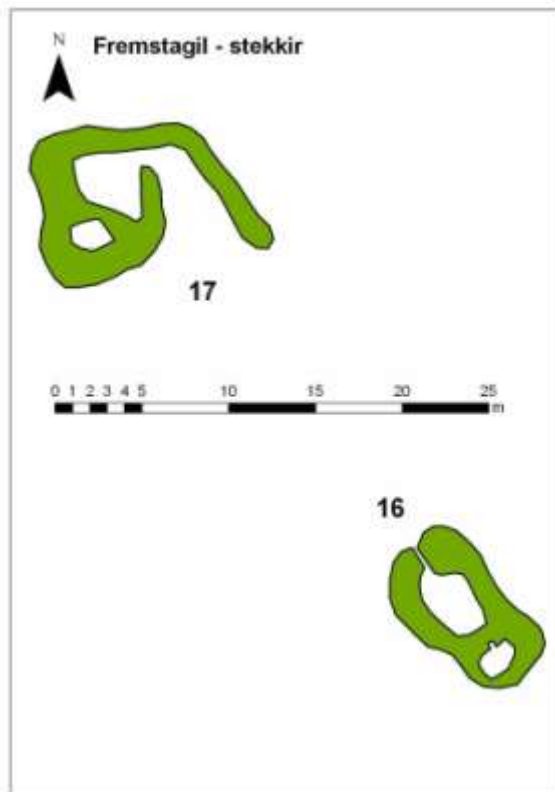
Staðhættir

Syðst og vestast í Hryggjunum, norður af landamerkjum milli Geitaskarðs og Fremstagils, tæplega 900m suðaustur af bæjarhúsum á Fremstagili eru mógrafir.

Lýsing

Mógrafirnar er um 60-80sm á dýpt og í um 55x15m að stærð.

Neðan þjóðveggar

Fremstagil -16

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Við suðurmerkin milli Fremstagils og Geitaskarðs, í suðvesturhorni Fremstagilslands, rúma 1,1km suður af bænum eru tvennar stekkjatóftir.

Lýsing

Syðri tóftin, sú sem er nær landamerkjum er tvískipt, með krónna til suðausturs og réttina til norðvesturs. Tóftin er grasi gróin og hæð veggja frá 0,1-1m.

Fremstagil -17

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Við suðurmerkin milli Fremstagils og Geitaskarðs, í suðvesturhorni Fremstagilslands, rúma 1,1km suður af bænum eru tvennar stekkjatóftir.

Lýsing

Nyrðri tóftin, sú sem er fjær landamerkjum liggur nálega norður/suður. Króin til suðurs en réttin til norðurs. Garðlag er austan við réttina til að auðvelda innrekstur. Tóftin er gróin, grasi, mosa og lyngi. Veggjahæð er frá 0,1-0,7m.

Fremstagil -18

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Steinlögn

Staðhættir

Á melunum í suðvesturhorni Fremstagils, við Blöndu, tæplega 100m norður af landamerkjum milli Geitaskarðs og Fremstagils. Og rúmlega 1,1km ssv af bæjarhúsum á Fremstagili er steinlögn.

Lýsing

Steinlögnin er nánast hringlaga, einföld um 10sm á hæð. Umhverfi hennar er gróið grasi, mosa og lyngi. Hlutverk er óþekkt en útlit minnir um margt á heiðna gröf en um það verður ekki fullyrnt nema með frekari rannsókn.

Mynd 3. Steinlögn á bökkum Blöndu. Horft er til suðurs.

Fremstagil -19

Mynd 4. Varða skráð.

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Varða

Staðhættir

Á melunum í suðvesturhorni Fremstagils, við Blöndu, tæplega 100m norður af landamerkjum við Geitaskarð eru tvær vörður á sitt hvorum melhólnum.

Lýsing

Nyrðri varðan liggur á hólkoli og er vel greinanleg um 0,6-0,7m á hæð.

Fremstagil -20

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Varða

Staðhættir

Á melunum í suðvesturhorni Fremstagils, við Blöndu, tæplega 100m norður af landamerkjum við Geitaskarð eru tvær vörður á sitt hvorum melhólnum.

Lýsing

Syðri varðan stendur enn ágætlega um 0,4-0,5m á hæð.

Fremstagil -21

Mynd 5. Landamerkjasteinn við Blöndu. Horft er eftir landamerkjum til norðvesturs.

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Steinn

Staðhættir

Á vestari hornmerkjum Fremstagils og Geitaskarðs, við Blöndu er stór steinn.

Lýsing

Í steininn eru letraðir stafirnir LM. Steinninn er einn af þremur steinum sem voru á landamerkjum Fremstagils og Geitaskarðs.²⁴

Fremstagil -22

Sérheiti:

Hulduhólsbrekka/Harðeyrarbrekka.

Hlutverk: Álagablettur.

ÖSG:1).

Tegund: Heimild

Staðhættir

Harðeyri heitir eyrin sunnan við bæjarstæðið, að stórum hluta komin í tún. Ofan hennar er brekka og er hún einnig nefnd Huldufólksbrekka. Punktur var tekinn samkvæmt lýsingu í örnefnaskrá.

Aðrar upplýsingar

Brekkuna mátti aldrei slá.²⁵

Fremstagil -23

Hlutverk: Útihús

Tegund: Þúst

Staðhættir

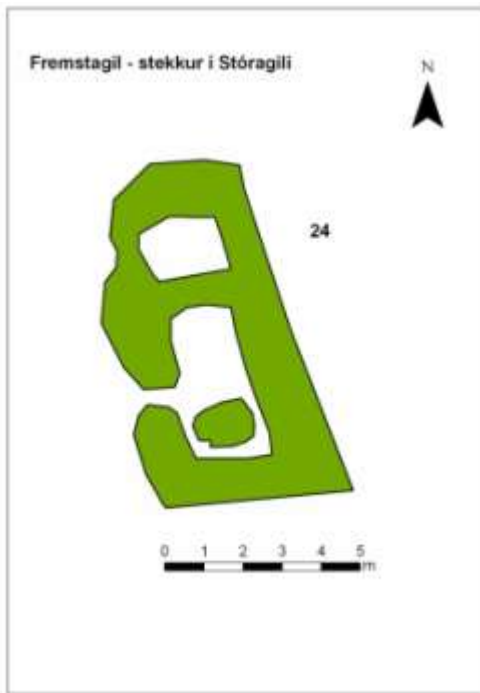
Um 90m norðvestur af íbúðarhúsinu, ofarlega í túni er þúst.

Lýsing

Þústin er grasi gróin, 13x18m að utanmáli, þarna hefur að líkindum staðið eitthvert gripahús. Hæð um 20-40sm. Engin veggjalög eru greinanleg.

²⁴ Landamerkjabók Austur-Húnavatnssýslu (1887). Skjal nr. 64.

²⁵ ÖSÁ:5.

Fremstagil -24

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Í Stóragili, sunnan lækjar, 290m suðvestur af bænum er tvískipt tóft, að líkindum stekkjartóft.

Lýsing

Tóftin er tvískipt og liggur nálega norður/suður. Hún er 4x8m að utanmáli og liggur norður undir brattri brekku sem einnig er suðurveggur hennar. Breidd veggja er um 2m og er tóftin gróin miklu grasi.

Fremstagil -25

Hlutverk: Mylla

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt örnefnaskrá var mylla við Stóralæk beint norður undan bænum.²⁶

Lýsing

Ekki fundust leifar myllunnar við vettvangsskráningu 2009.

Aðrar upplýsingar

Mylluna byggði Erlendur Einarsson en hann bjó á Fremstagili í 33 ár.²⁷ Í úttekt frá 1909 segir „Mylnuhús með tilheyrandi (án kvarnar).“²⁸

Punkturinn var tekinn eftir lýsingu í örnefnaskrá. Ekkert sást á yfirborði og því getur verið nokkur skekkja í mælingunni.

Minjar sem eru horfnar eða fundust ekki við skráningu

Fremstagil -26

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Heimild

Lýsing

Landamerkjasteinn sem stóð við Einbúa fannst ekki við skráningu 2009.

Aðrar upplýsingar

Norðan í Einbúa var stór landamerkjasteinn sem stóð á hlóðum með áletrunina LM. Var fjarlægður vegna vegagerðar.²⁹

Fremstagil -27

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Heimild

Lýsing

Samkvæmt landamerkjalyfsingu frá 1887³⁰ var hlaðin torfvarða í mýrarhallanum austan við Einbúann. Varðan fannst ekki við skráningu 2009.

²⁶ ÖSÁ:3

²⁷ Sama heimild.

²⁸ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1909), Fremstagil, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

²⁹ ÖSÁ:2,10; ÖSG:1.

Fremstagil -28

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Heimild

Lýsing

Samkvæmt landamerkjalyýsingu frá 1887³¹ voru þrjár steinar með áletruninni LM, sá þriðji á að vera í Hryggjunum. Hann fannst ekki við skráningu 2009.

Fremstagil -29

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Hesthús á að hafa staðið sunnan bæjarlækjar.

Lýsing

Ummerki um hesthúsið fundust ekki við vettvangsrannsókn 2009.

Aðrar upplýsingar

Samkvæmt jarðamati frá 1909 var hesthús fyrir sunnan læk.³²

Fremstagil -30

Sérheiti: Þrælagerði/Gerði

Hlutverk: Garðlag

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt lýsingu í örnefnaskrá á að vera grasblettur nokkuð suður af bænum sem heitir Þrælagerði eða bara Gerði. Ekki er í örnefnaskránni getið um annað en örnefni þarna og engin mannvirki fundust við fornleifaskráningu 2009.³³

Fremstagil -31

Sérheiti: Stekkjargil

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Heimild

Lýsing

Ekki fannst stekkur í nefndu Stekkjargili en samkvæmt örnefnaskrá breyttist Stekkjargil töluvert þegar nýr vegur var lagður eftir Langadal árið 1972.³⁴ Hugsanlegt er að stekkurinn hafi horfið við þá framkvæmd.

Fremstagil -32

Sérheiti: Huldusteinn/Stóristeinn/Kúasteinn

Hlutverk: Huldufólksbústaður

Lýsing

Huldusteinn var ekki skráður sumarið 2009.

³⁰ Landamerkjabók Austur-Húnavatnssýslu (1887). Skjal nr. 64.

³¹ Landamerkjabók Austur-Húnavatnssýslu (1887). Skjal nr. 64.

³² Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1909), Fremstagil, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

³³ ÖSÁ:4; ÖSG:1.

³⁴ ÖSÁ, 5-6.

Fremstagil -33

Hlutverk: Leið

Staðhættir

Engar greinilegar reiðgötur fundust á þessum slóðum en umferð þarna hefur breyst töluvert og þarna eru nú komin nú og vegslóðar umhverfis þau og meðfram ánni. Þó má benda á að greinileg reiðgata liggur sunnan landamerkjja í landi Geitaskarðs og hefur framhald hennar að líkindum legið yfir í Fremstagilsland.

Aðrar upplýsingar

Áður en bílvegur var lagður, lágu göturnar fast með Blöndu að austan.³⁵

³⁵ ÖSÁ:4.

Geitaskarð – Söguágrip

Mynd 6. Geitaskarð.

Geitaskarð er fornt höfuðból. „Byggingar standa vestur undan Skarðsskarði og fara vel í umhverfi sínu, þar sem hæst ber Illveðurshnjúk norðan skarðsins. Til jarðarinnar teljast nú þrjú eyðibýli, Þorbrandsstaðir og Buðlunganes að norðan, og Tungubakki á Laxárdal.“³⁶ Í sóknarlýsingu frá 1839 segir prestur svo frá: „Reisulegasti bærinn er hér nú Geitaskarð. Stendur þar enn bygging etatsráðs Ísleifs heit. Einarssonar, sem bjó þar frá 1792 til 1800.“³⁷

Jarðarinnar er fyrst getið í Hallfreðarsögu en þá bjó þar Gríss Sæmingsson.³⁸ Geitaskarðs er getið í Sturlungu en þangað reið Gissur Þorvaldsson til Gunnars Klængssonar þar sem hann tók til sín frillu Ingibjörgu Gunnarsdóttur „ok unni henni brátt mikit.“ Hún fór heim að Ási með Gissuri.³⁹

Árið 1360 er fjórðungur úr Geitaskarði komin í eigu Holtastaðakirkju með þessum merkjum „j millum kams þess er geingur af Holltastaða fialli. og vt ad selhvamme. og austur til ausugilz. og rekstur j skardz jord til hagbeytar. þar sem veigir liggia ädur“.⁴⁰

Hálfkirkja var í Geitaskarði og er nefnd í Vísitazíugerð Jóns Hólabiskups Vilhjálmssonar frá 1432.⁴¹ Árið 1405 kaupir Björn Einarsson hálf Geitaskarð af Jóni Ófeigssyni ásamt fleiri

³⁶ Húnaþing II, 147.

³⁷ Sýslu- og sóknarlýsingar I, 111.

³⁸ Hallfreðar saga, 138.

³⁹ Sturlunga I, 500-501.

⁴⁰ DI III, 170.

jörðum í Langadal, þ.á.m. hjáleiguna Buðlunganes (þar Bolunarness) sem þá kemur fyrst fyrir.⁴² Árið 1445 er Geitaskarð selt ásamt, Ytra-Gili, Harrastöðum og Bakka fyrir jörðina Auðbrekku í Hörgárdal.⁴³

Jarðamat

Geitaskarð var að fornu metin á 80 hundruð og var henni skipt í tvær jarðir; Geitaskarð og Þorbrandsstaði og voru hinir síðarnefndu um fjórðungur af allri jörðinni, metnir á 20 hundruð.⁴⁴

Hjáleigur

Buðlunganes er fornbýli í landi Geitaskarðs. Býlisins er fyrst getið árið 1405 eins og getið er hér að framan og virðist vera komið í eyði fyrir 1703 en það kemur ekki fyrir í manntali og þess er ekki getið í jarðabók Árna og Páls.

Um *Þorbrandsstaði* segir í jarðabók að bærinn standi í úthöfum og sé fjórðungur allrar jarðarinnar.⁴⁵ Jörðin var í byggð fram til 1913 og voru þá lagðir undir Geitaskarð.⁴⁶

Selstaða

Jörðin átti selstöðu í Núpsslandi á Laxárdal.⁴⁷ Snemma er getið um sel frá Geitaskarði en í Hallfreðarsögu segir af seli á Laxárdal og munu hafa verið fleiri sel á dalnum.⁴⁸ Haft var í seli a.m.k. fram á miðja 19. öld og í sóknarlýsingum segir að selstaðan hafi verið frá fráfærum til 18. viku sumars.⁴⁹

⁴¹ DI IV, 514.

⁴² DI IX, 26.

⁴³ DI IV, 664.

⁴⁴ Jarðatal á Íslandi 1847, 242, Jarðabók VIII, 404.

⁴⁵ Jarðabók VIII, 405.

⁴⁶ ÖS, 2.

⁴⁷ Jarðabók VIII, 404.

⁴⁸ Hallfreðar saga, 169.

⁴⁹ Sýslu- og sóknarlýsingar I, 110.

Fornleifaskráning

Mynd 7. Geitaskarð eftir 1940. Myndin er birt hér með leyfi Héraðsskjalasafns Skagfirðinga. Ljósmynd: Páll Jónsson.

Geitaskarð-1

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni Ágústi Sigurðssyni bónda á Geitaskarði stóð gamli torf bærinn ofan við íbúðarhúsið og nokkru sunnar. Búið er að rífa hann og árið 1912 var steinhús byggt á Geitaskarði.

Geitaskarð-2

Hlutverk: Kirkja

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni er talið að kirkjan hafi staðið þar sem steinsteypt smíðja stendur, beint norður af íbúðarhúsinu. Kirkjan er horfin en staðsetning virðist sennileg miðað við fund mannabeina sem kom upp við framkvæmdir framan (norðvestan) smíðjunnar.

Aðrar upplýsingar

Hálfkirkja var í Geitaskarði og er nefnd í Vísitazíugerð Jóns Hólabiskups Vilhjálmssonar frá 1432.⁵⁰ Einnig segir í jarðabók Árna og Páls: „Hálfkirkja var 1705 og tíðir veittar þegar heimamenn voru til altaris og sagt að svo hafði verið frá „gamallri tíð“ (JÁM VIII, 403).

Mynd 8. Á myndinni, þar sem bílarnir standa, komu upp bein fyrir fáeinum árum. Lengst til vinstri sér í smíðjuna þar sem talið er að bænhúsið hafi staðið.

Geitaskarð-3

Hlutverk: Kirkjugarður

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni komu mannabein upp við framkvæmdir á bílplani norður af bænum fyrir um 14-16 árum [skráning gerð 2009].

Hættumat

Þó kirkjugarðurinn sé neðan jarðar getur honum stafað hætta af frekari framkvæmdum og jarðraski í og við bílplanið.

Geitaskarð-4

Hlutverk: Tröð

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á túnakorti frá 1918 sést að gamla tröðin hefur legið nálega á sama stað og heimreiðin gerir í dag.

Geitaskarð-5

Hlutverk: Fjós

Tegund: Heimild

Staðhættir

Þar sem fjósið stendur nú, sunnan við bæjarlækinn, um 50m suðaustur af íbúðarhúsinu voru fjárhús, fjós og hesthús úr torfi og grjóti með járnvörðu þaki.⁵¹ Samkvæmt heimildamanni voru þetta talsvert miklar byggingar en þær eru nú alveg horfnar.

Geitaskarð-6

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Garðlag

⁵⁰ DI IV, 514.

⁵¹ ÖS:7.

Staðhættir

Norðan við bæjarlækinn, milli bæjar (nr. 1) og útihúsanna (nr. 5,7,8) var matjurtagarður.

Lýsing

Matjurtagarðurinn liggur nú inni í garði en enn sjást grjóthlaðnir veggir, bæði að austan og vestan og smá bútur að norðan. Breidd veggja er mest um 60sm og eru þeir allt frá 20sm – 130sm háir.

Aðrar upplýsingar

„Norðan lækjarins, gegnt gripahúsunum, er matjurtagarður allstór.“⁵²

Geitaskarð-7

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Þar sem fjósið stendur nú, sunnan við bæjarlækinn, um 50m suðaustur af íbúðarhúsinu voru fjós, fjárhús og hesthús úr torfi og grjóti með járnvörðu þaki.⁵³ Engin merki þeirra sjást lengur.

Geitaskarð-8

Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Þar sem fjósið stendur nú sunnan við bæjarlækinn, um 50m suðaustur af íbúðarhúsinu voru fjós, fjárhús og hesthús úr torfi og grjóti með járnvörðu þaki.⁵⁴

Geitaskarð-9

Sérheiti: Hólhús

Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Tóft

Staðhættir

Tæplega 90m norðaustur af íbúðarhúsinu stóðu fjárhús með hlöðu.

Lýsing

Það sem eftir stendur af fjárhúsunum er hluti tóftar, grasi gróinnar. Svo virðist sem bæjarlækurinn hafi brotið hluta hennar af. Veggjahæð er um 40sm.

Mynd 9. Leifar Hólhúsanna. Horft er til vesturs.

Norðvestan við hana sést í óljósar brúnir sem eru a.m.k að hluta til grjóthlaðnar. Á lækjarbrúninni við tóftina er grjóthlaðinn garður sem samkvæmt heimildamanni eru það leifar hlöðunnar sem stóðu við húsin.

⁵² Sama heimild.

⁵³ Sama heimild.

⁵⁴ Sama heimild.

Hættumat

Tóftunum stafar hættu vegna nálægðar við bæjarlæk.

Aðrar upplýsingar

„Ofar í túninu, upp undan íbúðarhúsinu, á ytri gilbarmi, stendur fjárhús og hlaða. Húsið rúmar 90 kindur og hlaðan ca. 280 hestb.“ Húsin og hlaðan eru hlaðin úr torfi- og grjóti en þök járnvarin⁵⁵.

Mynd 10. Grunnur fjárhúsanna, horft er til norðvesturs.

hlöðu. Húsin rúma 110 kindur, en hlaðan liðlega 300 hestburði. Bæði þessi hús ásamt hlöðum eru úr torfi og grjóti, en þök járnvarin.⁵⁶

Geitaskarð-10

Sérheiti: Grindarhús

Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Grunnur

Staðhættir

Gegnt Hólhúsunum, sunnan bæjarlækjar er grunnur útihúss.

Lýsing

Það sem eftir sést af fjárhúsunum er húsgrunnur og sér í grjóthleðslur í kanti. Grunnurinn er um 6x10m að utanmáli.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Sunnan gilsins, gegnt Hólhúsum eða litlu austar, standa önnur fjárhús með

Geitaskarð-11

Hlutverk: Rétt

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Tæplega 140m norðaustur af íbúðarhúsinu, norðan bæjarlækjar er rétt og sunnan hennar matjurtagarður.

Lýsing

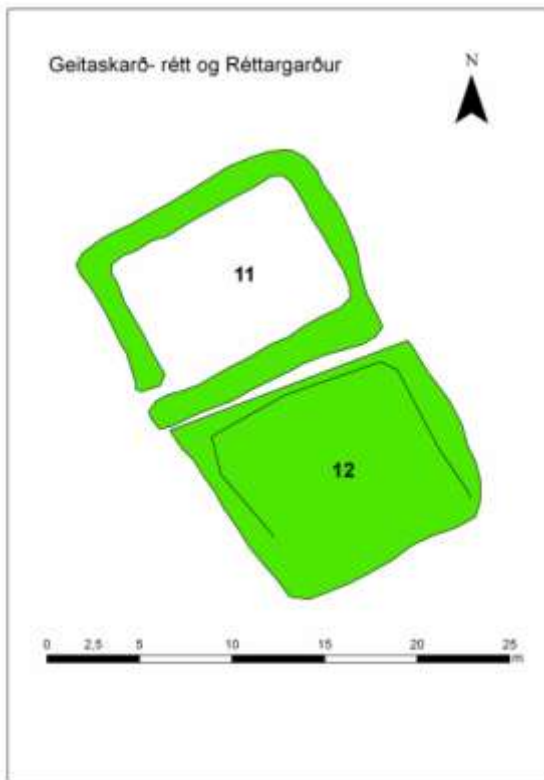
Réttin snýr nálega norðaustur/suðvestur, 10x13m að utanmáli og er hlið mót suðvestri þar sem veggur er nokkuð hrunin. Hún er hlaðin úr grjóti en kantur er upp í brekkuna til austurs. Hæð veggja er um 0,2-1,2m.

Mynd 11. Grjóthlaðin rétt. Horft er til suðurs.

⁵⁵ ÖS: 7.

⁵⁶ ÖS: 7.

Geitaskarð-12

Sérheiti: Réttargarður

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Sunnan við réttina (nr. 11) eru leifar matjurtagarðs, áfastar réttinni.

Lýsing

Vegghleðslur eru töluvert rofnar um 10-40sm háar og fremur óljósar að innan.

Geitaskarð-13

Hlutverk: Útihús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á túnakorti frá 1918 má sjá útihús um 80m nna af íbúðarhúsinu.

Lýsing

Ekki þekktu ábúendur til þessa húss og engin merki þess sást í túninu. Hnit voru tekin eftir hnitsettri loftmynd og ber því að hafa í huga að einhver skekkja getur verið á þeim.

Geitaskarð-14

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Hryggur

Staðhættir

Meðfram túninu að norðan, er hryggur, að líkindum leifar túngarðs.

Lýsing

Hann er um 40sm hár og mesta breidd er um 2m. Hann er illgreinanlegur á hluta og á hluta hans liggur girðing.

Hættumat

Garðinum stafar hætta ef einhverjar framkvæmdir verða vegna girðinga.

Mynd 12. Horft er til austurs eftir túngarðinum í átt að fjárhúsunum.

Geitaskarð-15

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Fjánhús voru við túnjaðarinn að austan um 140m suðaustur af íbúðarhúsinu.

Lýsing

Húsin eru horfin og ekki sjást nein merki þeirra í sléttu túni. Punktur var tekinn samkvæmt ábendingu heimildarmanns. Þau eru sýnd á túnakorti frá 1918 og þegar það er lagt yfir loftmynd þá passar staðsetning nokkuð vel. Þó ber að geta þess að einhver skekkja getur verið á punktinum.

Geitaskarð-16

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Syðst í svonefndu Suðurtúni stóðu hesthús samkvæmt heimildamanni. Hesthúsin stóðu um 220m suðaustur af íbúðarhúsinu en eru nú komin undir tún og samkvæmt heimildamanni er nýbúið að hreinsa grjótið úr túninu. Ekkert sér eftir af húsunum og voru þau rifin fyrir 1966. Punktur var tekinn samkvæmt ábendingu heimildamanns.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Syðst í því [Suðurtúninu] stendur hesthús úr torfi og grjóti, er rúmar 18 hross.“⁵⁷

Geitaskarð-17

Sérheiti: Gerðishús

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Dæld

Staðhættir

Nyrst í gamla túninu um 320m norðvestur af íbúðarhúsinu eru leifar fjárhúsa.,

Lýsing

Ekkert sést eftir af húsunum nema illgreinanleg dæld í túnið um 8x10m að utanmáli.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir að yst á svonefndu Gerðistúni hafi staðið fjánhús sem hétu Gerðishús og þess getið að búið sé að jafna þau við jörðu.⁵⁸

Geitaskarð-18

Sérheiti: Syðrihús

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Um 140m sunnan við Gerðishúsin voru önnur fjánhús, nefnd Syðrihús.

Lýsing

Fjánhúsin eru nú komin undir tún en upp við túngirðinguna eru tvær samsíða dældir grasi grónar sem liggja að hluta undir girðingu. Þær eru um 10sm djúpar. Sennilegt er að þarna séu leifar fjárhúsanna.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir að Syðrihús hafi verið nokkuð sunnan Gerðishúsa.⁵⁹

⁵⁷ ÖS: 7.

⁵⁸ ÖS: 8.

⁵⁹ Sama heimild.

Geitaskarð-19

Hlutverk: Óþekkt, rétt?

Tegund: Heimild

Staðhættir

Norður eða norðvestur af Syðrihúsum (nr. 18) er hringlaga garðlag.

Lýsing

Garðlagið er um 17m að þvermáli og veggir um 10-50sm á hæð og brúnir ávalar. Það er í túni og því grasi gróið.

Geitaskarð-20

Hlutverk: Jarðræktarsvæði

Tegund: Beðasléttur

Staðhættir

Beðasléttur eru í Norðurtúni, á milli bæjarins og þjóðvegjar.

Lýsing

Beðaslétturnar sjást á þremur stöðum í túninu eins og sjá má á yfirlitskortinu sem fylgir aftast í skýrslu.

Mynd 13. Beðasléttur, neðst í Norðurtúni. Horft er til suðurs.

Geitaskarð-21

Sérheiti: Torfholt

Hlutverk: Torfþurrkunarstaður

Staðhættir

Torfholt liggur syðst í landi Geitaskarðs, skammt norðan merkja milli Geitaskarðs og Holtastaða, rétt ofan þjóðvegjar.

Lýsing

Engar minjar sjást á holtinu og liggur nú vegslóði eftir því.

Aðrar upplýsingar

„Á Torfholt hefir verið flutt til þerris heytorf, sem skorið hefir verið í mýri norður af því, og er nafnið þannig til komið.“⁶⁰ Torfrista og stunga sögð næg 1705.⁶¹

⁶⁰ ÖS: 9.

⁶¹ Jarðabók 8. bindi, 404.

Geitaskarð-22

Sérheiti: Stekkur

Hlutverk: Rétt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Sunnan Skarðslækjar, suðaustur af svonefndri Fosskotslaut, tæplega 800m frá bænum upp með læknum.

Lýsing

Réttin er að mestu grjóthlaðin, ferhyrnd með reglulega vegg en smá hrun er á köflum. Hugsanlegt er að hún sé byggð á eldri minjum.

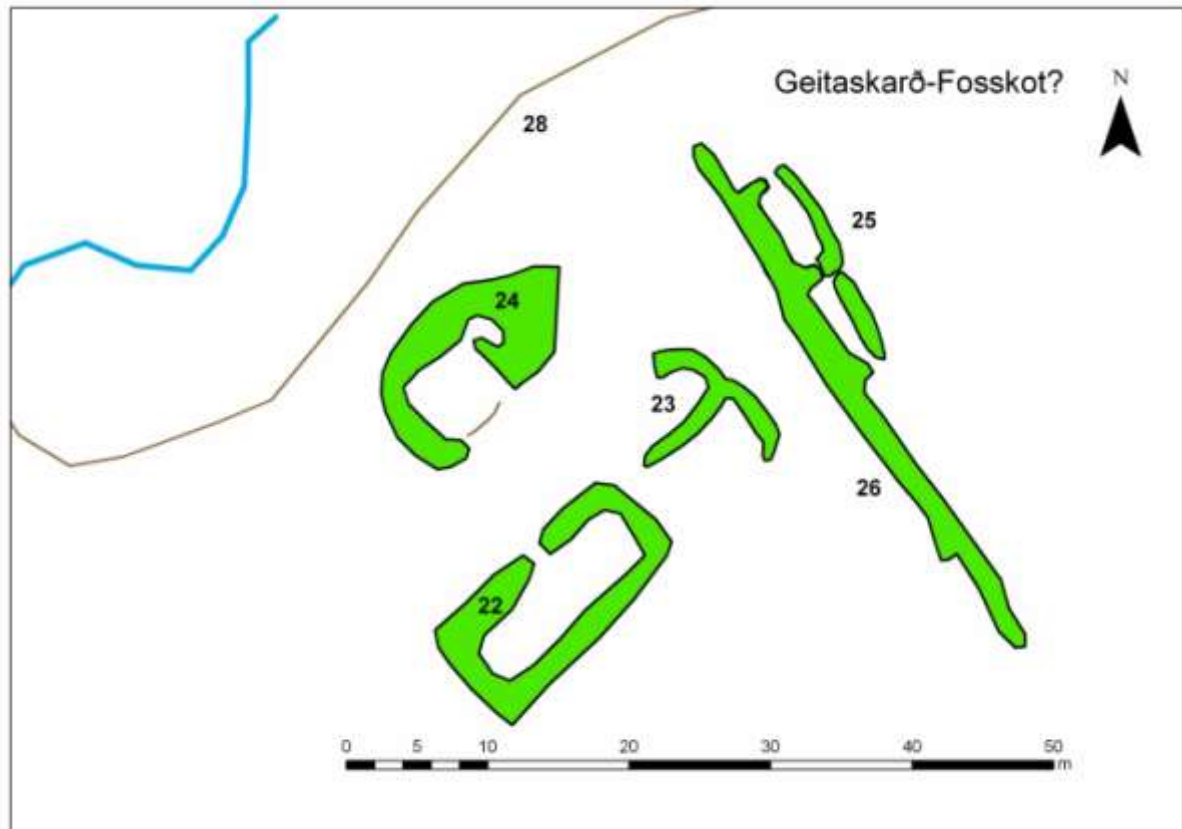
Aðrar upplýsingar

„Rétt sunnan Skarðslækjar, skammt suðaustur af Fosskotslaut, eru rústir gamallar fjárréttar. Þar heitir Stekkur.“⁶²

Mynd 14. Grjóthlaðin rétt norðan Skarðslækjar. Horft er til suðurs.

⁶² ÖS:9.

Geitaskarð-23

Sérheiti: Fosskot?

Hlutverk: Óþekkt, rétt?

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Beint norðaustur af réttinni (nr. 22) virðast vera veggjalög, afar óljós og gætu verið náttúruleg jarðmyndun.

Lýsing

Tóftin liggur upp við bakka sem gegnir hluta veggja hennar. Hæð veggja er um 30-60sm og eru þeir algrónir. Nokkuð sérkennilegt lag er á tóftinni og er líklegt að einhverjir hlutar hennar séu horfnir vegna jarðvegsrofs.

Geitaskarð-24

Sérheiti: Fosskot?

Hlutverk: Stekkur, rétt?

Tegund: Tóft

Staðhættir

Norður af réttinni er önnur fremur óljós tóft.

Lýsing

Hún liggur norðaustur/suðvestur og er náttúrulegur bakki norðausturveggur hennar. Tóftin er grasi gróin og er mesta hæð veggja um 60sm. Suðausturveggur er á kafla mjög lágur og ógreinilegur um 1m breiður og 10sm hár, gæti verið innbrún veggjar sem er að öðru leyti horfinn. Einna líklegast er að hlið/dyr hafi verið á suðausturvegg.

Geitaskarð-25

Sérheiti: Fosskot?

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Norðaustan við tóftirnar (nr. 22-24) er garðlag og áföst austan þess er tóft.

Lýsing

Tóftin er í heild 15x5m að utanmáli og virðist tvískipt. Hún liggur norðvestur/suðaustur og eru dyr/hlið á báðum skammhliðum. Tóftin er illgreinanleg, grasi gróin og samlagast vel umhverfi sínu. Veggjahæð er um 20-50sm.

Geitaskarð-26

Sérheiti: Fosskot?

Hlutverk: Túngarður, leiðigarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Norðaustan við tóftirnar (nr. 22-14) er garðlag og austan við það er tóft.

Lýsing

Garðlagið er um 40m langt og liggur samsíða tóftinni (nr. 25), norðvestur/suðaustur. Veggurinn er vel greinilegur og er veggja hæð um 10-80sm.

Mynd 15. Nýlega hlaðin varða er til hægri á mynd en steinlögnin út frá henni til vinstri. Horft er til suðvesturs.

Geitaskarð-27

Hlutverk:

Óþekkt, smalakofi?

Tegund: Steinlögn

Staðhættir

Rúma 150m norðaustur af tóftum (nr. 22-26), á lítt grónum mel, sem nefnist Stekkjarmelur er steinlögn og við hana nýlega hlaðin varða beint norðan við.

Lýsing

Steinlögnin er 2,5x2m að utanmáli og steinum raðað í hring og umhverfis er gróið, grasi, mosa og lyngi. Hæð er um 20sm.

Hættumat

Hætta er vegna rasks, en þegar hefur verið tekið grjótt úr hleðslunni.

Geitaskarð-28

Hlutverk: Leið

Tegund: Gata

Staðhættir

Gata liggur frá Geitaskarði til norðausturs og yfir í Laxárdal.

Lýsing

Gatan sést liggja í norðaustur átt upp túnið ofan við bæinn og leiðin er mjög greinileg upp frá „Fosskoti“ og yfir í Laxárdal og er þetta nú stikuð gönguleið. Frá „Fosskoti“ var leiðin hnitsett eftir loftmynd.

Aðrar upplýsingar

„Milli smiðjunnar og matjurtagarðsins er gata eða stígur, er liggur austur túnið og til fjalls á norðari barmi Skarðslækjargilsins, upp í Skarðið og austur það. Gata þessi var hreppavegur, þá Engihlíðarhreppshluti Laxárdals var í byggð, og fjölfarin þá nokkuð.“⁶³

Þorbrandsstaðir

Mynd 16. Horft er yfir hólótt bæjarstaðið á Þorbrandsstöðum og sést túngarðurinn greinilega. Bæjarhólinn trónir grænn á kollinum syðst (lengst til vinstri) innan túnsins. Í baksýn er Buðlunganes, Buðlunganestjörn til hægri en býlið Buðlunganes leynist bak við hólana lengst til vinstri á myndinni. Horft er til norðvesturs.

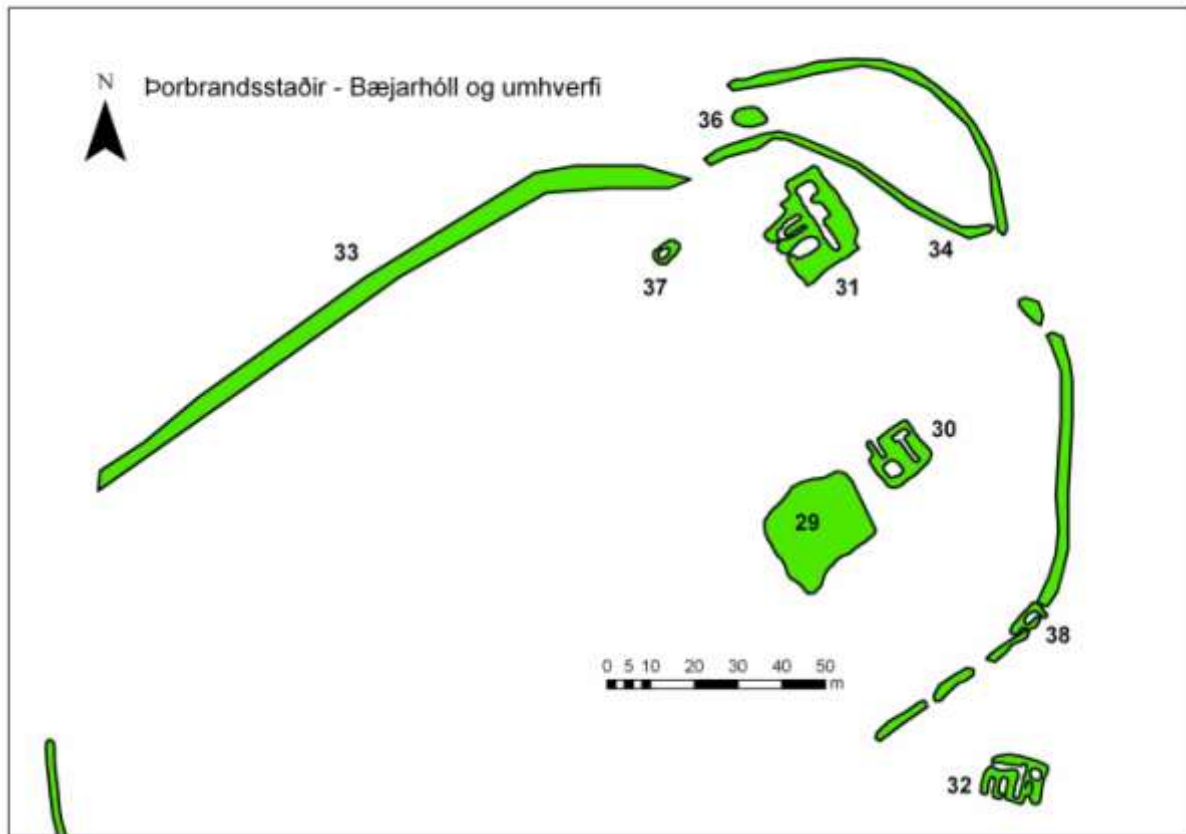
Þorbrandsstaðir voru hjáleiga frá Geitaskarði. Hennar er getið í jarðabók frá 18. öld.

„Land þess [Þorbrandsstaða] liggur austan þjóðveggar (Norðlingabrautar). Að norðan takmarkast það af línu, dreginni úr Hlóðarsteini norðan í Einbúahól til austurs í mitt Kolluberg, og þaðan í austur, svo sem vötn draga. Að sunnan eru merkin við línu, sem hugsast dregin úr norðurbrún Móholt. Þaðan beint í austur til jafnlengdar við norðurtakmörkin. Þorbrandsstaðir fóru í eyði og voru lagðir undir Geitaskarð árið 1913.“⁶⁴

Bæjarhólinn er austur af sumarhúsi sem stendur innan gamla Þorbrandsstaðatúnsins. Bærinn stóð á hæð og liggur túnið niður brekkur til suðvesturs. Mikill gróður er innan gamla túnsins og erfitt að greina minjarnar sem þar eru. Bæjarlækurinn sker túnið í tvennt og eru minjar beggja vegna hans.

⁶³ ÖS:7.

⁶⁴ ÖS: 2.

Geitaskarð-29

Sérheiti: Þorbrandsstaðir

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Tóftir

Staðhættir

Bæjarhóllinn er austur af sumarhúsi sem stendur innan gamla Þorbrandsstaðatúnsins. Hann er hár og brattur og stendur sunnarlega í túninu.

Lýsing

Bærinn stóð fremst á hólnum, en sést nú illa vegna gróðurs. Bæjarhúsin hafa verið um 20x22m að utanmáli.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Bæjarhús ásamt fjós- og hesthúskofa hafa staðið á Bæjarhól, sem er hár og brattur, syðst og efst í túni. Nyrzt í túninu, beint gegn Bæjarhól, á hóflöt allstórri, er heitir Húsaflát, eru fjárhúsarústir.“⁶⁵

Geitaskarð-30

Hlutverk: Fjós, hesthús

Tegund: Tóft

Staðhættir

Norðaustan við bæjartóftina er tvískipt tóft.

Lýsing

Líklegast er þar fjós og hesthús sem getið er um í örnefnaskrá (bls. 4). Tóftin sést illa vegna mikils gróðurs sem er innan túnsins en hún virðist tvískipt með dyr mót norðvestri. Hæð veggja er um 0,6-0,8m.

⁶⁵ ÖS: 4.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá segir: „Bæjarhús ásamt fjós- og hesthúskofa hafa staðið á Bæjarhól, sem er hár og brattur, syðst og efst í túni.“⁶⁶

Geitaskarð-31

Sérheiti: Húsaflöt

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Tóft

Staðhættir

Norðarlega í túninu, á svonefndri Húsaflöt, norður af bæjartóftinni eru tóftir fjárhúsa.

Lýsing

Tóftin snýr norðvestur/suðaustur og virðist vera af tvístæðum fjárhúsum með hlöðu mót norðaustri. Dyr hafa snúið mót suðvestri og er garði að minnsta kosti í nyrðra húsinu. Tóftin er mjög sokkin í gras. Grjót er í vegggleðslum en sést ekki sökum gróðurs.

Aðrar upplýsingar

Nyrzt í túninu, beint gegn Bæjarhól, á hóflöt allstórri, er heitir Húsaflöt, eru fjárhúsarústir.⁶⁷

Geitaskarð-32

Sérheiti: Gerði

Hlutverk: Útihús/Hesthús

Staðhættir

Rúmlega 50m suðvestur af bæjartóftunum, utan túngarðs.

Lýsing

Tóftin liggur nálega austur/vestur og er um 10x13m að utanmáli. Hugsanlega tvístæð fjárhús með hlöðu. Garði virðist vera í húsunum a.m.k. til vesturs. Þau voru illgreinanleg vegna mikils gróðurs. Veggjahæð er 0,1-0,4m.

Aðrar upplýsingar

„Skammt sunnan Bæjarhóls er hólkúpa eða ávali, sem heitir Gerði. Þar eru rústir peningshúsa, er sýnilega eru fallin fyrir allmiklu lengra síðan en önnur mannvirki. Ekki ólíklegt, að þar hafi staðið hesthús.“⁶⁸

⁶⁶ ÖS: 4.

⁶⁷ Sama heimild.

⁶⁸ Sama heimild.

Geitaskarð-33

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Túngarður liggur nálega hringinn í kringum gamla túnið á Þorbrandsstöðum.

Lýsing

Hluti hans var skráður á vettvangi þar sem hann var greinilegur, norðan, austan og sunnan og suðaustan. Garðurinn sást annars illa mót norðvestri en hann má greina á loftmynd. Nyrst í túninu, norðan Húsaflatar er garðurinn tvöfaldur.

Túngarðurinn er eins og aðrar minjar á svæðinu sokkinn í gróður. Að norðan er mesta breidd veggja er um 2m þar sem hann er hruninn og hæð um 0,3-0,4m. Hann er nokkuð hærri til austurs um 0,5-1,2m að hæð en um 1,5m að breidd.

Mynd 17. Garðlag er fyrir miðri mynd og annað sem kemur niður brekkuna, við girðinguna. Horft er til norðvesturs.

Geitaskarð-34

Hlutverk: Túngarður/Óþekkt

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Nyrst í túninu, norðan Húsaflatar er túngarðurinn tvöfaldur.

Lýsing

Grasi gróinn garður liggur í boga norðan við fjárhúsið á Húsaflöt, hann er alls um 70m langur og 2m á breidd. Hæð veggja er um 30-80sm.

Mynd 18. Á myndinni sést skrásetjari ganga eftir garðlaginu sem er að hluta undir girðingu. Fyrir miðri mynd sést svo garðlagið halda áfram niður brekkuna og þvergarðurinn þar sem hann nær að garðinum. Horft er til suðvesturs.

Geitaskarð-35

Hlutverk:

Túngarður/Landamerkjagarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Garðlag er sunnan og suðaustan túnsins á Þorbrandsstöðum. Það liggur í framhaldi af túngarðinum en útlit þess bendir þó til þess að það sé nokkuð eldra og auk þess nær það nokkuð niður fyrir túnið. Hugsanlegt er að það sé gamall landamerkjagarður milli Þorbrandsstaða og Geitaskarðs.

Lýsing

Garðlagið er gróið, um 1,7m á breidd og 10-40sm hátt. Hann

er alls um 165m á lengd en neðan þvergarðsins (sjá kort) er hann óljósari og rofnari en ofar í brekkunni.

Geitaskarð-36

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hóll

Staðhættir

Túngarður liggur nálega hringinn í kringum gamla túnið á Þorbrandsstöðum. Nyrst í túninu á milli túngarðsins þar sem hann er tvöfaldur er hóll, 7x6m að utanmáli, gróinn dökkgrænu grasi og sker sig nokkuð úr umhverfi.

Lýsing

Útlit hólsins bendir til þess að á honum hafi staðið eitthver mannvirki en engin veggjalög voru þó sjáanleg.

Geitaskarð-37

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 20m vestur af fjárhústóftinni á Húsaflöt er önnur tóft, minni.

Lýsing

Tóftin er illgreinanleg, sokkin í gróður. Hún er 3x6m að utanmáli, liggur norðaustur/suðvestur en sá möguleiki er að umfang hennar sé meira þó það hafi ekki verið greinanlegt á vettvangi. Hæð veggja er um 0,1m og engar dyr sjáanlegar.

Geitaskarð-38

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Túngarður liggur nálega hringinn í kringum gamla túnið á Þorbrandsstöðum. Við austurhlið garðsins þar sem hann beygir til suðvesturs er tóft byggð utan í hann.

Lýsing

Hún virðist jarðsokknari og eldri en minjarnar á og við bæjarhólinn, grasi gróin og er veggja hæð um 0,3-0,5m.

Geitaskarð-39

Hlutverk: Steinlögn

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Rúmlega 15m norðaustur af bæjarhólnum er steinlögn.

Lýsing

Steinlögnin er sporöskjulaga, horn, rúnnuð. Hæð hleðslunnar er um 0,1-0,2m og er hún gróin grasi mosa og ljónslöpp.

Geitaskarð-40

Hlutverk: Óþekkt, mókofi?

Tegund: Tóft

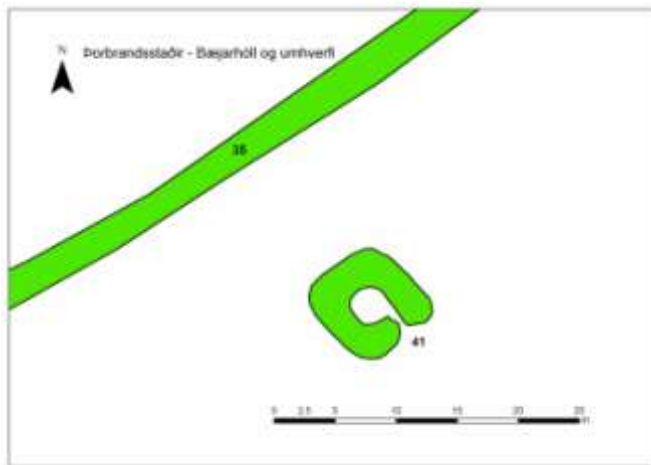
Staðhættir

Í hallanum suðvestur af túninu á Þorbrandsstöðum er tóft og mógrafir umhverfis hana.

Lýsing

Tóftin er nálega hringlaga, vel greinanleg og opin mót suðaustri. Hún er grasi gróin og er veggjahæð um 0,1-0,3m.

Mynd 19. Steinlögnin er greinileg manngerð en hlutverk óljóst. Mikill gróður er umhverfis eins og annarsstaðar í kringum Þorbrandsstaði.

Geitaskarð-41

Hlutverk: Óþekkt, rétt?

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 140m suðvestur (niður) af bæjarhólnum er tóft, utan garðs.

Lýsing

Tóftin er nálega ferhyrnd, hugsanlega rétt eða einhverskonar gripaheldi. Tóftin er grasi gróin og eru veggir um 30-60sm háir.

Geitaskarð-42

Hlutverk: Mógrafir

Tegund: Niðurgröftur

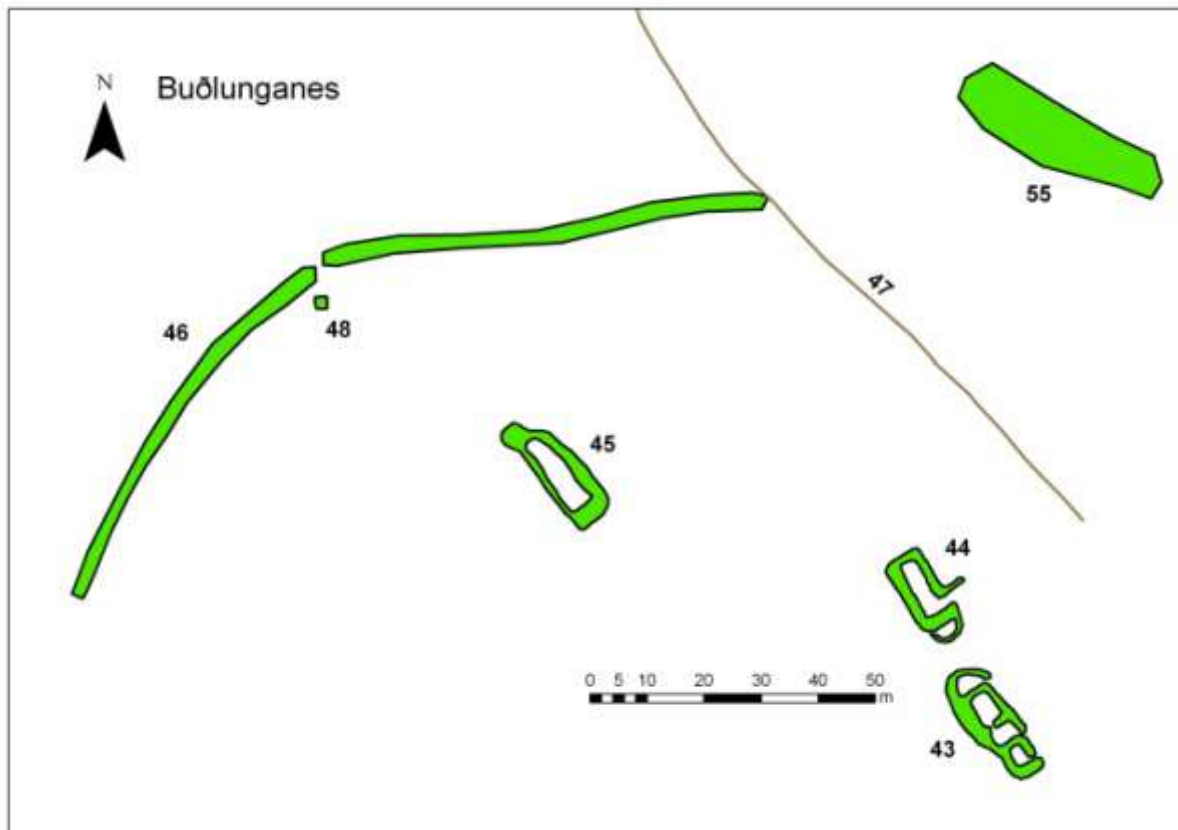
Staðhættir

Suðvestur af Þorbrandsstaðatúninu eru mógrafir.

Lýsing

Svæðið er alls um 75x70m að ummáli og eru grafirnar um 20-40sm djúpar.

Buðlunganes

Buðlunganes var hjáleiga frá Geitaskarði og er landamerkjum þess lýst svo í örnefnaskrá: „Land þess liggur vestan Þjóðvegjar, gegnt Þorbrandsstöðum. Um landamerki milli þessara jarða er engin örugg heimild til, en að líkum hafa þau verið um það bil, er Þjóðvegurinn liggur nú. Að vestan ræður Blanda merkjum. Að norðan ræður líka, dregin af Blöndubakka syðst á Harðeyri til austurs í áðurnefndan Hlóðarstein. Að sunnan eru merkin úr svonefndum Mólækjarós, þar sem Mólækur fellur í Blöndu, og beina línu í austur í norðurbrún Móhólts. Á Buðlunganesi mun ekki hafa verið búið, síðan um miðja 17. öld, og hafði ábúandi Þorbrandsstaða, þá þar var búið, flestar nytjar beggja jarða.“⁶⁹

Býlið liggur framarlega á Buðlunganesi og nær túngarður alveg niður að Blöndu. Sunnan við býlið og syðst á nesinu eru nú tún og er líklegt að einhver hluti minjanna sé komin undir þau. Í örnefnaskrá er sagt að búið hafi verið á Buðlunganesi fram á miðja 17. öld. Ekki fundust heimildir um hversu lengi býlið var í ábúð en þess er ekki getið í jarðabók Árna og Páls en þar er hefð fyrir því að geta eyðibýla í landi jarðanna.

Sigurður Þorbjarnar, höfundur örnefnaskrár lýsir bæjarstæðinu svo: „Á Nestánni vestast sést glöggt móta fyrir túnstæði og tóftum bæjar- og peningshúsa Buðlunganess. Tóftirnar eru allfyrirferðarmiklar og bera þess vott, að um mikinn húsakost hafi verið að ræða. Túnið hefir verið allstórt, girt allt vallargarði, víðast hlöðnum úr torfi, en með köflum úr torfi og grjóti. Leifar þessa garðs segja manni ótvírætt, að þar hafi verið geysimannvirki, svo há og breið er rúst hans.“⁷⁰ Í dag er túngarður greinilegur í vestur hluta túnsins og austan hans þrennar tóftir. Þar austan við er svo tún og norðan þess eru fleiri minjar, tóftir og mógrafir sem liggja á milli melhóla sem eru á nesinu.

⁶⁹ ÖS: 2.

⁷⁰ ÖS: 3.

Mynd 20. Grasi gróin tóft, bæjarhólinn? á Buðlunganesi við túnjaðarinn. Horft er til suðausturs.

Geitaskarð-43

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Tóft

Staðhættir

Túngarður er greinilegur vestur af túninu og um 140m austur af honum er tóft, sem hugsanlega er bæjartóft.

Lýsing

Tóftin er aflöng, liggur norðvestur/suðaustur og er um 22x8m að utanmáli, hæð veggja er um 0,4-0,7m. Hún er fjórskipt og eru þrennar dyr mót norðaustri. Nyrsta hólfið gæti verið heytóft. Tóftin er algróin grasi.

Aðrar upplýsingar

Á Nestánni sést glögglega fyrir bæjar- og peningshúsum Buðlunganess og eru tóftirnar fyrirferðamiklar. Tóftarbrotin sjást vítt um dalinn beggja vegna við.⁷¹

Geitaskarð-44

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt, útihús?

Tegund: Tóft

Staðhættir

Norðvestur af bæjartóftinni (nr. 43) er önnur tóft sem liggur norðvestur/suðaustur.

⁷¹ ÖS:2,3.

Lýsing

Tóftin er tvískipt með dyr mót norðaustri á stærra hólfi en mót norðvestri á minna hólfi. Hún er alls um 17m löng og 8m breið. Tóftin er algróin og hvergi sér í grjót í veggjum sem eru jarðsokknir og að mestu hlaupnir í þúfur. Þeir eru um 20-30sm á hæð. Hlutverk er óþekkt en líklega hefur verið þarna eitthvert gripahús.

Geitaskarð-45

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt, útihús?

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 50m austur af túngarðinum (nr. 46) er tóft.

Lýsing

Tóftin er jarðsokkin, útlínur óskýrar og eru veggir mikið hrundir. Hún er aflöng, snýr norðvestur/suðaustur og er um 22x8m að utanmáli, veggir eru hæstir um 20sm. Engar dyr eru greinanlegar á tóftinni sem er algróin grasi og hvergi sér í grjót.

Mynd 21. Túngarðurinn á Buðlunganesi, horft er í átt til Blöndu til vesturs.

myndun. Garðurinn er rofinn um 20-40sm hr og mesta breidd er um 2m en þar er hann hruninn. Garðurinn er vel gróinn, grasi, mosa og lyngi.

Hættumat

Minjunum stafar hætta af nálægð við vatnsfall.

Geitaskarð-46

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Aðeins hluti gamla túngarðsins er enn sjáanlegur og liggur hann austur af túninu.

Lýsing

Garðlagið er greinilegt á um 70m kafla frá Blöndubökkum til norðurs. Þar heldur það hugsanlega áfram á um 120m kafla til austurs en það er afar óljóst og gæti verið náttúruleg jarð-

Geitaskarð-47**Sérheiti:** Buðlunganes**Hlutverk:** Leið**Tegund:** Vegur**Staðhættir**

Gamall vegur liggur suður Buðlunganesið og er hann greinilegur á kafla norður og austur af fornbylinu.

Lýsing

Grjóti virðist hafa verið rutt úr brautinni á kafla og hefur hún þá verið um 120-130sm breið. Nú liggur gata eftir henni, líklega fjárgata. Gatan var mælt á tæplega

300m kafla og endar hún við tún í suðri. Ekki sést hún á loftmynd en hún hefur líklega legið lengra til norðurs eftir Buðlunganesi, meðfram Blöndu, en þar lá þjóðleiðin áður en bílvegur var lagður.⁷²

Mynd 22. Horft er eftir gömlu leiðinni til norðurs.

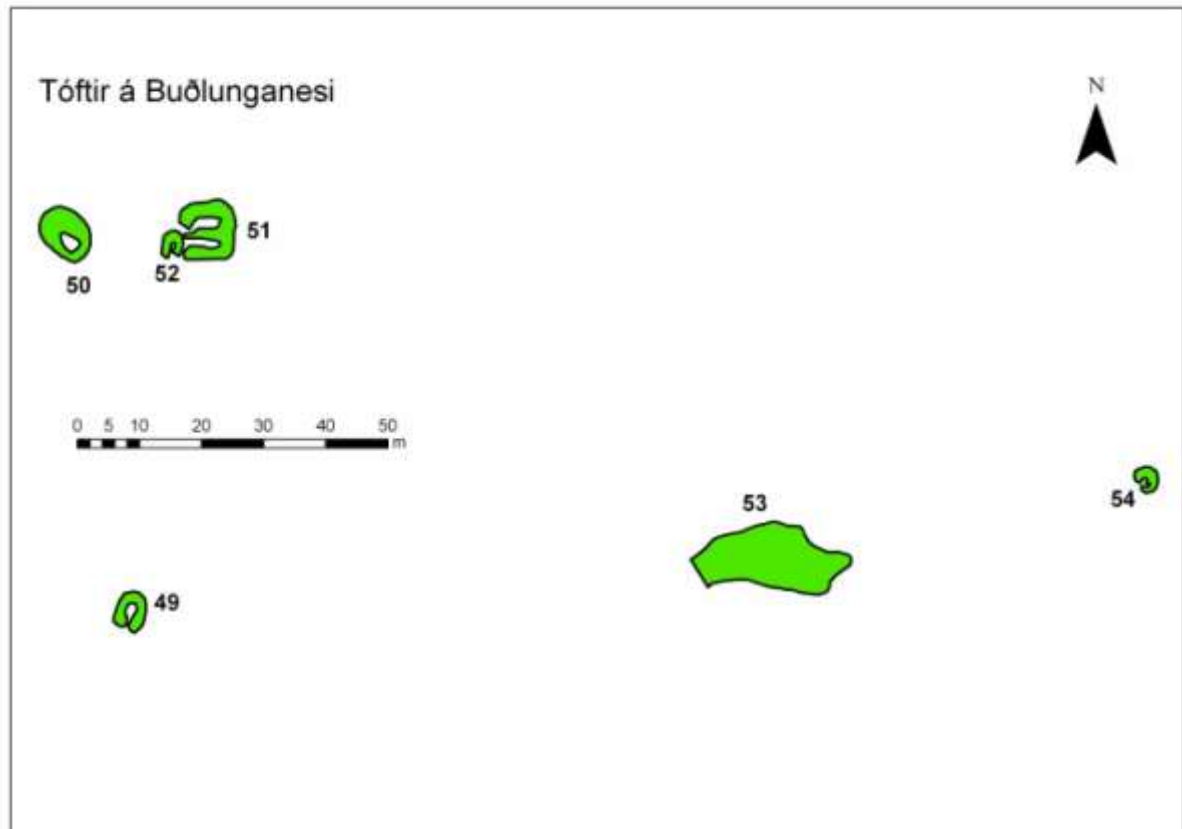
Geitaskarð-48**Sérheiti:** Buðlunganes**Hlutverk:** Óþekkt**Tegund:** Niðurgröftur**Staðhættir**

Við norðanverðan túngarðsendann, þar sem hann hættir að vera greinilegt garðlag er niðurgröftur.

Lýsing

Hlutverk er óþekkt en niðurgröfturinn er um 2x2m að ummáli og um 20sm djúpur. Hann er gróinn grasi, mosa og lyngi.

⁷² ÖSÁ:4.

Geitaskarð-49

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Tóftir eru um 120m austur af Buðlunganess býlinu, norður af túni sem liggur meðfram Blöndu.

Lýsing

Við túnjaðarinn að norðan er tóft. Hún er jarðsokkin og stendur á grónum hól. Tóftin er gróin grasi, mosa og lyngi og eru veggir um 10-30sm háir. Hún snýr nálega norður/suður og snúa dyr til suðurs.

Geitaskarð-50

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Tóftir eru norðvestur af Buðlunganess býlinu, norður af túni sem liggur meðfram Blöndu.

Lýsing

Rúmlega 60m norður af nyrðri túnendanum eru þrennar tóftir. Ein þeirra gæti verið heytóft. Í raun er um að ræða lágan hól sem sker sig gróðurfarslega úr umhverfi og er um 15-20sm dæld í hann. Hóllinn er um 8x9m að utanmáli en dældin um 2x3,5m að utanmáli.

Geitaskarð-51

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Tóftir eru norðvestur af Buðlunganess býlinu, norður af túni sem liggur meðfram Blöndu.

Lýsing

Austur af hólnum (nr. 50) er tóft eða jafnvel tvennar tóftir sem liggja á milli tveggja hóla. Stærri tóftin er tvískipt, útihúsatóft eða jafnvel stekkur. Dyr eru á báðum hólum og snúa mót vestri. Tóftin er um 8x9m að utanmáli, hæð veggja um 20-60sm og eru þeir nokkuð þýfðir, grasi og mosa grónir.

Geitaskarð-52

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Tóftir eru norðvestur af Buðlunganess býlinu, norður af túni sem liggur meðfram Blöndu.

Lýsing

Tóft virðist vera við dyr/hlið tóftar (nr. 51). Tóftin sem er illgreinanleg gæti hugsanlega hafa myndast við hrun úr veggjum. Veggir eru þýfðir um 10-30sm háir og grasi og mosa grónir. Dyr eru á tóftinni og snúa mót suðri. Ef um tóft er að ræða er hugsanlegt að tóftirnar tvær séu frá mismunandi tímum eða að útveggir hafi raskast og tóftirnar séu í raun hlutar sömu byggingarinnar.

Geitaskarð-53

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Tóftir eru norðvestur af Buðlunganess býlinu, norður af túni sem liggur meðfram Blöndu.

Lýsing

Suðaustur af tóftum (nr. 50-52) er niðurgröftur 25x10m að utanmáli og um 20-40sm djúpur. Líklega efnistaka, mógröf eða torftaka (sjá aðrar upplýsingar). Við vesturendann er 30sm hátt garðlag, grasi gróið, hugsanlega stífla.

Aðrar upplýsingar

Garður var hlaðinn úr torfi þvert fyrir Buðlungalæk sem veitir hluta hans í djúpa laut vestan lækjarins, þar varð til Sundpollur. Hann var notaður til sundiðkana af Ungmennafélagi sveitarinnar⁷³.

Geitaskarð-54

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Þúst

Staðhættir

Tóftir eru norðvestur af Buðlunganess býlinu, norður af túni sem liggur meðfram Blöndu.

⁷³ ÖS:3.

Lýsing

Um 50m austur af niðurgreftrinum (nr. 53) er þúst um 30-40sm há, gróin grasi, mosa og ljónslöpp. Virðist geta verið leifar einhverskonar mannvirkis en ekki var hægt að greina veggjalög.

Geitaskarð-55

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Tóftir eru norðvestur af Buðlunganess býlinu, norður af túni sem liggur meðfram Blöndu.

Lýsing

Um 85m norður af bæjartóftum á Buðlunganesi er niðurgroftur, líklega efnistaka. Um 10x40m að utanmáli og um 20-70sm djúp.

Geitaskarð-56

Mynd 23. Hleðsla, horft er til vesturs í átt að Blöndu.

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Steinlögn

Staðhættir

Norðarlega á Buðlunganesi um 70m suður af landamerkjum milli Geitaskarðs og Fremstagils er einföld grjóthleðsla.

Lýsing

Steinlögnin liggur á bakka ofan hvamms sem liggur meðfram Blöndu. Hún er um 10sm há og um 2x1m að utanmáli. Hlutverk er óþekkt en steinlögnin minnir um margt á umbúnað heiðinna grafa en ekkert verður frekar sagt um það nema með nánari rannsókn. Um 6m sunnan við er eru hrossa eða kindabein, hugsanlega ung.

Geitaskarð-57

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Um 60sm sunnan við steinlögn (nr. 56) er einföld grjóthleðsla.

Lýsing

Hleðslan liggur í boga suður undir nokkuð stórum steini. Hún er um 10-20sm á hæð og um 30sm breið. Grasi gróið er í kringum hleðsluna sem er um 1,5m á lengd.

Mynd 24. Hleðsla við stein. Horft er til vesturs og Blanda í baksýn.

Mynd 25. Manngerður? hóll með hleðsluleifum fyrir miðju. Horft er til austurs.

minjanna en þau minna um margt á umbúnað heiðinna grafa, slíkt verður þó ekki sagt með neinni vissu án frekari rannsókna.

Geitaskarð-58

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla/hóll

Staðhættir

Framarlega fyrir miðju Buðlunganesi eru þrennar hleðslur eða steinlagnir sem liggja allar skammt austan gömlu leiðarinnar (nr. 47).

Lýsing

Ein þessara hleðsla er á grónum hól sem virðist geta verið manngerður. Hóllinn er 4x2m að utanmáli og um 40-60sm hár, mosagróinn. Fyrir miðju hólsins er vörðubrot um 30-40sm hátt. Óvíst er um hlutverk

Geitaskarð-59

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Steinlögn

Staðhættir

Framarlega fyrir miðju Buðlunganesi eru þrennar hleðslur eða steinlagnir sem liggja allar skammt austan gömlu leiðarinnar (nr. 47).

Lýsing

Töluvert er af litlum hólum á Buðlunganesi og á einum þeirra er grjóthleðsla um 2x0,8m að utanmáli. Mosi, lyng og gras vaxa umhverfis hleðsluna. Hleðslan virðist manngerð en ekki er hægt að segja um það vissu.

Mynd 26. Grjóthleðsla efst á hól, virðist manngerð.

Mynd 27. Þversnið hleðslunnar séð frá norðvestri.

hleðslunnar minnir um margt á umbúnað heiðinna grafa en um slíkt verður ekki fullyrt nema með frekari rannsókn.

Geitaskarð-61

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Dæld

Staðhættir

Í túni sunnarlega á Buðlunganesi er dæld hugsanlega leifar útihúss.

Lýsing

Dældin er um 9x8m að ummáli og um 10-20sm djúp.

Geitaskarð-60

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Framarlega fyrir miðju Buðlunganesi eru þrennar hleðslur eða steinlagnir sem liggja allar skammt austan gömlu leiðarinnar (nr. 47).

Lýsing

Hleðslan liggur efst á lágum hól, nálega norður/suður. Hún er um 1,5x0,8m að utanmáli og hæð um 30-60sm. Hlutverk er óþekkt en útlit

Geitaskarð-62

Hlutverk: Torfrista

Tegund: Heimild

Staðhættir

Í túni, beint norðan bæjar, ofan gamla túnsins var áður torfrista samkvæmt heimildamanni. Ekkert sást á vettvangi en hnit eru skráð eftir heimildamanni.

Geitaskarð-63

Sérheiti: Móholt

Hlutverk: Mógrafir

Tegund: Niðurgroftur

Staðhættir

Rúmlega 700m nnv af bænum, ofan túna, eru mógrafir.

Lýsing

Mógrafirnar sjást enn en skriða hefur runnið yfir svæðið. Þær eru alls um 94x40m að stærð. Grafirnar voru skráðar eftir loftmynd og því getur verið einhver skekkja á hnitum.

Aðrar upplýsingar

„Kippkorn austur af Móholti er mótekjusvæði. Grafirnar og næsta umhverfi þeirra er kallað Mógrafir. Síðastliðin ca. 20 ár hefur mór ekki verið unnin þarna.“⁷⁴ Örnefnaskráin var skrifuð veturinn 1945-55 og hefur því ekki verið unnin mór þarna síðan u.þ.b. 1925.

Geitaskarð-64

Hlutverk: Heimild

Tegund: Matjurtagarður

Staðhættir

Á túnakorti frá 1918 sést að matjurtagarður var sunnan við Grindarhúsin (nr. 10), efst í Suðurtúni.

Lýsing

Garðurinn sést ekki lengur en hnit hans voru fengin með því að leggja túnakort frá 1918 yfir hnitaða loftmynd. Gera má ráð fyrir nokkurri skekkju á hnitum.

Óskráðar Minjar

Geitaskarð-65

Sérheiti: Buðlunganes

Hlutverk: Kvíar

Staðhættir

Árið 1927 voru tvær hringmyndaðar réttir (kvíar) byggðar sunnarlega á Buðlunganesi, niður við árbakka Blöndu.⁷⁵

Lýsing

Réttirnar fundust ekki við skráningu 2009 og er líklegast að þær séu komnar undir tún sem þarna ná nú töluvert norðar en áður.

Aðrar upplýsingar

Byrjað var að brjóta land til túnræktunar 1929 á Buðlunganesi, 2ja hektara spilda sem kölluð var Blettur.⁷⁶

⁷⁴ ÖS: 8.

⁷⁵ ÖS: 2-3.

⁷⁶ ÖS: 2.

Geitaskarð-66

Sérheiti: Fosskot

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Sunnan Skarðslækjar, suðaustur af svonefndri Fosskotslaut.

Lýsing

Í örnefnaskrá segir: þar má sjá óglögg móta fyrir tóftum. Rústirnar eru mjög grónar og fallnar í umhverfið og því ekki hægt að sjá skipan húsa lengur. Húsakynnin hafa öll verið smáskorin⁷⁷ Ekki sást móta fyrir tóftum suðvestan við réttina en norðan, norðaustan og norðvestan hennar eru tóftir og garðlag, allt saman fremur óljóst. Ómögulegt er að segja til hvort þarna sé um að ræða minjar um Fosskot en minjarnar benda ekki til þess að þar sé um að ræða híbyli og umhverfi er óhagstætt fyrri býli, nema þar sem réttin stendur nú. Sjá hugsanlegar leifar Fosskots (nr.22-26).

Geitaskarð-67

Sérheiti: Strengjavað/Strengir

Hlutverk: Vað

Tegund: Heimild

Aðrar upplýsingar

Skammt norðan Buðlungalækjaróss er steinn allstór nokkuð út í ánni. Um það bil miðja vega milli steins þessa og lækjaróssins er vað á Blöndu, er heitir Strengjavað í daglegu tali kallað Strengir.⁷⁸

Lýsing

Heimildamaður þekkti ekki til staðsetningu vaðsins.

Geitaskarð-68

Sérheiti: Skarðssel

Hlutverk: Sel

Staðhættir

Seltóftirnar eru nokkurn veginn í miðju Skarðsskarði, sunnanvert.

Lýsing

Hluti af vettvangsvinnu í Engihlíðarhreppi fór fram í október en þá hafði snjóað og ekki reyndist unnt að skrá seltóftirnar í skarðinu. Skráningunni verður bætt inn síðar.

Aðrar upplýsingar

Í örnefnaskrá er selinu svo lýst „Þar var haft í seli frá Geitaskarði fram undir síðustu aldamót. Nokkuð sér móta fyrir rústum mannvirkja þeirra, er þar hafa verið, og má sjá, að húsakynni hafa verið allrúm.“⁷⁹

Geitaskarð-69

Sérheiti: Skarðssel

Hlutverk: Sel

Staðhættir

Í Núpslandi á Laxárdal

Lýsing

Selið var ekki skráð á vettvangi 2009 þar sem Núpsland tilheyrir ekki Geitaskarði.

⁷⁷ ÖS:9-10.

⁷⁸ ÖS:3.

⁷⁹ ÖS:11.

Aðrar upplýsingar

Í jarðabók er jörðin sögð eiga selstöðu í Núpslandi á Laxárdal.

Geitaskarð-70

Sérheiti: Bardagahvammur

Hlutverk: Óþekkt, örnefni

Tegund: Heimild

Lýsing

Ekki var gengið í Skarðið sumarið 2009.

Aðrar upplýsingar

„Þar sem skarðið opnast austur á Laxárdalinn, er stór melur fyrir miðju mynni þess: hann heitir Leitismelur. Skammt vestan þessa mels er hvammur í Skarðinu sunnanverðu, sem heitir Bardagahvammur. Nyrzt í hvamminum, fyrir honum miðjum er hólkollur, sem heitir Dyshóll. Um þessu nöfn er ekkert frekar vitað en það, er þau sjálf benda til; sem sagt, að í hvamminum hafi verið barizt og að sá eða þeir, er þar féllu, hafi hlotið leg í Dyshól.“⁸⁰

Geitaskarð-71

Sérheiti: Dyshóll

Hlutverk: Dys

Tegund: Heimild

Lýsing

Ekki var gengið í Skarðið sumarið 2009.

Aðrar upplýsingar

„Þar sem skarðið opnast austur á Laxárdalinn, er stór melur fyrir miðju mynni þess: hann heitir Leitismelur. Skammt vestan þessa mels er hvammur í Skarðinu sunnanverðu, sem heitir Bardagahvammur. Nyrzt í hvamminum, fyrir honum miðjum er hólkollur, sem heitir Dyshóll. Um þessu nöfn er ekkert frekar vitað en það, er þau sjálf benda til; sem sagt, að í hvamminum hafi verið barizt og að sá eða þeir, er þar féllu, hafi hlotið leg í Dyshól.“⁸¹

Landamerki

Geitaskarð-72

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt landamerkjalyýsingu frá 1885 var landamerkjagarður milli Geitaskarðs og Holtastaðakots.

Lýsing

Garðurinn er nú í landi Holtastaða, sjá **Holtastaðir-41**.

Geitaskarð-73

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á landamerkjum milli Geitaskarðs og Fremstagils var landamerkjasteinn. **Lýsing** Landamerkjasteinn sem stóð hafði við Einbúa fannst ekki við skráningu 2009.

⁸⁰ ÖS:12.

⁸¹ Sama heimild.

Aðrar upplýsingar

Norðan í Einbúa var stór landamerkjasteinn sem stóð á hlóðum með áletrunina LM. Var fjarlægður vegna vegagerðar.⁸²

Geitaskarð-74

Sérheiti: Kringlótttaflæði

Hlutverk: Garðlag

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt örnefnaskrá (bls. 6) var hringlaga blettur umkringdur garði við svonefnt Yztaflæðis. Nefndist bletturinn Kringlótttaflæði.

Lýsing

Þarna eru nú slétt tún og garðarnir horfnir.

Geitaskarð-75

Sérheiti: Flæði

Hlutverk: Áveita

Tegund: Heimild

Staðhættir

Áveitugarðar voru í engjunum suður af gamla túninu sem kallað var Flæði.

Lýsing

Þarna eru nú slétt tún og garðarnir horfnir.

Geitaskarð-76

Sérheiti: Vörðumelur

Hlutverk: Kennimark

Tegund: Heimild

Staðhættir

Í örnefnaskrá segir: „Skammt upp undan réttinni og litlu utar er stór melur, sem heitir Vörðumelur.“ (ÖS, 8).

Lýsing

Ekki var gengið á Vörðumel 2009 en heimildamaður gat þess að þar hefði verið eitthvert vörðubrot.

⁸² ÖSÁ:2,10; ÖSG:1.

Holtastaðir – Söguágrip

Mynd 28. Horft til norðausturs heim til Holtastaða. Gamla kirkja og kirkjugarðurinn voru þar sem trjágarðurinn er núna heima við bæ.

Í Húnaþingi segir svo um Holtastaði: „Jörðin er góð undir bú, land frjótt og ræktunarskilyrði góð. Íbúðarhús og fjós standa ofarlega í túni, sem hallar fallega vestur að Blöndu. Skammt norðan heimatúns var hjáleigan Holtastaðakot, sem var lögð undir jörðina árið 1946. Síðastur ábúandi þar var Karl Jónsson. [...] Jörðinni tilheyrir eyðibýlið Eyrarland á Laxárdal, dalverpi er gengur suður úr Skarðsskarði, nefnt Brunnárdalur, og landspilda vestan Blöndu, í Svínavatnshreppi, er nefnist Holtastaðareitur, og var þar áður smábýli. Jörðin í eigu sömu ættar frá árinu 1863.“⁸³

Holtastaða er fyrst getið í Landnámu en þar segir frá Holta Ísröðarsyni sem nam land ofan frá Móbergi og bjó á Holtastöðum.⁸⁴ Kirkja hefur frá fornu verið á Holtastöðum en árið 1285 er jarðarinnar getið í Rekaskrá Þingeyrarklausturs en jörðin átti þá hlut í svonefndum Spákonuarfi.⁸⁵ Hún var helguð heilögum Nikulási og árið 1318 átti hún eftirfarandi jarðir: Hvamm, Kirkjuskarð, Hamraland og Hól (Kagaðarhól) hálfan.⁸⁶ Árið 1360 er fjórðungshlutur í Geitaskarði komin í eigu Holtastaða⁸⁷ en sá hlutur fylgdi jörðinni þegar Jón biskup skalli seldi hana Brandi Ásgrímssyni og Guðnýju Sölmundardóttur fyrir Flugumýri. Árið 1388 eru Holtastaðir komnir í eign Hólastóls og getur til hennar vi. hundruð í vaðmálum, hálf tveggjum.⁸⁸

⁸³ Húnaþing II, 146.

⁸⁴ Landnáma 140.

⁸⁵ Spákonuarfur er kenndur við Þórdísi sem bjó að Spákonufelli á 11. öld og gaf ýmsum kirkjum eftir sinn dag hlut í hval- og viðrekum fyrir löndum sínum.

⁸⁶ DI II, 471.

⁸⁷ DI III, 170.

⁸⁸ DI III, 412.

Jarðamat

Jörðin var að fornu metin á 90 hundruð með Sneis (fyrrum hjáleiga) sem lá upp á Laxárdal (austan Laxár) en Holtastaðakot var metið á 10 hundruð. Var þá helmingur jarðarinnar í eyði.⁸⁹ Í jarðabók 1847 en jörðin metin á 90 hundruð með hjáleigunni.⁹⁰ Hlunnindi eru sögð selveði í Blönduósi og Laxveiði í Hnúkakotssíki og Tröllá. Þess er getið í jarðabók að jörðin hafi átt beutiland fyrir vestan Blöndu og þar móskurð.⁹¹ Þessi hluti er nú í eigu Holtastaða og jarðarinnar Eyrarlands í Laxárdal sem ekki er skráð með hér þar sem hún var sjálfstæð jörð í bændaeign 1847.⁹²

Árið 1705 er aðeins búið á helmingi jarðarinnar og var landskuld á þeim helmingi 2 hundruð og greiddist hún í landaurum. Leigukúgildi voru 4 og greiddust í smjöri. Á meðan búið var á báðum helmingum jarðar var landsskuld og leigukúgildi hið sama. Fóðrast kann á allri heimajörðinni, 12 kýr, 2 ungnaut, 80, ær, 40 lömb og 6 hestar.⁹³

Holtastaðakot var hjáleiga við túnið á Holtastöðum. Jörðin var komin í byggð 1703 og fluttist síðasti ábúandi þaðan 1946. Segir í jarðabók Árna og Páls og að kostir og ókostir jarðarinnar séu þeir sömu og á heimajörðinni nema að engjar kotsins voru nokkuð lakari.⁹⁴

Ábúð

Holtastaðir var lengi tvíbyli og er þannig 1703 og í manntölum fram til 1870. Árið 1845 voru 18 manns í heimili.⁹⁵ Í jarðabók Árna og Páls er þess getið að einungis sé búið á öðrum hluta Holtastaða en kotið er þá í byggð.⁹⁶ Holtastaðakots er getið í manntölum frá 1703 og voru 8 í búi þegar mest var 1890.⁹⁷

⁸⁹ Jarðabók VIII, 402.

⁹⁰ Jarðatal á Íslandi 1847, 242.

⁹¹ Jarðabók VIII, 403

⁹² Jarðabók VIII, 241.

⁹³ Jarðabók VIII, 402.

⁹⁴ Jarðabók VIII, 403.

⁹⁵ <http://manntal.is/>

⁹⁶ Jarðabók VIII, 402.

⁹⁷ <http://manntal.is/>

Fornleifaskráning

Holtastaðir-1

Mynd 29. Bærinn stóð ofan við íbúðarhúsið g náði að útihúsunum til hægri. Kirkjugarður og kirkja voru þar sem trjágarðurinn er núna. Horft er til vesturs og sjást kirkjan og kirkjugarðurinn sem nú eru í notkun í baksýn.

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Gamli torfbærinn var ofan við núverandi íbúðarhús.

Aðrar upplýsingar

Jörðin var tekin út fimmtudaginn 14. júní 1906 og voru þar þá þessi hús: Baðstofa, stofa, sunnan við bæjardyrnar, skáli og bæjardyr, búr og maskínuhús undir sama risi austur af stofunni, eldhús, göng frá bæjardyrum til baðstofu, skemma og smiðja. Hesthús yfir 6 hesta var heima við bæ. Á milli skemmunnar og smiðjunnar var rétt, hlaðin úr

grjóti að hluta. Kamar var norðan undir bænum.⁹⁸ Samkvæmt heimildamanni, Holta Líndal bónda á Holtastöðum var gamli bærinn rifinn um 1914-15.

Holtastaðir-2

Hlutverk: Kirkja

Tegund: Heimild

Staðhættir

Gamli torfbærinn var ofan við núverandi íbúðarhús og kirkjugarður sunnan hans og í honum stóð áður torfkirkja. Punktur var tekinn í miðju kirkjugarðs af hnitsettu túnakorti og getur því verið töluverð skekkja á honum.

Hættumat

Þótt að minjar séu neðan jarðar getur þeim stafað hættu af jarðraski og frekari trjárækt og jafnframt af rötakerfi þeirra trjáa sem fyrir eru.

Aðrar upplýsingar

“Árið 1833 var byggð torfkirkja á Holtastöðum sem leysti af hólmi aðra torfkirkju sem þar hafði staðið í 39 ár. Yfirsmiður nýju kirkjunnar var Klemens Klemensson bóndi og kirkjusmiður í Bólstaðarhlíð“.⁹⁹

Holtastaðir-3

Hlutverk: Kirkjugarður

Tegund: Heimild

Staðhættir

Gamli kirkjugarðurinn á Holtastöðum er sunnan við íbúðarhúsið í honum sjást enn grafir og legsteinar en síðast var jarðað þar 1971.

⁹⁸ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

⁹⁹ Kirkjur Íslands 8. bindi, 164. Nánari upplýsingar um sögu kirkjunnar á Holtastöðum má lesa í Kirkjum Íslands 8. bindi.

Hættumat

Þótt að minjar séu neðan jarðar getur þeim stafað hættu af frekara jarðraski eða trjárækt og jafnframt af rótakerfi þeirra trjáa sem fyrir eru.

Aðrar upplýsingar

Kirkjugarðurinn var fluttur árið 1910 þar sem hann stendur nú, í horninu milli þjóðvegur og heimreiðar. Síðast var jarðað í gamla garðinum árið 1971.¹⁰⁰

Holtastaðir-4

Hlutverk: Fjós

Tegund: Heimild

Staðhættir

Gamla fjósið var norðaustan við bæinn, nú horfið.

Lýsing

Fjósið var yfir 11 nautgripi. Fjóshlaða var við fjósið og tók um 200 hesta.¹⁰¹

Holtastaðir-5

Hlutverk: Brunnur

Tegund: Heimild

Staðhættir

Brunnhús var fram af fjósinu.

Lýsing

Það var með grjóttveggjum til beggja hliða og féll bæjarlækurinn í gegnum það.¹⁰² Líklegt er að brunnurinn sé merktur við hring við kirkjugarðshornið á túnakorti frá 1918.

Holtastaðir-6

Hlutverk: Mylla

Tegund: Heimild

Staðhættir

Ekki fundust leifar myllunnar við skráningu 2009. En samkvæmt heimildamanni var hún austan við bæinn, við beygjuna á læknum. Punktur var tekinn eftir lýsingu og því getur verið töluverð skekkja á honum.

Aðrar upplýsingar

Frá myllunni segir í úttekt frá 1906: „Mylnuhús [...] Húsið er nýlegt og viðir sumpart nýir“.¹⁰³

Holtastaðir-7

Hlutverk: Hrútakofi

Tegund: Heimild

Staðhættir

Ekki er vitað hvar hrútakofinn stóð og ekki fundust leifar hans við skráningu 2009.

Aðrar upplýsingar

Í úttekt frá 1906 er virtur hrútakofi yfir 8 hrúta. Kofinn var tvídyraður og voru þetta garðahús.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Kirkjur Íslands 8. bindi, 164.

¹⁰¹ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁰² Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁰³ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁰⁴ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Holtastaðir-8

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni var túngarðurinn neðan við sléttu þá sem kölluð er Sveinaflötur, búið er að slétta yfir hann. Garðlagið var teiknað eftir lýsingu og getur því verið nokkur skekkja á hnitum.

Aðrar upplýsingar

Í úttekt frá 1906 er sagt frá túngarði: „suður frá neðri traðarenda fyrir neðan Sveinaflöt allan. Víðast gripheldur, en þó skörðóttur.“¹⁰⁵

Holtastaðir-9

Hlutverk: Beðasléttur

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni voru beðasléttur norður af heimtröðinni, á svonefndum Orfabrjót. Búið er að slétta yfir þær og sjást þær ekki lengur í túni. Punktur var tekinn samkvæmt ábendingu heimildamanns.

Aðrar upplýsingar

Í úttekt frá 1906 er sagt frá sléttum í túni sem Jósafat hreppstjóri Jónatansson hafði gert og allar voru þær þá í góðu ásigkomulagi, voru 4 $\frac{3}{4}$ dagsláttur að stærð.¹⁰⁶

Holtastaðir-10

Hlutverk: Tröð

Tegund: Heimild

Staðhættir

Tröðin var á sama stað og heimreiðin í dag.

Aðrar upplýsingar

„Stígur niður að tröðinni -110 faðma langur ómalarborinn, en ekki mjög ósléttur að ofan. Kantar báðir óreglulegir, en allvel við haldið frá fyrstu gerð. Tröðinfrá stígnum niður úr túninu 60 faðmar. Neðan til hlaðin upp að innan af grjóti, þar nokkurnvegin gripheld.“¹⁰⁷

Holtastaðir-11

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á túnakorti frá 1918 er matjurtagarður við kirkjugarðshornið að sunnan. Punktur tekinn af hnitsettu túnakorti frá 1918 og því getur verið nokkur skekkja.

Lýsing

Hann er nú að hluta kominn í tún og að hluta í trjágarðinum sem er umhverfis húsið.

¹⁰⁵ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁰⁶ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁰⁷ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Holtastaðir-12

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Matjurtagarður er sunnan við bæjarlækinn um 70m norðaustur af íbúðarhúsinu.

Lýsing

Garðurinn er að utan um 20x22m, veggir eru vel greinilegir, grasi grónir og um 50-100sm á hæð.

Aðrar upplýsingar

Samkvæmt úttekt frá 1906 var garðurinn 110 ferfaðmar og hlaðinn úr grjóti og torfi.¹⁰⁸

Mynd 30. Matjurtagarðurinn sést efst á mynd og nær er réttin (nr. 40). Horft er til norðausturs.

Holtastaðir-13

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Austast í túninu, um 170m austur af íbúðarhúsinu stóð áður hesthús.

Lýsing

Búið er að rífa húsin og þau komin í slétt tún en örlítill dæld, um 9x10m að ummáli, sést í túnið þar sem þau stóðu.

Aðrar upplýsingar

Í úttekt frá 1906 segir af hesthúsi yfir 12 hross sem var tvídyrað og hlaða við húsin.¹⁰⁹

Holtastaðir-14

Sérheiti: Einstakafjánhús

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Austast í túninu, um 190m asa af íbúðarhúsinu stóðu áður fjarhús.

Lýsing

Ekkert sér eftir af húsunum en punktur var tekinn samkvæmt ábendingu heimildamanns og passar sú staðsetning ágætlega við þegar túnakort frá 1918 hafði verið lagt yfir loftmynd.

Aðrar upplýsingar

Í úttekt frá 1906 segir frá eftirfarandi fjánhúsi. Einstakafjánhúsið (garðahús) tekur 40 kindur – hlaða við húsið.

¹⁰⁸ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁰⁹ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Holtastaðir-15

Sérheiti: Syðsta/Ytra fjárhús

Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Fjárhús stóðu áður þar sem fjárhúsin eru í dag um 90m suður af íbúðarhúsinu.

Lýsing

Steinsteypt fjárhús standa þar sem húsin stóðu áður en grjóthlaðnir garðarnir úr gömlu húsunum eru enn í notkun og standa vel.

Mynd 31. Hlaðinn garði í fjárhúsunum á Holtastöðum.

Aðrar upplýsingar
Í úttekt frá 1906 segir frá eftirfarandi fjárhúsum. Syðsta fjárhúsið (garðahús) tekur 40 kindur. Ytra fjárhús (garðahús) tekur um 38 kindur – hlaða við húsið.¹¹⁰

Holtastaðir-16

Sérheiti: Akur

Hlutverk: Garðlag

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni var garðlag í túnhorninu um 380m vestur af íbúðarhúsinu.

Lýsing

Garðlagið er horfið og sést ekkert eftir af því í túni, en það var teiknað upp eftir ábendingu heimildamanns Holta Línalds sem mundi eftir garðlaginu.

Aðrar upplýsingar

Í norðurhorni Akurs var garðlag og gömul hleðsla, nú sléttað.¹¹¹

Holtastaðir-17

Sérheiti: Brennítóft

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Heimild

¹¹⁰ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹¹¹ ÖSV:1

Staðhættir

Staðsetning var tekin samkvæmt ábendingu heimildamanns Holta Líndal, rúmlega 200m vestur af íbúðarhúsinu á Holtastöðum í stykki sem í dag er kallað Brennivöllur.

Aðrar upplýsingar

Á Brennivelli þar voru tóftarbrot, mögulega húsmannskofi.¹¹²

Holtastaðir-18

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á svonefndum Sveinafleti um 220m suðvestur af íbúðarhúsinu er lágur hóll í túni um 15x20m að ummáli.

Lýsing

Hóllinn sker sig nokkuð úr umhverfi en þar er gras nokkuð ljósara en í túninu umhverfis. Ekki sjást nein merki um byggingar en ekki er ólíklegt að þarna hafi staðið einhvers konar mannvirki sem nú er horfið.

Holtastaðir-19

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Heimild

Staðhættir

Syðst á Sveinafleti, um 125 austur af kirkjugarðinum var áður hóll í túninu samkvæmt heimildamanni og við hann þúfa.

Lýsing

Ekki vissi heimildamaður um hlutverk hólsins búið er að slétta úr honum og sést hann ekki lengur.

Holtastaðir-20

Sérheiti: Ullarhóll

Hlutverk: Þurrkunarstaður

Tegund: Hóll

Staðhættir

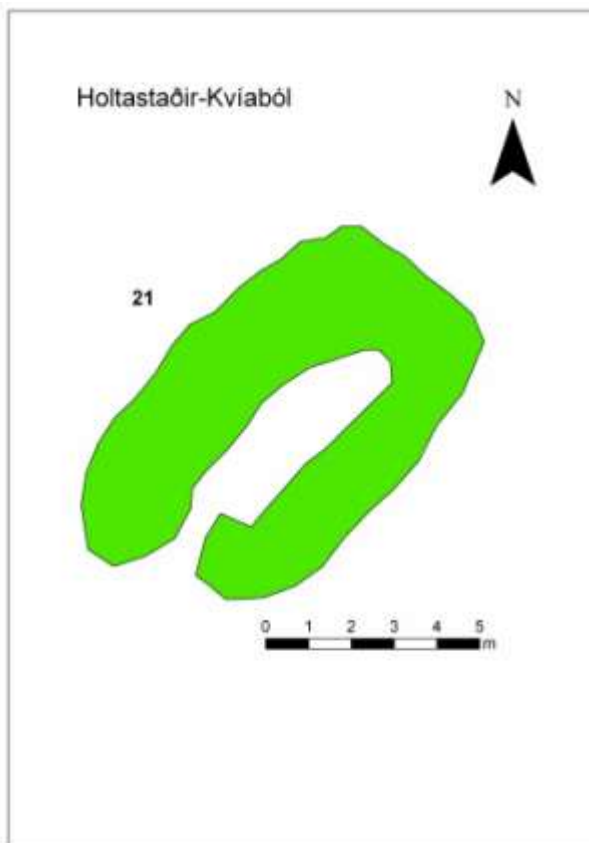
Samkvæmt heimildamanni er Ullarhóll sá sem liggur upp með bæjarlæknum að norðan um 80m norðaustur af íbúðarhúsinu.

Aðrar upplýsingar

Þar var þurrkuð ull.¹¹³

¹¹² ÖS:2; ÖSV:1.

¹¹³ ÖS:3.

Holtastaðir-21

Sérheiti: Kvíaból

Hlutverk: Kvíar

Tegund: Tóft

Staðhættir

Kvíaból er í brekkunni ofan við bæinn, sunnan bæjarlækjar. Í Kvíabóli rúma 170m norðaustur af íbúðarhúsinu á Holtastöðum er tóft.

Lýsing

Tóftin er aflöng, grasi gróin, liggur na/sv og er um 5x9m að utanmáli. Hæð veggja er um 20-40sm. Hlið er á tóftinni og snýr mót suðvestri.

Mynd 32. Horft til suðvesturs yfir Geldsauðatóftir. Garðlag sést greinilega norðan tóftanna og í boga í átt til girðingarinnar. Tóftaþyrpingin er lengra til vinstri.

Holtastaðir-22

Sérheiti: Geldsauðatóftir

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Geldsauðatóftir eru á brún Lágahjalla um 600m norðaustur af bænum á Holtastöðum.

Tóftirnar standa á grónum bletti neðan undir brekku og er ljóst af minjunum að þar hefur verið nokkuð meira umleikis en bara fjárhús, hugsanlega á mismunandi tímum. Tóftirnar eru a.m.k. þrjár og er sú stærsta þeirra að minnsta kosti fjórskipt. Garðlag liggur umhverfis tóftirnar. Hugsanlegt er að þarna hafi á einhverjum tíma verið selstaða frá Holtastöðum.

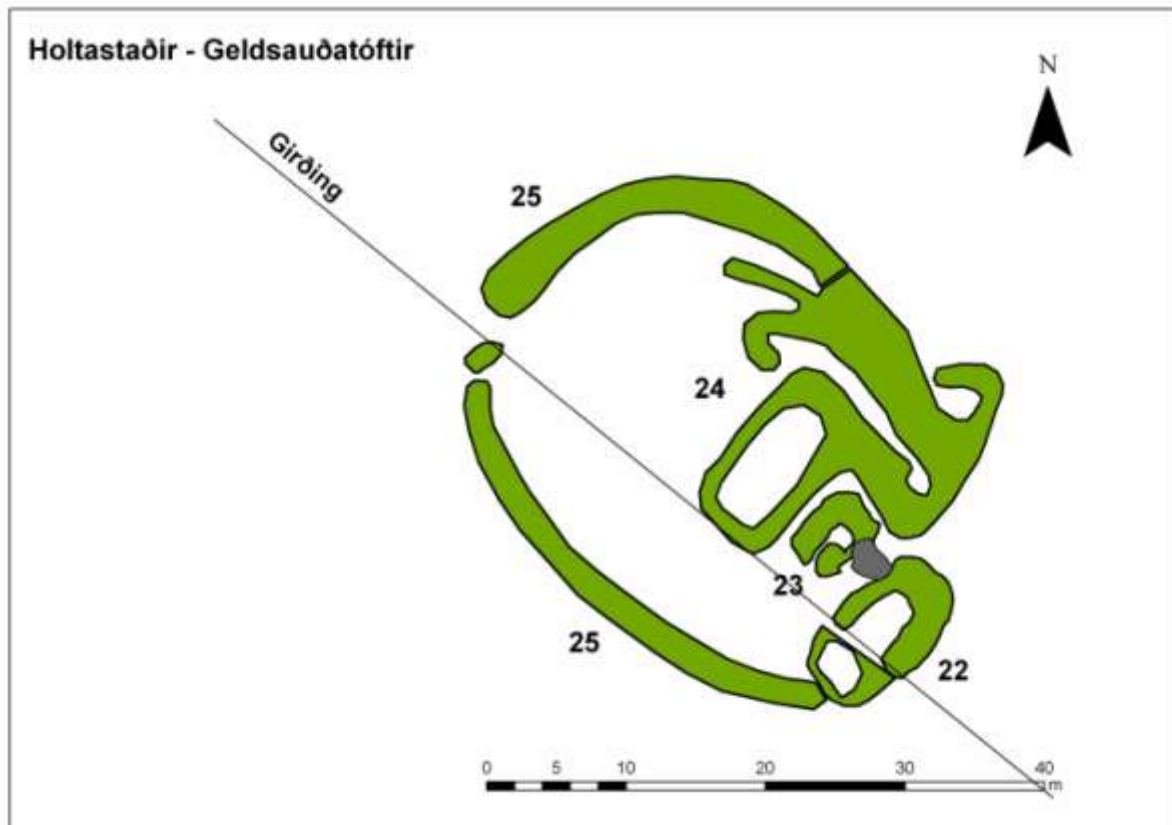
Girðing liggur þvert í gegnum minjasvæðið frá norðvestri til suðausturs.

Lýsing

Tóftin liggur norðaustur/suðvestur og er um 6x11m að utanmáli. Hún er grasi gróin en þó sér í grjóti í veggjum. Ekki var hægt að greina dyr á tóftinni en hún liggur við suðurenda garðsins sem umlykur tóftirnar.

Hættumat

Girðing liggur yfir tóftina og er hún af þeim sökum rofin. Henni gæti því stafað hætta af frekara rofi.

Holtastaðir-23

Sérheiti: Geldsauðatóftir

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Tóft

Staðhættir

Norðvestur af tóft nr. 22 er önnur tóft, minni. Tóftirnar eru reistar sittvoru megin við stórt grjótt. Tóftin er um 4x5m að utanmáli, hæð veggja eru um 0,4m, þeir eru grasi grónir en sér í grjóthleðslur á nokkrum stöðum. Dyr hafa vitað til suðvesturs.

Holtastaðir-24

Sérheiti: Geldsauðatóftir

Hlutverk: Stekkur/Sel

Tegund: Tóft

Lýsing

Stærstu og umfangsmestu tóftirnar innan garðsins eru a.m.k. fjórskiptar, algrónar, stærsta hólfið 12x7m að utanmáli og hugsanlega heytóft á bak við að suðaustan. Út frá tóftinni liggur garðlag í boga til norðvesturs og virðast vera tvö hólfi við garðlagið, sem þó gæti hafa myndast úr hruni úr garðinum. Við garðendann til norðausturs virðis einnig vera lítið hólfi 2x3 að innanmáli. Hæð veggja er um 40-70sm.

Holtastaðir-25

Sérheiti: Geldsauðatóftir

Hlutverk: Túngarður?

Tegund: Garðlag

Lýsing

Garðlag liggur frá stóru tóftaþyrpingunni (nr. 24) í boga til norðvesturs. Þar er garðurinn skorinn í sundur af girðingu sem liggur þvert yfir tóftasvæðið frá norðvestri til suðausturs.

Garðurinn liggur svo í boga suður fyrir og endar í tóft nr. 22. Þannig myndar hann um 30x30m afgirt tún/svæði sunnan og vestan tóftanna. Garðurinn er alls um 70m langur og hæð hans 20-60cm. Hann er mjög gróinn og þýfður.

Holtastaðakot

Holtastaðakot var hjáleiga við túnið á Holtastöðum. Hún var komin í byggð þegar manntal var tekið 1703 og síðasti ábúandi flutti þaðan árið 1946.

Holtastaðakot var um 230-300m norðvestur af Holtastaðabænum, byggingarnar stóðu á hólum og var túnið neðan (nv) þeirra. Jörðin átti landamerki til norðurs mót Geitaskarði. Bæjarstæðið er nú rétt norðaustan núverandi túna og liggur uppþurrkunarskurður meðfram svæðinu sunnan til.

Mynd 33. Bæjarhóllinn á Holtastaðakoti. Búið er að rífa bæinn og sést aðeins lítið eftir af honum. Horft er til suðvesturs.

Holtastaðir-26

Sérheiti: Holtastaðakot

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Tóft

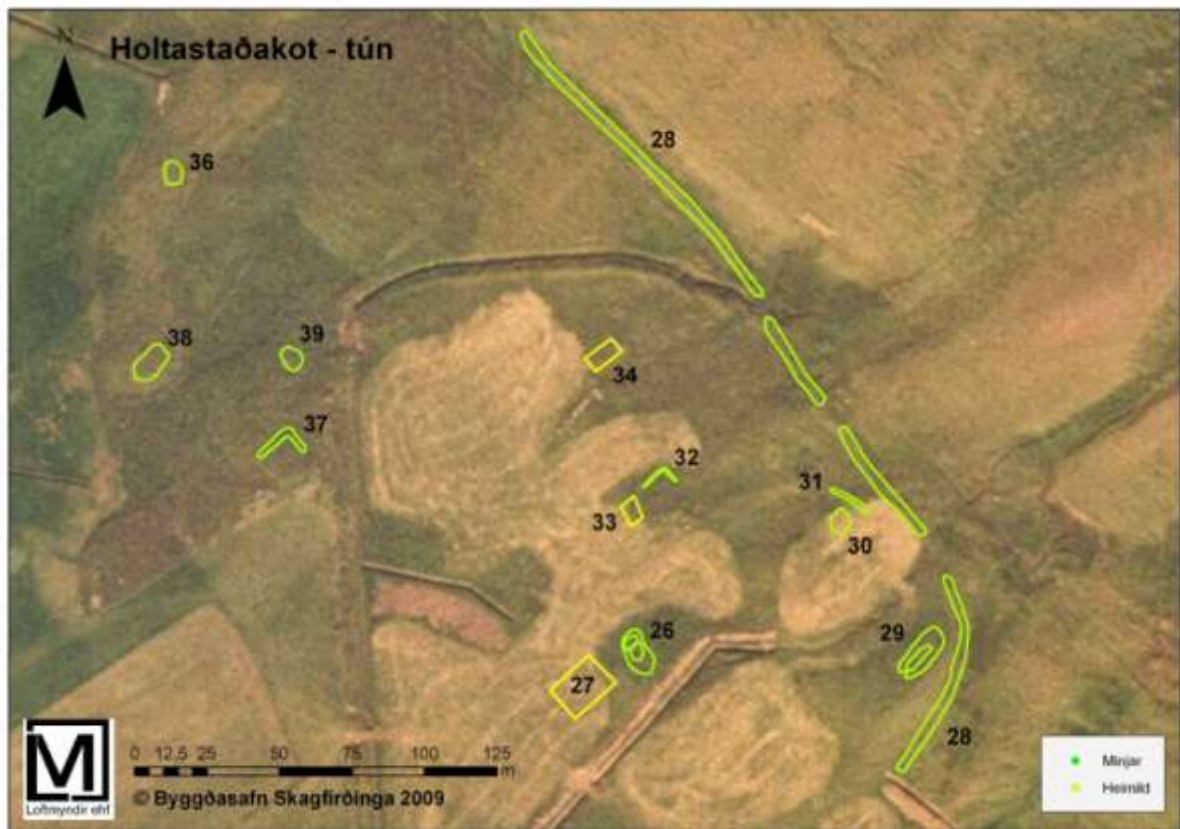
Staðhættir

Tæplega 300m norðvestur af íbúðarhúsinu á Holtastöðum eru leifar bæjarins á Holtastaðakoti. Skurður er sunnan við tóftaleifarnar og sunnan hans hóll sem samkvæmt örnefnaskrá heitir Bæjarhóll.¹¹⁴

¹¹⁴ ÖS:2.

Lýsing

Bæjartóftirnar eru að mestu horfnar en grunnur þeirra, grasi gróinn, sést enn að hluta og er vegghæð hans um 0,3m og utanmál um 16x8m.

Holtastaðir-27

Sérheiti: Holtastaðakot

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Heimild

Lýsing

Á túnakorti frá 1918 er mannvirki, að líkindum matjurtagarður vestur af bæjartóftunum. Hans sáust ekki merki en hnit voru tekin af hnitsettu túnakorti. Hafa ber í huga að nokkur skekkja getur verið á hnitunum.

Mynd 34. Túngarður liggur yfir Hring, Járnhaus er lengra til vinstri á mynd þar sem fjórhjólið er. Horft er til suðurs.

Holtastaðir-28

Sérheiti: Holtastaðakot

Hlutverk: Túngarður

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Umhverfis kotið að norðan og austan eru leifar túngarðs.

Lýsing

Garðlagið er nokkuð langt, alls um 340m. Það er vel greinanlegt, um 0,2-0,4m á hæð og breidd veggja um 1m.

Holtastaðir-29

Sérheiti: Járnhaus

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Tóft

Staðhættir

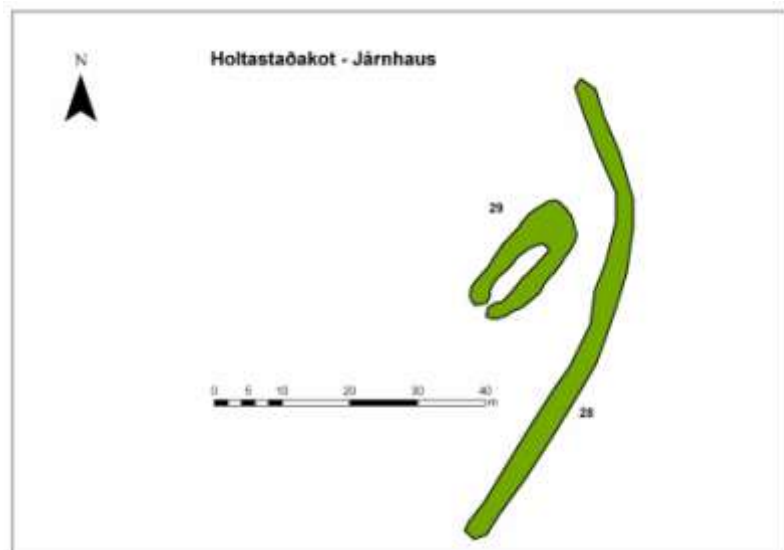
Járnhaus er hóll um 250m nnv af íbúðarhúsinu á Holtastöðum og efst á honum eru tóftir fjárhúsa.

Lýsing

Tóftin er aflöng, liggur norðaustur/suðvestur og er um 19x8m að utanmáli. Dyr hafa vitað í suðvestur.

Mikið gras var á tóftinni við skráningu og hún því óljós.

Vegg hæð var um 0,2-0,4m. Samkvæmt heimildamanni stóðu þessi hús ekki um miðja 20. öld.

Holtastaðir-30

Sérheiti: Hringur

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Norðan við Járnhaus er hóll nefndur Hringur og rennur bæjarlækurinn á milli þeirra.

Lýsing

Fjánhús voru á Hring en búið er að rífa þau og slétta yfir. Tóftirnar eru horfnar en nyrst á Hring er lágur, gróinn, hóll eða þúst þar sem hugsanlegt er að húsin hafi staðið. Samkvæmt heimildamanni stóðu þessi hús ekki um miðja 20. öld.

Holtastaðir-31**Sérheiti:** Hringur**Hlutverk:** Túngarður?**Tegund:** Garðlag**Staðhættir**

Nyrst á Hring er garðlag, tæplega 14m langt sem liggur til norðvesturs niður af hólnum.

Lýsing

Hugsanlega er þarna um að ræða hluta af túngarði í kringum Holtastaðakot. Garðlagið er glögg, 0,3-0,5m hátt og gróið miklu grasi.

Holtastaðir-32**Sérheiti:** Holtastaðakot**Hlutverk:** Fjárhús**Tegund:** Tóft**Staðhættir**

Um 60m norður af bæjartóftinni er tóftarbrot.

Lýsing

Samkvæmt heimildamanni stóð fjárhús þar fram um 1949-50. Töluverður gróður var á tóftinni og umhverfis og var hún frekar illgreinanleg. Það sem sást var veggur sem liggur í vinkel. Veggurinn er 40sm hár og um 16m langur.

Holtastaðir-33**Hlutverk:** Matjurtagarður**Tegund:** Heimild**Staðhættir**

Á túnakorti frá 1918 er mannvirki vestur af fjárhúsunum, líklega matjurtagarður. Ekki sást leifar hans á vettvangi en hnit voru tekin af hnitsettri loftmynd. Hafa ber í huga að nokkur skekkja getur verið á hnitunum.

Holtastaðir-34**Sérheiti:** Holtastaðakot**Hlutverk:** Útihús**Tegund:** Heimild**Lýsing**

Á túnakorti frá 1918 er hús nyrst í túninu. Hlutverk þess er ekki vitað en að líkindum hefur staðið þarna eitthvert útihús og ekki er ólíklegt að þarna hafi t.d. verið hesthús, en þau eru gjarnan við túnjaðra.

Holtastaðir-35

Hlutverk: Mógröf

Tegund: Niðurgröftur

Staðhættir

Við norðurenda túngarðsins, við merkin milli Holtastaða og Geitaskarðs, tæplega 600m norðvestur af Holtastaðabænum eru mógrafir.

Lýsing

Mógrafarsvæðið er um 20x40m að stærð og eru þær mest um 1m á dýpt.

Mynd 35. Nyrðri hluti mógrafanna. Á bak við sést landamerkjagirðing milli Holtastaða og Geitaskarðs. Horft er til norðurs.

Holtastaðir-36

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hóll

Staðhættir

Norðvestur af Holtastaðakoti, milli kotsins og Kotstúnsins eru óljósar mannvirkjaleifar.

Lýsing

Nyrst er hóll 7x6m að utanmáli, hóllinn sker sig nokkuð úr umhverfi og hugsanlega hefur þar verið mannvirki þar, þó það sé nú horfið.

Holtastaðir-37

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Norðvestur af Holtastaðakoti, milli kotsins og Kotstúnsins eru óljósar mannvirkjaleifar.

Lýsing

Þar er garðlag, grasi gróið og nokkuð vel greinanlegt. Það liggur í vinkel og vísa hliðar mót norðvestri og norðaustri. Það er um 0,3-0,6m á hæð. Óvíst er um hlutverk garðsins. Taldi heimildamaður hugsanlegt að þarna hafi verið matjurtagarður.

Holtastaðir-38

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hóll

Staðhættir

Norðvestur af Holtastaðakoti, milli kotsins og Kotstúnsins eru óljósar mannvirkjaleifar.

Lýsing

Við Kotstúnin er hóll 13x7m að utanmáli. Engin veggjalög eru greinanleg og mikill gróðurvar á hólnum þegar skráningin fór fram en útlit hans bendir til þess að þar hafi einhvern tímann verið mannvirki eða mannvist af einhverju tagi.

Holtastaðir-39

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Hóll

Staðhættir

Norðvestur af Holtastaðakoti, milli kotsins og Kotstúnsins eru óljósar mannvirkjaleifar.

Lýsing

Austur af hólí (sjá nr. 38) er lágur hól sem sker sig úr umhverfi, hann er grasi gróinn, 7x8m að ummáli. Engin mannvirki sjást á hólum en útlit hans bendir til þess að einhverskonar mannvirki hafi staðið þar.

Holtastaðir-40

Hlutverk: Garðlag

Tegund: Rétt

Staðhættir

Sunnan bæjarlækjar á Holtastöðum, norðvestur af matjurtagarði sem skráður er nr. 12 er tóft

Lýsing

Hún liggur na/sv og er 9m löng. Hún er grasi gróin og veggir eru 50-150sm háir.

Landamerki

Holtastaðir-41

Hlutverk: Landamerki

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt landamerkjalyýsingu frá 1885 var landamerkjagarður milli Geitaskarðs og Holtastaðakots.

Lýsing

Garðurinn er enn greinilegur á kafla, neðan vegar og að hluta ofan þjóðvegur, samtals um 120m langur. Garðurinn var skráður af loftmynd og getur því verið nokkur skekkja á hnitum.

Hættumat

Garðinum gæti stafað hætta af girðingarframkvæmdum.

Horfna minjar og óskráðar

Holtastaðir-42

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Heimild

Staðhættir

Mjósund heitir Blanda þar sem hún rennur fram hjá Holtastaðanesi. Stekkur var norðan við nesið en hann er nú horfinn samkvæmt Holta Líndal.¹¹⁵

Holtastaðir-43

Hlutverk: Fjánhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Í úttekt frá 1909 er nefnt Syðra fjánhús (tveggja króa hús) tekur um 45 kindur. Nyrsta húsið (garðahús) tekur um 45 kindur.¹¹⁶

Lýsing

Ekki þekkti heimildamaður til þessa húss en hugsanlegt er að þetta hús hafi staðið á hól þeim sem skráður er nr. 18.

¹¹⁵ ÖS:5

¹¹⁶ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Holtastaðir-44

Sérheiti: Vörðumelur

Hlutverk: Varða

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt örnefnaskrá er vörðubrot á Vörðumel sem er ofarlega og sunnarlega í Hólunum.¹¹⁷

Lýsing

Ekki var gengið á Vörðumel sumarið 2009.

Holtastaðir-45

Sérheiti: Skarðssel/Holtastaðasel

Hlutverk: Sel

Tegund: Heimild

Staðhættir

Sel er í Geitaskarði, Skarðssel þar var haft í seli frá Geitaskarði og Holtastöðum. Þar voru 100 ær í kvíum.¹¹⁸

Lýsing

Ekki var gengið á selið 2009.

Aðrar upplýsingar

„Skarðssel heita seltóftir, sem eru vestan við Brunná norður undir Seltaðlinu. Þar var haft í seli frá Geitaskarði og Holtastöðum. Síðast, er haft var í seli frá Holtastöðum, þá var móðir mín selráðskona. Vóru þá 100 ær í kvíum. Mjólkaði stúlka með henni fyrsta hálfan mánuðinn. Úr því mjólkaði hún ein. Þá var líka haft í seli frá Geitaskarði.“¹¹⁹

¹¹⁷ ÖS:3-4.

¹¹⁸ (ÖS:6-7).

¹¹⁹ Sama heimild.

Móberg – Söguágrip

Mynd 36. Horft heim að Móbergi.

Móberg er syðsta býlið í Langadal sem tilheyrir Engihlíðarhreppi. Í Húnaþingi II er bæjarstæðinu lýst svo: „Bærinn stendur á brún brattrar brekku, er veit mót suðri, og er bæjarstæðið fagurt. Í fjallinu ofan bæjar, gnæfa tignarlegir og víða ókleifir klettar. Undirlendi, sem þarna er nokkurt, er að kalla allt ræktað. Landið að öðru leyti bratt fjallendi með vallendisgeirum og bollum á milli grýtttra hóla og mela. Jörðin hefir verið í eigu og ábúð sömu ættar frá árinu 1880.“¹²⁰

Móbergs er fyrst getið í Landnámu þar sem segir af Ævari Ketilssyni er nam land frá Móbergi og inn Langadal allan. Ævar settist að í Ævarsskarði og Véfröður sonur hans gerði bú að Móbergi. Ævar kom að landi í Blönduósi en Véfröður seinna í Gönguskarðsósi. Segir frá því að þegar Véfröður kom að Ævarsskarði þekkti faðir hans hann ekki og segir í Landnámu: „Þeir glímdu, svá at upp gengu stokkar allir í húsinu áðr Véfröðr sagði til sín.“¹²¹ Í Hallfreðarsögu er þess getið að maður að nafni Húnröður hafi búið að Móbergi.¹²² Jörðin kemur einnig fyrir í þrígang í Sturlungasögu.¹²³ Árið 1379 úrskurðar Einar Hafliðason prestur í landamerkjadeilu milli Hvamms og Móbergs. Var Guðmundi á Móbergi dæmdur jarðaparturinn.¹²⁴

¹²⁰ Húnaþingi II, 142.

¹²¹ Landnáma bls. 139.

¹²² Hallfreðar saga, 177.

¹²³ Sturlunga I, 192, 248, 442.

¹²⁴ DI III, 338.

Í jarðabók Árna og Páls segir að bænhús hafi verið að Móbergi og tíðir veittar í manna minnum en sé nú aflagt og skemma sé nú þar sem bænhúsið var áður.¹²⁵

Hjáleigur, kot og sel

Í jarðabók frá 1709 er hjáleigan Vatnsskarð [síðar Litla-Vatnsskarð] sögð byggð í heimalandi Móbergs og einungis skipt að húsum, túnum og engjum, þá verið í eyði í nokkurn tíma.¹²⁶ Jörðin Vatnsskarð er í bændaeign 1847 og þar sögð 10 hundruð að dýrleika.¹²⁷ Í jarðatalinu er jafnframt getið um Móbergssel sem hjáleigu, dýrleika ekki getið en ábúandi skráður 1. Í sóknalýsingum frá 1839 segir prestur að Móberg eigi selstöðu í Laxárdal sem hafi ekki verið í notkun í nokkur ár.¹²⁸ Jarðabók Árna og Páls getur jafnframt Móbergskots, fornar eyðihjáleigu sem bóndi nýtir á þeim tíma sem stekk.¹²⁹ Í örnefnaskrá er getið kots sem nefndist Gullkró¹³⁰ og annað býli í Móbergslandi voru Kjóavellir sem einnig voru kallaðir grund.¹³¹

Úr jarðatali

Ábúendur eru skráðir á Móbergsseli í jarðatali frá 1835 og fram til 1890.¹³² Þeir eru ekki í jarðatali 1703 en gætu vel hafa byggst upp á 18. öld. Fjöldi íbúa er rokkandi en þeir eru 7 þegar flest er en 2 þegar fæst er.¹³³

Jarðamat

Jörðin var að fornu metin á 50 hundruð að Vatnsskarði meðtöldu „sem bygt hefur verið í heimalandi fyrir elstu manna minni.“ Var heimajörðin þá metin á 40 hundruð en hjáleigan á 10 hundruð.¹³⁴ Árið 1847 er Móberg metið á 40 hundruð ásamt selinu en ekki er metin dýrleiki á því.¹³⁵ Í nýrri jarðabók 1861 er Móberg metið á 14,6 hundruð en Móbergssel á 5,1 hundruð.¹³⁶ Árið 1705 var landskuld 2 hundruð, sem borgast í landaurum. Leigukúgildi 5 og eru greind í smjör heim til landdrottins. Kvikfé voru 5 kýr, kvíga, ær, 10 sauðir tvívetra og 36 veturgamlir, 40 lög, 5 hestar, 2 hross og 3 unghryssur. Afrétt átti jörðin á Eyvindarstaðaheiði fyrir toll en vegna vegalengdar og grasleysis var afrétt flutt á Víðidal í Reynistaðalandi. Landskuld af Vatnsskarði var 60 álnir og var greitt í landaurum til landsdrottins, leigukúgildi voru 2 og guldust í smjöri til Þingeyra.¹³⁷

¹²⁵ Jarðabók VIII, 399.

¹²⁶ Jarðabók VIII, 399.

¹²⁷ Jarðatal á Íslandi 1847, 241.

¹²⁸ Sýslu- og sóknarlýsingar I, 110

¹²⁹ Jarðabók VIII, 401.

¹³⁰ Örnefnaskrá, 2.

¹³¹ Örnefnaskrá, 5.

¹³² <http://mantal.is/>

¹³³ <http://mantal.is/>

¹³⁴ Jarðabók VIII, 399.

¹³⁵ Jarðatal á Íslandi 1847, 242.

¹³⁶ Ný Jarðabók fyrir Ísland 1861, 91

¹³⁷ Jarðabók VIII, 399-400.

Fornleifaskráning

Móberg- 1

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni Bylgju Angantýsdóttur ábúanda á Móbergi stóð gamli bærinn ofan við núverandi íbúðarhús og var fjós sambyggt. Síðar stóð steipt fjós þar sem gamli bærinn stóð áður. Á túnakorti frá fyrri hluta 20. aldar er bærinn austast í túninu og við hann matjurtagarður.

Aðrar upplýsingar

Í úttekt frá 1907 voru talin eftirfarandi hús: Baðstofa, búr, eldhús, skáli, bæjardyr, stofa, skemma og sambyggt fjós fyrir 5 nautgripi.¹³⁸

Móberg -2

Hlutverk: Túngarður

Heimild: Garðlag

Staðhættir

Norðan og vestan við svokallað Kvíaból (sjá nr. 10-16) er garðlag, rúmlega 100m norðvestur af íbúðarhúsinu á Móbergi.

Lýsing

Garðlagið er gróið grasi, mosa og ljónslöpp en sér í grjóthleðslur á köflum. Það liggur sv/na, ofarlega í brekku og er um 30sm hátt og mest um 2m á breidd og 80m langt..

Móberg -3

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á túnakorti frá fyrri hluta 20. aldar er bærinn austast í túninu og við hann matjurtagarður. Garðurinn er nú horfinn en punktur var tekinn af loftmynd. Gera má ráð fyrir einhverri skekkju.

Móberg -4

Hlutverk: Tröð

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á túnakorti má sjá að heimtröðin hefur legið frá bænum til norðvesturs ofan við Lambhúshólinn. Hún er nú ekki sýnileg lengur en augljóst að hún hefur legið upp á vegslóðann sem liggur á svonefndi Brekkubrún meðfram fjallinu ofan við bæinn. Heimildamaður segir að þar hefði gamli kerruvegurinn legið. Punktur var tekinn af loftmynd og gera má ráð fyrir einhverri skekkju.

¹³⁸ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1907), Móberg, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Mynd 37. Lambhúshóll fyrir miðri mynd og fjárhús á Ærhúshól í baksýn.

nefnd eru í úttekt frá 1907; Lambhús, Miðhús og Yztuhús.¹³⁹

Móberg -6

Sérheiti: Lambhúshóll

Hlutverk: Matjurtagarður

Tegund: Heimild

Staðhættir

Á túnakorti frá fyrri hluta 20. aldar virðist hafa verið matjurtagarður við suðausturhorn lambhúsanna. Hann er nú horfinn en punktur var tekinn af loftmynd og má gera ráð fyrir einhverri skekkju.

Móberg -7

Sérheiti: Ærhús

Hlutverk: Fjárhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Ærhúshóll er rétt rúmlega 200m vestur af íbúðarhúsinu á Móbergi og á honum stóðu Ærhús.

Lýsing

Það voru tvístæð fjárhús með hlöðu, líklega þau sem nefnd eru Syðri-Ærhús (tóku um 22 ær) og Ytra-Ærhús (tóku um 40 ær) og norðan undir þeim var einhölukofi, sem tók um 10 kindur.¹⁴⁰ Torfhúsin voru rifin um 1964-5.

Móberg -8

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Hleðsla

Staðhættir

Ærhúshóll er rétt rúmlega 200m vestur af íbúðarhúsinu á Móbergi og tæpa 40m suðvestur undan honum var hesthús.

¹³⁹ Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1907), Móberg, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

¹⁴⁰ Sama heimild.

Lýsing

Búið er að rífa húsin og ekkert sér eftir af þeim nema leifar grjóthleðslu í grassverðinum.

Aðrar upplýsingar

Húsin tóku 8 hross, voru tvídyruð og heytóft við þau.

Mynd 38. Kofatóftin liggur upp undir brekkunni og sjá má í bárujárn sem notað hefur verið í þakið.

Móberg -9

Hlutverk: Kofi

Tegund: Tóft

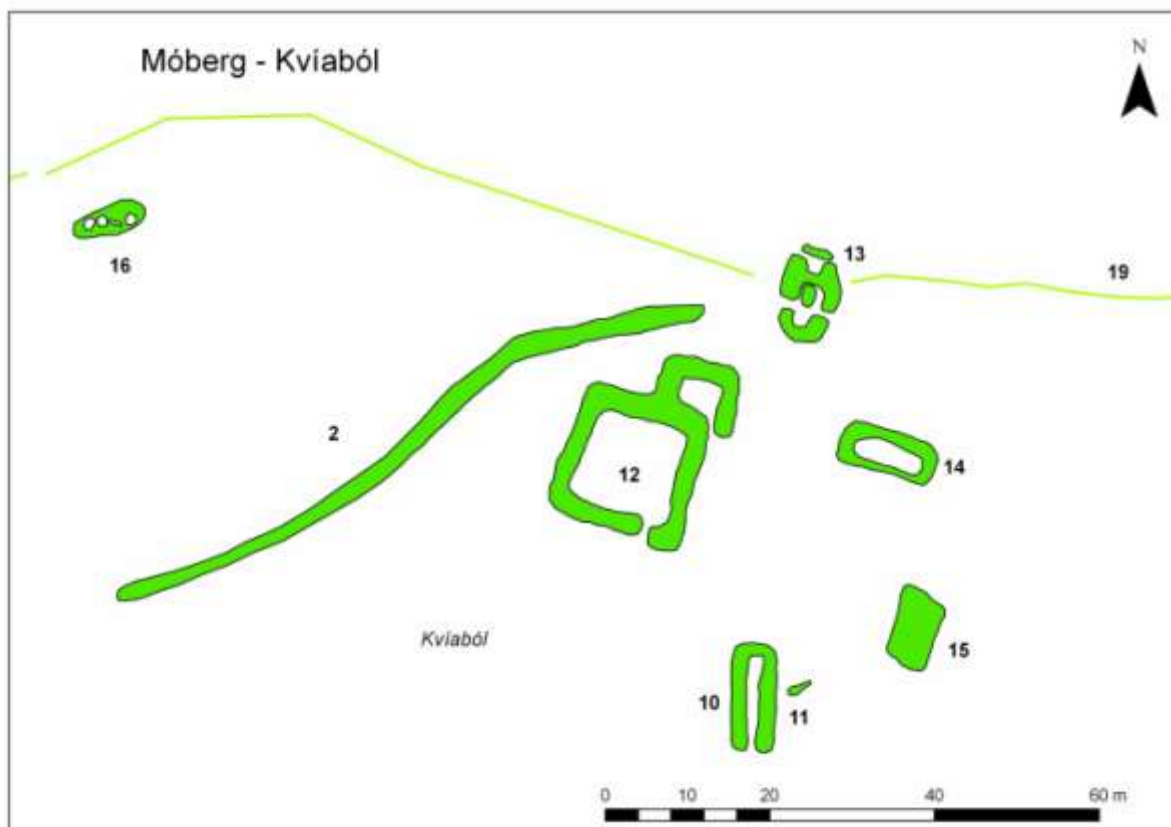
Staðhættir

Um 40m ofan við íbúðarhúsið, undir brattri brekku er kofatóft.

Lýsing

Tóftin er hlaðin úr torfi og grjóti og eru veggir um 60sm að hæð. Hún er 1x2m að utanmáli og grasi gróin en sér í veggheðslur. Þakið er fallið ofan í tóftina og man heimildamaður Bylgja Angantýsdóttir eftir því uppistandandi og var kofinn þá notaður sem

kartöflugeymsla. Óvíst er hvort það hefur verið upprunalegt hlutverk hans.

Móberg -10

Sérheiti: Kviaból

Hlutverk: Kvíar

Tegund: Tóft

Staðhættir

Í brekkunni norðvestan íbúðarhúsið á Móbergi, er laut eða túnblettur sem nefnt er Kviaból. Í örnefnaskrá segir „þar eru gömul tóftarbrot“.¹⁴¹ Þar eru fjórar greinilegar tóftir, að minnsta kosti einar kvíar, rétt/nátthagi og tvennar aðrar tóftir. Auk þess sem hóll er suðaustast í lautinni og virðist hafa staðið á honum mannvirki sem nú er að mestu leyti horfið.

Lýsing

Kvíarnar eru neðstar/syðstar í gróinni lautinni. Tóftin er aflöng og liggur norður/suður og er grafin inn í brekkuna til norðurs. Utanmál tóftar er um 12x5m og hæð veggja er frá 20-60sm. Hlið er á tóftinni og snýr mót suðri.

Móberg -11

Sérheiti: Kviaból

Hlutverk: Óþekkt

Tegund: Garðlag

Staðhættir

Um 1m austan við kvíatóftina er garðlag.

Lýsing

Garðlagið er illgreinanlegt og gæti verið náttúruleg myndun. Það er grasi gróið, um 2m á lengd og 20sm hátt og virðist loka af smá hólfi undir brekkunni, einhverskonar aðhaldi.

¹⁴¹ ÖS:3.

Móberg -12

Sérheiti: Kvíaból

Hlutverk: Rétt/Nátthagi

Tegund: Tóft

Lýsing

Nyrst og vestast í lautinni eru veggjahleðslur, líklega hefur verið þar rétt eða nátthagi. Tóftin er tvískipt, Hún er í allt 22x18m að utanmáli og hæð veggja er um 30-40sm. Stærra hólf er til ssv en minna hólf er áfast við na horn. Á báðum hólfum er hlið mót ssv. Tóftin liggur í halla, er grasi gróin en þó sér í grjót í útköntum veggja.

Hættumat

Tóftin er í hættu vegna þess að veggir eru lítið eitt rofnir og gætu minjunum stafað hætta af frekara rofi.

Móberg -13

Sérheiti: Kvíaból

Hlutverk: Útihús

Tegund: Tóft

Lýsing

Efst í Kvíabóli er aflöng tóft, grasi gróin. Hún er tvískipt og er stærra hólfid til suðurs en það minna til norðurs. Innan stærra hólfins er veggjalag, hugsanlega leifar garða eða innveggjar, gæti einnig verið hrun úr vegg. Tóftin liggur nálega norður/suður og er um 11x7m að utanmáli, hæð veggja er um 20-40sm.

Hættumat

Girðing liggur þvert yfir tóftina og sker hana í sundur. Frekari skemmdir gætu orðið á tóftinni við girðingaframkvæmdir.

Móberg -14

Sérheiti: Kvíaból

Hlutverk: Útihús, kvíar?

Tegund: Tóft

Lýsing

Ofarlega í Kvíabóli er aflöng tóft sem liggur austur/vestur, þvert á tóftirnar sem eru umhverfis. Hlutverk er óþekkt en hugsanlega eru þetta tóftir kvía eða einhverskonar útihúss. Tóftin er 11x5m að utanmáli og hæð veggja um 20-40sm. Veggir eru grasi grónir jarðsokknir og á köflum ógreinilegir. Óljóst er hvar dyr eða hlið hafa verið en hugsanlegt er að það hafi verið á vesturvegg.

Móberg -15

Sérheiti: Kvíaból

Hlutverk: Útihús

Tegund: Hóll

Lýsing

Norðaustur af kvíunum (nr. 10) er hóll mest um 2m á hæð og 9x5m að utanmáli. Engin greinileg veggjalög sjást á hólnum nema ef vera skyldi austanvert á hólnum. Þó ber útlit hólans þess merki að þar hafi verið einhvers konar mannvirki sem nú er horfið.

Móberg -16

Hlutverk: Óþekkt, útihús

Tegund: Tóft

Staðhættir

Um 40m norðvestur af Kvíabóli, er tóft.

Lýsing

Tóftin er aflöng, 8,5x3m að utanmáli og snýr norður/suður, hún er gróin og virðist fjórskipt, engar dyr eru greinanlegar.

Mynd 39. Hóllinn er í túni fyrir miðri mynd. Horft er til suðvesturs.

Móberg -17

Hlutverk: Hesthús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Skammt ofan við veginn að Skriðulandi, gamla þjóðveginn, er aflangur hóll sem liggur norður/suður. Engar tóftir sjást á hólnum en töluvert er af grjóti á honum. Umhverfis er sléttað tún.

Aðrar upplýsingar

Hesthúsvöllur; þar stóð áður hesthús, nú aflagt.¹⁴²

Móberg -18

Sérheiti: Torfhóll

Hlutverk: Torfþurrkunarstaður

Tegund: Hóll

Staðhættir

Ofarlega á Hesthússléttunni, um 440m norðvestur af íbúðarhúsinu á Móbergi og um 380m austur af íbúðarhúsinu á Skriðulandi er hóll, aflangur og snýr norður/suður. Hann heitir Torfhóll og þar var torfið áður þurrkað. Nú er hann kallaður Einbúi og búið er að ryðja hluta hans í burtu.

Aðrar upplýsingar

Torfhóll; torfþurrkunarstaður.¹⁴³ Torfrista, stunga og reiðingsrista næg eða bjargleg 1705.¹⁴⁴

¹⁴² ÖS:4.

¹⁴³ ÖS:5

¹⁴⁴ Jarðabók 8. bindi, 400.

Mynd 40. Hluti gamla vegarins þar sem hann liggur niður í Paradís. Horft er til norðausturs.

Móberg -19

Hlutverk: Leið

Tegund: Slóð

Staðhættir

Ofan við Brekkubrún og Kvíaból liggur gamall vegur, kerruvegur samkvæmt heimildamanni, Bylgju Angantýsdóttur. Vegurinn er vel greinilegur á köflum og má rekja sig eftir honum á rúmlega 600m kafla eftir fjallinu frá austri til vesturs. Hafa ber í huga að aðeins hluti hans var mældur upp á vettvangi en restin af loftmynd þar sem hann sást greinilega.

Aðrar upplýsingar

„Ofan við Brekkubrún, Kvíaból og um Bergið lá gamall vegur eða eldri en sá sem ég hef nefnt og liggur hann norður af Berginu og niður á Hesthúsvöllinn og ofan í fallega laut þar, sem kölluð er Paradís.“¹⁴⁵

Móberg -20

Sérheiti: Kjóavellir/Grund

Hlutverk: Híbyli

Tegund: Heimild/Hóll

Staðhættir

Nákvæm lega býlisins er ekki þekkt en punktur var tekinn samkvæmt ábendingu heimildamanns Halldórs Einarssonar á lágum hávaða sem liggur upp undir girðingu um tæplega 280m norðaustur af íbúðarhúsinu á Skriðulandi.

¹⁴⁵ ÖS:5.

Lýsing

Þess ber að geta að nokkur skekkja getur verið á punktinum.

Aðrar upplýsingar

„Norðan við skurðinn, sem aðskilur Hesthúsvöllinn og sléttuna þar fyrir utan, heitir Kjóavellir. Þar var áður bær og sást fyrir túngarði og tóftarbrotum áður en þetta var sléttað.“¹⁴⁶

Móberg -21

Sérheiti: Kjóavellir/Grund

Hlutverk: Túngarður

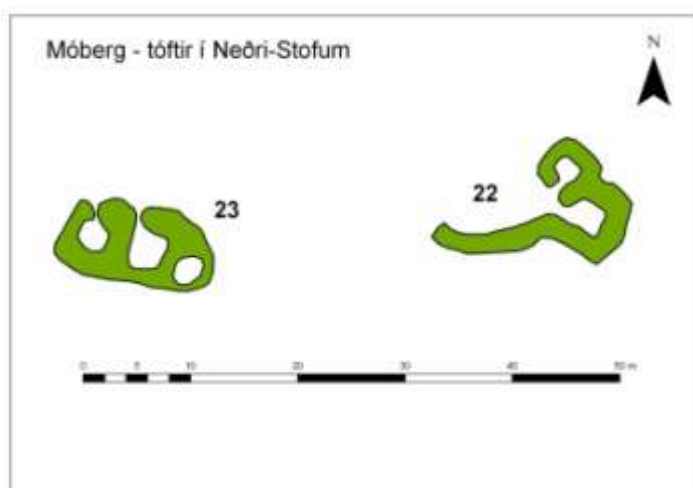
Tegund: Heimild

Staðhættir

Túngarðurinn sést ekki lengur í sléttu túninu.

Aðrar upplýsingar

Kjóavellir; býli. Þar sáust tóftarbrot og túngarður áður en var sléttað.¹⁴⁷

Móberg -22

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Tóft

Staðhættir

Í svonefndum Neðri-Stofum (í fjallinu ofan Skriðulands og Móbergs), grónum hvammi um 560m norður af íbúðarhúsinu á Móbergi eru tvennar tóftir.

Lýsing

Vestur undir hvambrekkunni er stekkjartóft sem liggur norðvestur/suðaustur. Frá tóftinni liggur garðlag til vesturs að

líkindum til að auðvelda innrekstur. Innangengt er í kvíar og rétt og snúa hlið mót norðvestri. Veggir eru um 20-50sm háir og er tóftin algróin.

Aðrar upplýsingar

Smalakofi; í Neðri-Stofum sjást tóftarbrot sem taldar eru vera af smalakofa¹⁴⁸ en hvorugar tóftirnar eru af smalakofa.

Móberg -23

Hlutverk: Óþekkt, sel?

Tegund: Tóft

Staðhættir

Í svonefndum Neðri-Stofum, grónum hvammi um 560m norður af íbúðarhúsinu á Móbergi eru tvennar tóftir.

Lýsing

Um 20m vestur af stekkjartóftinni (nr. 22) er þrískipt tóft sem liggur austur/vestur, 7x12m að utanmáli. Dyr/hlið eru á tóftinni og snúa mót norðri. Tóftin er illgreinanleg, veggir lágir 10-

¹⁴⁶ ÖS:5,6.

¹⁴⁷ ÖS:5,6.

¹⁴⁸ ÖS:6.

50sm, grasi grónir en sér í grjót í veggjum til vesturs. Hlutverk er óþekkt en hugsanlegt er að þarna hafi verið sel.

Móberg -24

Hlutverk: Bænhús

Tegund: Heimild

Staðhættir

Ekki er vitað nákvæmlega hvar bænhúsið stóð en samkvæmt ábúendum á Móbergi var skemman norðarlega í bæjarröðinni og kirkjan hefur hugsanlega verið á þeim slóðum. Þarna er nú trjagarður og sléttan neðan hans heitir Kirkjudagsslátta. Svæðið var hnitsett þó ekki sé vitað um nákvæma staðsetningu.

Hættumat

Talið er að bænhúsið hafi staðið þar sem nú er trjagarður norðan við húsið, líkur eru taldar á að blóthellan liggja þar í jörðu. Minjunum getur stafað hætta af frekari trjárækt eða rôtarkerfi þeirra trjáa sem fyrir eru.

Aðrar upplýsingar

Bænhús var á Móbergi og segir í jarðabók að það hafi verið aflagt fyrir 1705 og þá staðið þar skemma.¹⁴⁹ Aflagt fyrir 1705 og stóð þá þar skemma.

Móberg -25

Hlutverk: Átrúnaður

Tegund: Heimild

Lýsing

Samkvæmt heimildamanni var svokölluð blóthella til á Móbergi fram undir miðja 20. öld sem nú er horfin í jörðu. Helga Aradóttir (f. 1913) sem fædd er og uppalin á Móbergi hafði séð helluna. Sonur hennar og ábúandi á Móbergi Halldór Einarsson hefur ekki séð helluna og að áliti hans mun hellan að líkindum liggja í trjagarðinum sem er vestan við íbúðarhúsið, ofan við sumarbústað sem þar stendur. Svæðið var hnitsett þó ekki sé vitað um nákvæma staðsetningu.

Óskráðar og horfnar tóftir

Móberg -26

Sérheiti: Móbergskot

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Í þætti um eyðibýli í Húnaþingi segir: „Móbergskot stóð uppi við hlíðina, sunnan við Hvammsá, og mun landskiki þessi nú tilheyra nýbýlinu Skriðulandi, sem byggt var úr landi Móbergs ekki alls fyrri löngu. Sagnir herma að kot þetta hafi tekið af í snjófljóði úr hlíðinni og þó án mannskaða.“¹⁵⁰ Ekki þekktu ábúendur til kotsins og ekki er vitað hvar það stóð.

Móberg -27

Sérheiti: Gerði

Hlutverk: Óþekkt.

Tegund: Heimild

¹⁴⁹ Jarðabók 8. bindi, 399.

¹⁵⁰ Húnaþing III, 289.

Staðhættir

Tóft var sunnarlega á sléttu þeirri sem kölluð var Eyri. Tóftin eða tóftarbrotið eins og það er nefnt í örnefnaskrá var kallað Gerði.¹⁵¹

Lýsing

Tóftin er nú horfin og samkvæmt Bylgju Angantýsdóttur var hún suður undir merkjum (Móbergs og Strjúgsstaða) þar sem vélnar eru geymdar í dag (2009).

Móberg -28

Hlutverk: Mógrafir

Tegund: Heimild

Staðhættir

Mógrafir voru neðst í túni því sem nefnt er Hesthúsvöllur¹⁵². Engin ummerki sáust um mógrafirnar í sléttu túninu.

Móberg -29

Sérheiti: Gullkró

Hlutverk: Híbýli

Tegund: Heimild

Staðhættir

Samkvæmt heimildamanni Halldóri Einarssyni ábúanda á Móbergi var Gullkró neðan við bæinn á Skriðulandi, neðan gamla vegarins, nú komið undir tún og nákvæm staðsetning óþekkt.

Aðrar upplýsingar

Í þætti um eyðibýli í Húnaþingi segir eftirfarandi: „Gullkró var einnig í landi Skriðulands niður við Blöndu“¹⁵³ Samkvæmt heimildamanni Halldóri Einarssyni var Blanda töluvert nær túnnum áður en nýi vegurinn var lagður og rann hún þá að sama skapi nær býlinu.

Móberg -30

Sérheiti: Gamli-Stekkur

Hlutverk: Stekkur

Tegund: Heimild

Staðhættir

Svokallaður Gamli stekkur er nefndur í örnefnaskrá. Tóftir hans eru nú komnar undir tún, neðan bæjar á Skriðulandi.

Aðrar upplýsingar

[...] „En nú er það kallað Gullkró og dregur nafn af litlu koti sem var þarna til forna og hét þessu nafni. Einnig var þarna tóftarbrot sem kallað var Gamli-Stekkur.“¹⁵⁴

Móberg -31

Sérheiti: Selgil

Hlutverk: Sel?

Tegund: Heimild

Staðhættir

Selgil heitir í Hvammsskarði og bendir nafnið til þess að þar hafi verið haft í seli. Ábúendur á Móbergi höfðu ekki séð minjar sels á þessum slóðum og aldrei heyrt af slíku. Móbergssel er þekkt í Litla-Vatnsskarði. Ekki var leitað að seltóftum á þessum slóðum 2009.

¹⁵¹ ÖS:3.

¹⁵² ÖS:4.

¹⁵³ Húnaþing III, 289.

¹⁵⁴ ÖS, 2.

Aðrar athugasemdir

Örnefnaskrár geta þess að ekki sjáist tóftir í Selgili og ólíklegt að þar hafi verið sel „eins og þarna hagar til í kring, að minnsta kosti núna.“¹⁵⁵

Móberg -32

Sérheiti: Kofahlíð

Hlutverk: Smalakofi

Tegund: Heimild

Lýsing

Samkvæmt örnefnaskrá heitir Kofahlíð, grasi gróin brekka í Hvammsskarði, þar munu vera smalakofatóftir.¹⁵⁶ Tóftirnar voru ekki skráðar á vettvangi 2009.

Aðrar upplýsingar

Kofahlíð; þar eru smalakofatóftir.

Móberg -33

Sérheiti: Móbergssel

Hlutverk: Sel

Staðhættir

Móbergssel er í Litla-Vatnsskarði og tilheyrir ekki lengur Móbergslandi. Það er því ekki skráð með í þessari skýrslu.

Móberg -34

Hlutverk: Landamerkjagarður

Tegund: Heimild

Lýsing

Getið er um landamerkjagarð í Votulág, garðlagið fannst ekki við vettvangsskráningu 2009 og gæti verið komið undir girðingu.

Aðrar upplýsingar

Í landamerkjalyngu fyrir Móberg frá 1886 er getið um landamerkjagarð á austurmerkjum Móbergs, „er liggur neðantil í Votulág, [...]“¹⁵⁷

¹⁵⁵ ÖSV:2

¹⁵⁶ (ÖS:8)

¹⁵⁷ Landamerkjabók Austur-Húnavatnssýslu (1886), skjal nr. 45.

Samantekt

Minjar voru skráðar á fjórum jörðum í Engihlíðarhreppi, Fremstagili, Geitaskarði, Holtastöðum og Móbergi. Fátt var um heillegar minjar frá elstu tíð en flestar minjarnar geta talist hefðbundnar landbúnaðarminjar frá 18.-20. öld. Bæjarhólar, kirkjugarðar og aðrar elstu leifar heima við bæi voru á flestum stöðum undir núverandi byggingum eða horfnar vegna túnsléttunar eða annarra framkvæmda. Þær minjar sem liggja utan túns eða langt frá bæ eru almennt best varðveittar enda hafa þær sloppið við seinni tíma túnasléttun og aðrar verklegar framkvæmdir. Af fornum hjáleigum og kotum voru flest þeirra komin undir tún nema á Buðlunganesi, Þorbrandsstöðum og Holtastaðakoti.

Jörð	Heildarfjöldi fornleifa*	Horfnar minjar**	Óstaðsettar minjar**	Horfnar/Óstaðsettar
Fremstagil	33	9	7	48,5%
Geitaskarð	78	10	11	27%
Holtastaðir	45	17	4	47%
Móberg	35	11	8	54%
Samtals	191	47	30	40%

* Heildarfjöldi fornleifa eru allar fornleifar sem heimildir eru til um auk minja sem engar heimildir eru til um en fundist hafa á vettvangi.

**Horfnar minjar eru þær sem horfnar eru af yfirborði en staðsetning þeirra er þekkt.

***Óstaðsettar minjar eru þær sem heimildir eru til um en fundust ekki á vettvangi auk óskráðra minja.

Fornleifar í landi Fremstagils

Alls voru 33 minjar skráðar á Fremstagili, úr heimildum og á vettvangi, þar af voru 9 horfnar og 7 óstaðsettar eða ekki skráðar.

Búið er að slétta yfir flestar minjar innan gamla túnsins, þó sést hluti túngarðsins (**nr. 9**) austast og efst í túni. Gamla tröðin (**nr. 3**) lá til norðurs frá bænum og út að læknum og sést hún enn nokkuð greinilega. Fjórhus sem stóðu nyrst og efst í túni sjást ekki lengur. Minjar hafa varðveist betur utan túns. Austan (ofan) þjóðvegur suður af bænum er stekkjartóft (**nr. 14**) í svonefndri Stekkjarlaut og suður við landamerki Fremstagils og Geitaskarðs eru mógrafir (**nr. 15**). Torfholt (**nr. 11**) og Torflág (**nr. 13**) eru vestar, nær þjóðveginum, engar fornleifar eru þar sjáanlegar nema að hugsanlegt garðlag (**nr. 12**) austan við Torfholtið. Vestan eða neðan vegar eru tvennar stekkjartóftir (**nr. 16 og 17**), rétt norðan landamerkjanna Fremstagils og Geitaskarðs og við hornmerkin hjá Blöndu er stór steinn (**nr. 21**) og í hann klappaðir stafirnir LM. Á Blönduárþakka, skammt norðan landamerkjanna er steinlögn (**nr. 18**) og á hólunum norðaustar eru tvær vörður (**19-20**).

Minjar í hættu: minjar á Fremstagili eru almennt ekki í mikill hættu.

Fornleifar í landi Geitaskarðs

Alls voru 78 minjar skráðar upp úr heimildum eða á vettvangi í landi Geitaskarðs. Nokkuð er af minjum í og umhverfis tún á Geitaskarði. Heimatúnið var tvískipt í Norðurtún og Suðurtún. Í Norðurtúni sjást merki um beðasléttur (**nr. 20**) og við norður túnjaðarinn eru leifar túngarðsins (**nr. 14**) sem að hluta er kominn undir girðingu. Nyrst í túninu er lág dæld þar sem Gerðishúsin (**nr. 17**) stóðu og sunnar má sjá óljós ummerki eftir Syðrihús (**nr. 18**), þau er hringlaga tóft (**nr. 19**). Nyrst í Suðurtúni, ofan bæjar er stutt garðlag, áframhald af túngarðinum. Sunnan við bæjarlækinn er grunnur fjórhusa sem kölluð voru Grindarhús (**nr.**

10). Norðan lækjar eru veggjaleifar fjárhúsa er nefndust Hólhús (**nr. 9**). Enn ofar er grjóthlaðin rétt (**nr. 11**) og sunnan hennar matjurtagarður (**nr. 12**) sem kallaður var Réttargarður. Aðrar minjar eru ekki greinilegar innan túns. Minjar sem voru neðan vegar, við Blöndu, eru horfnar vegna túnasléttunar. Rúmlega ½ kílómetra upp með bæjarlæknum, sunnanvert eru tóftir og geta heimildir þess að þar hafi verið býlið Fosskoti og er þar kallað Stekkur. Minjunum svipar þó ekki til hefðbundinna minja sem finnast á bæjarstæðum. Þar er grjóthlaðin rétt (**nr. 22**), en norðvestan, norðan og norðaustan hennar eru öllu ógreinilegri tóftir og garðlög (**nr. 23-26**). Frá minjunum liggur gamli hreppavegurinn (**nr. 28**) yfir í Laxárdal og sést hún glögg norðan tóftanna og má fylgja henni á Loftmynd yfir í Laxárdal. Við götuna, skammt austur af „Fosskoti“ er hleðsla (**nr. 27**) sem nýlega hefur verið tekið grjót úr og hlaðin upp varða. Hleðslan virðist mun eldri. Norður af bænum, milli Þorbrandsstaða og Geitaskarðs eru mógrafir (**nr. 63**).

Norðan við bæinn á Geitaskarði eru leifar tveggja býla, *Þorbrandsstaðir* en þar var búið til 1913 og fornbylíð *Buðlunganes* þar sem líklega hefur ekki verið búið lengi fram yfir 1600. Bæði býlin eru nyrst í landi Geitaskarðs. Túngarður (**nr. 33**) er nánast hringinn í kringum Þorbrandsstaði. Bæjartóftin (**nr. 29**) er óljós og eru leifar bæjarins sokknar í mikinn gróður og eins er um allar minjar innan og utan túns. Tóft fjóss og hesthúss (**nr. 30**) er norðaustan bæjarstæðisins og norðar í túninu, á Húsafli, eru nokkuð umfangsmiklar fjárhústóftir (**nr. 31**) og vestan þeirra tóft (**nr. 37**), minni og fremur ógreinileg. Norðan fjárhúsanna er garðlag (**nr. 34**), hugsanlega eldri eða yngri hluti túngarðs og er túngarðurinn tvöfaldur á þeim stað. Milli garðlaganna er hóll (**nr. 36**) sem ber þess merki að á honum hafi staðið einhver mannvirki en engin veggjalög eru þó sjáanleg. Við túngarðinn að sunnanverðu er tóft (**nr. 38**). Neðan við bæjarhólinn er garðlag (**nr. 35**) í framhaldi af túngarðinum sem virðist þó vera töluvert eldra og nær niður fyrir túnið. Hugsanlegt er að þetta sé landamerkjagarður. Utan túns eru tvennar tóftir, skammt sunnan bæjarhólsins er tóft sem virðist geta verið þrístæð fjárhús með hlöðu (**nr. 32**). Neðar meðfram eldri garðinum (landamerkjagarðinum?) er ferhyrnd tóft (**nr. 41**), hlutverk er óþekkt en þarna gæti hafa verið rétt. Neðan Þorbrandsstaða (suðvestan), nær þjóðveginum eru mógrafir (**nr. 42**) og við þær tóft (**nr. 40**), að líkindum mótóft.

Töluvert er af minjum á fornbylínu *Buðlunganesi* sem er vestan (neðan) þjóðvegar. Minjarnar liggja framarlega á nesinu, nokkurn veginn meðfram því öllu, nema syðst þar sem nesið er komið undir tún. Túngarðurinn (**nr. 46**) er greinilegur á kafla mót norðvestri og ógreinilegra framhald virðist til austurs en að öðru leyti er hann horfinn, og gæti hann verið kominn undir tún sem er austan tóftanna. Innan túngarðsins eru þrennar tóftir. Nyrst er aflöng tóft (**nr. 45**), jarðsokkin, en austan eru tvennar tóftir, sú syðri (**nr. 43**) umfangsmeiri og gæti verið bæjartóftin. Norðan hennar er tóft (**nr. 44**) sem heldur líkist gripahúsi. Alveg við túngarðinn að innanverðu er niðurgroftur (**nr. 48**) sem virðist manngerður en hlutverk er óþekkt. Austan býlisins og til norðurs liggur greinileg gata (**nr. 47**), rudd á kafla. Hefur þetta líklega verið gamla leiðin um sveitina en hún lá á köflum meðfram Blöndu m.a. á Buðlunganesi. Í hólunum austan við túngarðinn og tóftirnar við hann eru nokkrar tóftir ásamt merkjum um svarðartekju. Vestast er niðurgroftur (**nr. 55**) að líkindum mógröf eða torftökustaður. Þar vestan við eru þrennar tóftir í hnapp, sú vestasta (**nr. 50**) jarðsokkin en hinar tvær greinilegri, önnur hugsanlega stekkur eða eitthvert gripahús (**nr. 51-52**). Sunnar, við norður túnjaðarinn er tóft (**nr. 49**) sem stendur á hól, hlutverk óvíst. Þar austan við er annar niðurgroftur (**nr. 53**) og við vesturenda hans er hlaðið garðlag, eins og stífla. Þar austan við er þúst (**nr. 54**), en hlutverk er óvíst. Norðar á nesinu, milli býlisins og merkjanna við Fremstagil eru 5 grjóthleðslur eða steinlagnir (**nr. 56-60**) sem allar virðast manngerðar. Dæld sem virðist vera eftir tóft (**nr. 61**) er í sléttu túni á Buðlunganesi.

Minjar í hættu: Girðing liggur á túngarðinum að hluta og getur skapast hættu vegna girðingaframkvæmda. Hólhús sem standa við bæjarlækinn eru í frekari hættu vegna landbrots en þar hefur þegar brotið úr tóftinni. Hleðsla við götuna upp í Skarðsskarð er í hættu þar sem henni hefur þegar verið raskað. Túngarður á Buðlunganesi er í hættu vegna nálægðar við vatnsfall en ekki telst líklegt að aðrar minjar á nesinu séu í hættu. Á Þorbrandsstöðum er þegar hafin skógrækt og vert er að benda eigendum sérstaklega á það að ekki má planta nærri fornleifum. Að öðru leyti eru minjar í landi Geitaskarðs ekki í hættu nema farið verði í framkvæmdir þar sem minjar er að finna.

Fornleifar í landi Holtastaða

Alls voru 45 minjar skráðar upp úr heimildum og á vettvangi á Holtastöðum, þar af voru 17 horfnar og 4 óstaðsettar eða óskráðar. Búið er að rífa gamla bæinn og hann horfinn en enn sjást nokkrar grafir í gamla kirkjugarðinum (**nr. 2**) í trjágardinum við íbúðarhúsið. Upp með bæjargilinu eru rétt (**nr. 40**) og matjurtagarður (**nr. 15**), sunnan lækjar en norðan hans Ullarhóll (**nr. 20**). Í túninu sjást dældir fjárhúss (**nr. 14**) og hesthúss (**nr. 13**) og hóll (**nr. 18**) er í túninu og bendir útlit hans til að þar hafi staðið mannvirki sem nú hefur nánast verið sléttuð út. Ofan (norðaustan) bæjar er Kvíalaut og í henni kvíar (**nr. 21**). Utan gamla túnsins, norðvestan við bæinn eru bæjarleifar Holtastaðakots. Garður (**nr. 28**) liggur að hluta utan um kotið og nær alveg að mógröfum (**nr. 35**) sem eru við landamerkin milli Holtastaða (áður Holtastaðakots) og Geitaskarðs. Þar eru einnig leifar landamerkjagarðs (**nr. 41**) Lítið sér eftir af bæjartóftinni (**nr. 26**) og fjárhústóft sem stóð á Hring er horfin en þar er hóll (**nr. 30**) þar sem þau gætu hafa staðið. Norðan við hólinn er garðlag (**nr. 31**), hugsanlega leifar túngarðs. Á Járnhaus eru tóftir fjárhúsa (**nr. 29**),. Nokkuð norður af bæjarstæðinu eru leifar fjárhústóftar (**nr. 32**) en þar munu hafa staðið hús fram undir 1950. Norðvestur af Holtastaðakoti eru hólar og bendir útlit þeirra til að á þeim hafi staðið mannvirki af einhverju tagi (**nr. 36, 38-39**), þar er einnig veggjabrot, hugsanlega leifar matjurtagarðs (**nr. 37**). Svæðið þarna er gróið og erfitt að átta sig á hvort veggir leynist í gróðrinum. Í brekkunni ofan bæjar, tæpa 600m norðaustur af bænum eru Geldsauðatóftir (**nr. 22-25**). Tóftirnar eru nokkuð umfangsmiklar og liggur garðlag umhverfis þær. Miðað við stærð er ekki líklegt að þarna hafi verið býli en hugsanlega hefur verið þarna sel og jafnvel beitarhús síðar.

Minjar í hættu: Tóft á Geldhúsatóftum stafar hættu af rofi þar sem girðing liggur þvert yfir tóftina og er hún þegar rofin þess vegna. Gamla kirkjugarðinum og jafnframt kirkjunni ef hún finnst undir yfirborði stafar hættu af framkvæmdum og jarðrækt og þess má geta að trjárætur geta skemmt fornleifar. Að öðru leyti má almennt segja að minjar á Holtastöðum séu ekki í hættu nema farið verði í framkvæmdir þar sem minjar er að finna.

Fornleifar í landi Móbergs

Alls voru skráðar úr heimildum og á vettvangi 35 minjar í landi Móbergs og Skriðulands. Þar af voru 11 horfnar og 8 óstaðsettar eða óskráðar. Gamli bærinn er fyrir löngu rifinn og eins eru horfin fjárhúsin á Lambhús- og Ærhúshól. Í suðvesturhorni gamla túnsins, neðan (suðvestan) við Ærhúshólinn sér í sverðinum í grjóthleðslu úr grunni hesthúss (**nr. 8**) sem þar stóð. Aðrar minjar innan gamla túnsins eru ofan bæjar. Upp við brekkuna ofan (norðan) við bæinn er kofatóft (**nr. 9**), hlaðin úr torfi og grjóti sem gegndi síðast hlutverki kartöflugeymslu. Ofar er laut sem kölluð er Kvíalaut og í henni nokkrar minjar. Neðst eru kvíar (**nr. 10**) og austan þeirra veggjalag (**nr. 11**). Þar norðaustan við er hóll (**nr. 15**) og bendir útlit hans til að þar hafi staðið mannvirki af einhverju tagi. Jarðsokkin tóft (**nr. 14**) er

ofan við hólinn og snýr þvert á aðrar tóftir í lautinni. Vestan hennar er tvískipt rétt (**nr. 12**) og þar vestan við brot af túngarðinum (**nr. 2**). Efst í Kvíalaut er tvískipt tóft (**nr. 13**), líklega leifar gripahúss og er hún skorin þvert af girðingu. Ofan brekkunnar er greinileg gata (**nr. 19**) sem liggur austur/vestur ofan við túnin á Móbergi, er þetta gamli kerruvegurinn. Í túni vestan við bæinn eru leifar Torfhóls sem nú kallast Einbúi (18). Gullkró og Kjávallir/Grund (**nr. 20**) voru býli í landi Móbergs, nú í Skriðulandi, bæði býlin eru komin undir tún. Í fjallinu ofan við Móberg heita Stofur, í Neðri-Stofum er stekkjartóft (**nr. 22**) og vestan hennar þrískipt tóft (**nr. 23**) öllu ógreinlegri.

***Minjar í hættu:** Tvennar tóftir í Kvíabóli eru í hættu, þó frekar lítilli, þar sem veggir þeirra eru byrjaðir að rofna. Fornum minjum sem komnar eru í jörð, kirkju stafar mikil hættu af öllum framkvæmdum á því svæði sem þær eru á. Að öðru leyti má almennt segja að minjar á Móbergi og Skriðulandi séu ekki í hættu nema farið verði í framkvæmdir þar sem minjar er að finna.*

Minjar sem eru áhugaverðar til frekari rannsókna

Á jörðunum fjórum sem skráðar voru eru minjar sem geta gefið skýrari mynd eða bætt við búsetusögu svæðisins taldar áhugaverðastar til frekari fornleifarannsókna. Má þar nefna leifar býlanna, **Buðlunganess** og **Þorbrandsstaða** og hugsanlega **Fosskots** sem liggja í Geitaskarðslandi. Í Holtastaðalandi eru svonefndar **Geldsauðatóftir** áhugaverðar til rannsókna en umfang þeirra og útlit bendir til að þar kunni að hafa verið sel eða hugsanlega búseta í einhvern tíma. Steinlagnir í landi Fremstagils og Geitaskarðs eru áhugaverðar til rannsókna en þær minna um margt á umbúnað heiðinna kumla. Fjöldi slíkra hleðsla hafa fundist við fornleifaskráningu á undanförunum árum en frekari rannsókna er þörf til að leiða í ljós hvert hlutverk þeirra hefur í raun verið.

Niðurlag

Á undanförunum þremur árum hefur Fornleifadeild Byggðasafns Skagfirðinga skráð fornleifar á átta jörðum í Blönduósbæ auk þéttbýlisins og með því lýkur umsamdri skráningu sveitarfélagsins vegna aðalskipulags. Með því er aðeins lokið skráningu á hluta þeirra jarða sem eru í hreppnum og er skráningin því ekki heildarskráning minja í sveitarfélaginu. Hún er því einungis yfirlit yfir minjar á einstökum jörðum en gefur ekki heildarmynd af fjölda eða ástandi minja innan sveitarfélagsins.

Það sem helst er talið hafa áhrif á varðveislu þeirra minja sem skráðar voru í þessum áfanga eru framkvæmdir eða jarðrækt tengd búskap á jörðunum og landbrot við Blöndu.

Á undanförunum áratugum hafa margar minjar horfið við túnrækt og aðrar verklegar framkvæmdir og á það einkum við um þær minjar sem eru í eða við heimatún eða í eða innan þéttbýliskjarna. Við allar verklegar framkvæmdir skal sýna sérstaka aðgát því að minjar geta leynst neðanjarðar þótt þær sjáist ekki á yfirborði. Allar verklegar framkvæmdir sem kunna að raska fornleifum ber að tilkynna Fornleifavernd ríkisins sem veitir ráðgjöf og sér, ef þurfa þykir um eftirlit með framkvæmdunum. Þar sem fornleifar koma óvænt í ljós við framkvæmdir ber að stöðva þær og tilkynna fundinn til Fornleifarverndar ríkisins.

Heimildaskrá

Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn II 1253-1350. Hið íslenska bókmenntafélag: Kaupmannahöfn, 1893. **DI II**

Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn III 1262-1415. Hið íslenska bókmenntafélag: Kaupmannahöfn, 1896. **DI III**

Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn IV 1262-1449. Hið íslenska bókmenntafélag: Kaupmannahöfn, 1897. **DI IV**

Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn IX 1262-1536. Hið íslenska bókmenntafélag: Reykjavík, 1909-1913. **DI IX**

Húnabing II, 1978. Ritnefnd: Sigurður J. Líndal og Stefán Á. Jónsson. Akureyri, Búnaðarsamband Austur- Húnavetninga o.fl.

Húnabing III, 1989. Ritnefnd: Sigurður J. Líndal og Stefán Á. Jónsson. Akureyri, Búnaðarsamband Austur- Húnavetninga o.fl.

Íslendinga sögur, I. bindi. Landssaga og landnám, 1946. Guðni Jónsson bjó til prentunar. Reykjavík, Íslendingasagnaútgáfan.

Íslendinga sögur, VII. bindi. Hallfreðarsaga, 1946. Guðni Jónsson bjó til prentunar. Reykjavík, Íslendingasagnaútgáfan.

J. Johnsen, 1847. *Jarðatal á Íslandi, með brauðlýsingum, fólkstölu í hreppum og prestaköllum, ágripi úr búnaðartöflum 1833-1845, og skýrslum um sölu þjóðjarða á landinu.* Kaupmannahöfn.

Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns VIII, 1926. Gefin út af Hinu íslenska fræðafjelagi í Kaupmannahöfn. Kaupmannahöfn.

Kirkjur Íslands, 8 bindi. Friðaðar kirkjur í Húnavatnsprófastsdæmi II, 2006. Ritstjórn: Jón Torfason og Þorsteinn Gunnarsson. Reykjavík, Þjóðminjasafn Íslands.

Ný jarðabók fyrir Ísland, samin eptir tilskipun 27. maímánaðar 1848 og allramildilegast staðfest með tilskipun 1. aprílmánaðar 1861. Jarðabókaútgáfan, Kaupmannahöfn.

Sýslu- og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1873 I. Húnavatnssýsla. Safn til landfræðisögu Íslands, 1950. Akureyri.

Heimasíður

Heimasíða Þjóðskjalasafns Íslands. <http://www.skjalasafn.is/manntol/>. Skoðað þann 16.11.09
Heimasíða Þjóðskjalasafns Íslands. <http://manntal.is/>. Skoðað þann 23.11.09

Óprentaðar heimildir

Guðmundur Agnarsson (1961)(ritað eftir). Fremstagil Engihlíðarhreppi Austur Húnavatnssýslu. Örnefnastofnun Íslands.

Holtastaðir – viðbót (1988). Skráð eftir Holta Líndal, bónda Holtastöðum. Örnefnastofnun Íslands.

Jónatal J. Líndal (1953). Holtastaðir, Holtastaðakot og Holtastaðareitur. Örnefnastofnun Íslands.

Kristján Eiríksson (ártal óþekkt). Fremstagil í Langadal. Örnefnastofnun Íslands. Pétur H. Björnsson (1981). Móberg – Svör og viðbætur. Örnefnastofnun Íslands.

Pétur H. Björnsson (ártal óþekkt). Móberg. Örnefnastofnun Íslands.

Sigurður Þorbjarnar (1954-55). Geitaskarð. Örnefnastofnun Íslands.

Túnakort Fremstagils. Hannes Jónsson, 1918. Þjóðskjalasafn Íslands.

Túnakort Geitaskarðs. Hannes Jónsson, 1918. Þjóðskjalasafn Íslands.

Túnakort Holtastaða. Hannes Jónsson, 1918. Þjóðskjalasafn Íslands.

Túnakort Holtastaðakots. Hannes Jónsson, 1918. Þjóðskjalasafn Íslands.

Túnakort Móbergs. Hannes Jónsson, 1918. Þjóðskjalasafn Íslands.

Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1906), Holtastaðir, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1907), Móberg, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Úttektarbók Engihlíðarhrepps (1909), Fremstagil, óprentað handrit á Héraðsskjalasafni Austur-Húnavatnssýslu.

Fylgiskjöl

Skýringar á hnitatöflu

Þar sem tegund minja er skilgreind sem heimild, er annað hvort um að ræða minjar sem ekki eru lengur sýnilegar á yfirborði, fundust ekki, eða voru ekki skoðaðar á vettvangi.

Rétt er að taka fram að tölurnar sem hér eru gefnar upp um aldur minja eru að jafnaði mat skráningaraðila byggt á ástandi og útliti minjanna. Sumstaðar eru þó heimildir fyrir byggingarári og hvenær hætt var að nota bygginguna, í báðum tilfellum verður þó að hafa þann fyrirvara að minjarnar geti átt sér lengri sögu eða jafnvel verið byggðar á enn eldri minjum.

Í hnitatöflunni eru dálkar fyrir ástand, hættumat, hættuorsök og ástæður þess að minjar hafa horfið ef það er vitað. Þetta mat á minjunum byggir á eftirfarandi stöðlum Fornleifaverndar Ríkisins frá 2008:

Ástand:

1. **Ekki sést til fornleifa.** Rústin er horfin, byggt hefur verið á henni eða henni rutt burt eða er hreinlega ekki lengur sjáanleg á yfirborði. Ef um óeiginlegar fornleifar er að ræða þá hefur umhverfið breyst það mikið að ekki er hægt að staðsetja þær út frá umhverfisþáttum.
2. **Illgreinanlegar fornleifar.** Fornleifarnar hafa orðið fyrir töluverðu raski af völdum náttúru eða mönnum. Hleðslur útflattar.
3. **Greinanlegar fornleifar.** Fornleifarnar eru greinanlegar en erfitt að sjá upprunalegt lag eða form mannvirkis. Ef um hleðslur er að ræða þá eru þær signar og eða hrundar að því marki að lögun tófta er orðin ógreinileg og hafa jafnvel hlaupið í þúfur.
4. **Vel greinanlegar fornleifar.** Fornleifarnar ágætlega greinanlega og upprunalegt lag eða form þeirra sjáanlegt. Ef um hleðslur er að ræða þá standa þær grónar. Hleðslur byrjaðar að renna í sundur en standa enn að mestu leyti þannig að lögun og herbergjaskipun tófta er greinileg, gróid yfir grjót í veggjum og gólfi.
5. **Heillegar fornleifar.** Upprunalegt lag og form mjög greinilegt. Ef um hleðslur er að ræða þá standa þær að mestu heilar. Í þennan flokk koma hús með heila vegg og hrunið þak en einnig torfhús sem enn eru undir þaki.

Ef rústin er horfin eða sést ekki þá skal hér geta um ástæður hvarfsins:

- 1) **undir hrauni:** Rústin hefur horfið undir hraun
- 2) **vegna bygginga:** Rústinni hefur verið mokað burt við byggingaframkvæmdir hverskonar (annarra en vegagerðar) eða byggt á henni/yfir hana. Hér með teljast hafnir, flugvelli, golfvelli og íþróttvelli.
- 3) **vegna vegagerðar:** Rústinni hefur verið mokað burt við vegagerð eða vegur lagður yfir hana.
- 4) **sléttað yfir:** Sléttað hefur verið yfir rústina, henni jafnað út eða mokað burt við jarðrækt, þ.á.m. túnrækt, m. framræslu og skurðgrefti.
- 5) **vegna ræktunar:** Rústin hefur horfið vegna ræktunar, t.d. skógræktar án þess að víst sé að sléttað hafi verið yfir hana.
- 6) **vegna niðurrifs:** Rústin hefur verið rifin og jöfnuð niður í óákveðnum tilgangi (t.d. sem fegrunaraðgerð, til að búa til pláss í hlaði o.s.fr.v.)
- 7) **vegna efnistöku:** Rústin hefur horfið í malarnámi eða annari efnistöku.
- 8) **vegna fyllingar:** Rústin hefur lent undir landfyllingu eða annarskonar fyllingu.
- 9) **vegna rasks:** Rústin hefur horfið af mannavöldum, en óvíst nákvæmlega hverjum. Rústir hafa oft horfið smátt og smátt vegna nálægðar við athafnasvæði.
- 10) **vegna landbrots:** Rústin hefur horfið þar sem land hefur brotið af vegna ágangs sjávar eða vatnsfalla.

- 11) *vegna skriðufalla*: Rústin hefur horfið vegna aurskriða eða snjóflóða
- 12) *vegna uppblásturs*: Rústin hefur blásið upp.
- 13) *vegna vatnsrofs*: Rústin hefur horfið vegna vatnsaga án þess að um landbrot hafi verið að ræða, t.d. verið skolað burt í vatnavöxtum eða hrunið á gilbarmi.
- 14) *vegna áföks*
- 15) *ekki vitað*

Hættumat - Við hættumatið er gengið útfra eftirfarandi flokkun:

1. **Engin hætt**a: Engin eða mjög lítil augljós hætt er á því að fornleifarnar verði fyrir raski í náinni framtíð af náttúrulegum eða manna völdum.
2. **Hætt**a: Fornleifarnar eru á athafnasvæði eða rofssvæði þar sem hætt á röskun er fyrirsjáanleg.
3. **Mikil hætt**a: Fornleifarnar eru þegar farnar að skemmast og liggja undir ágangi manna, dýra eða náttúru. Bregðast verður skjótt við svo fornleifarnar verði ekki fyrir frekari röskun.

Hættuorsök - Undir þessum lið skal greina af hvaða völdum fornleifunum stafar helst hætt.

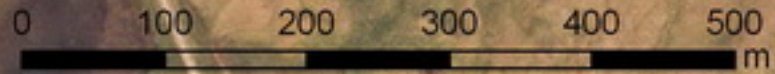
- 1) *vegna jarðræktar*: Fornleifar í ræktuðu túni eða fornleifar sem hafa verið sléttaðar undir tún eða aðra jarðrækt.
- 2) *vegna trjáræktar*: Fornleifar á skógræktarsvæðum eða svæðum þar sem skógrækt er fyrirhuguð.
- 3) *vegna bygginga*: Fornleifar sem eru í hættu vegna fyrirhugaðra húsbygginga, lenda undir hússtaðum eða í næsta nágrenni þeirra þar sem vænta má rasks í sambandi við framkvæmdirnar.
- 4) *vegna efnistöku*: Fornleifar sem eru í hættu vegna grjótnáms eða annarrar efnistöku.
- 5) *vegna vegagerðar*: Fornleifar sem eru í hættu vegna vegagerðar, lenda í fyrirhugaðri veglínu eða næsta nágrenni hennar þar sem vænta má rasks í sambandi við framkvæmdirnar.
- 6) *vegna framkvæmda*: Fornleifar sem eru í hættu vegna framkvæmda annara en vegagerðar og húsbygginga, t.d. virkjana, hafnargerðar, línulagna og breyttrar landnotkunar, s.s. golfvalla og sumarbústaða.
- 7) *vegna rasks*: Fornleifar sem eru í hættu af ágangi manna eða dýra eða öðrum óskilgreindum ástæðum.
- 8) *vegna landbrots*: Fornleifar sem eru í hættu vegna landbrots.
- 9) *vegna rofs*: Fornleifar sem eru í hættu vegna uppblásturs eða vatnsrofs.
- 10) *vegna skriðufalla*: Fornleifar sem eru í hættu vegna snjóflóða og aurskriða.
- 11) *vegna jarðsetningar*: Aðeins í kirkjugörðum þar sem vitað er að kirkjur hafa staðið lengi og greftrað hefur verið öldum saman.

Staðlana má nálgast í heild sinni á heimasíðu Fornleifaverndar Ríkisins á slóðinni:

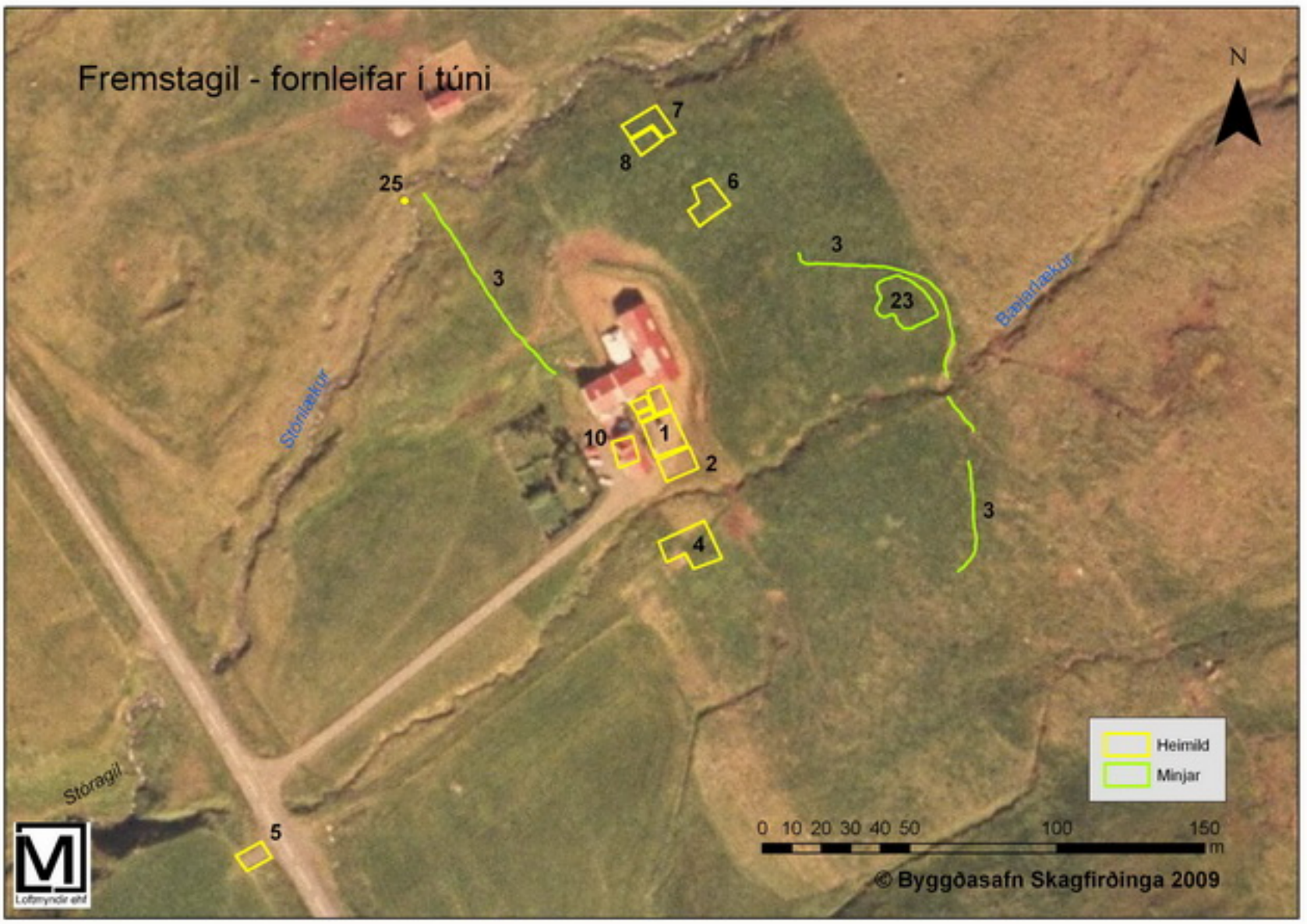
<http://www.fornleifavernd.is/files/8/20080609105155104.pdf>

Fremstagil - yfirlitsmynd

N

Fremstagi - fornleifar í túni

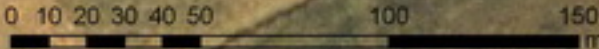

Stóriáakur

Baniáakur

Stóragil

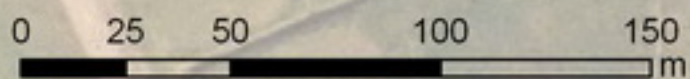
	Heimild
	Minjar

© Byggðasafn Skagfirðinga 2009

Fremstagil - Túnakort 1918

Hannes Jónsson (1918)

Hnitatafla fyrir Geitaskarð

Nr	Fvnr	Sérheiti	Tegund	Tegund annað	Hlutverk	Hlutverk annað	Aldur frá	Aldur til	Ástand	Horfin vegna	Hættumat	Orsök	Veggh frá	Veggh til	Veggbr	Gróður	Austun	Norðun
1	11362		Heimild		Híbyli		1800	1900	Sést ekki	Byggingaframkvæmdir			0,0	0,0			448673,39	568047,24
2	11489		Heimild		Kirkja		1000	0	Sést ekki	Rasks			0,0	0,0			448656,05	568062,34
3	11490		Heimild		Kirkjugarður		800	1500	Sést ekki	Byggingaframkvæmdir	Hætta	Rasks	0,0	0,0			448644,49	568055,13
4	11491		Heimild		Tröð		0	0	Sést ekki	Vegagerð			0,0	0,0	0,0		0,00	0,00
5	11492		Heimild		Fjós		1800	1900	Sést ekki	Byggingaframkvæmdir			0,0	0,0			448697,22	567992,89
6	11493		Hleðsla		Óþekkt		1800	1900	Vel greinanleg		Engin Hætta		0,5	1,0	0,0		448673,17	568009,54
5	11551		Heimild		Hesthús		1800	1900	Sést ekki	Byggingaframkvæmdir			0,0	0,0			448697,22	567992,89
5	11552		Heimild		fjánhús		1800	1900	Sést ekki	Byggingaframkvæmdir			0,0	0,0			448697,22	567992,89
9	11494	Hólhús	Tóft		Óþekkt		1000	1900	Illgreinanleg		Hætta	Landbrots	0,0	0,4		Gras	448747,88	568084,12
10	11495	Grindarhús		Grunnur	fjánhús		1800	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0		Gras	448779,58	568067,62
11	11496		Tóft		Rétt		1800	1900	Vel greinanleg		Engin Hætta		0,2	1,2			448768,35	568133,84
12	11497	Réttargarður	Garðlag		Matjurtagarður		1700	1900	Greinanleg		Engin Hætta		0,1	0,4			448774,04	568124,00
13	11498		Heimild		Útihús		800	1900	Sést ekki	Ekki vitað			0,0	0,0			448688,62	568120,06
14	11499		Hryggur		Túngarður		1800	1900	Illgreinanleg		Hætta	Framkvæmda	0,0	0,4	2,0		448598,67	568146,39
15	11500		Heimild		Fjánhús		800	1500	Sést ekki	Sléttunar	Engin Hætta		0,0	0,0		Gras	448793,19	567977,47
16	11501		Heimild		Hesthús		1800	1900	Sést ekki	Sléttunar	Engin Hætta		0,0	0,0		Gras	448778,25	567857,93
17	11502	Gerðishús	Dæld		Fjánhús		1800	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0		Gras	448369,41	568224,64
18	11503		Dæld		Óþekkt	Fjánhús?	1700	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,1		Gras	448423,13	568080,18
19	11504		Garðlag		Óþekkt		1000	1900	Greinanleg		Engin Hætta		0,1	0,5		Gras	448419,96	568112,74
20	11505		Jarðræktarsvæði		Beðaslétta		1700	1900	Vel greinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0	0,0		448568,17	568059,01
20	11505		Jarðræktarsvæði		Beðaslétta		1700	1900	Greinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0	0,0		448523,81	568009,90
20	11505		Jarðræktarsvæði		Beðaslétta		1700	1900	Vel greinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0	0,0		448449,36	568036,27
21	11506	Torfholt	Holt		Torfþurrkunarstaður		0	1950					0,0	0,0			448961,13	567639,28
22	11507	Stekkur	Tóft		Rétt		1800	1900	Vel greinanleg		Engin Hætta		0,3	0,5			449252,91	568526,57
23	11508	Fosskot?	Tóft		Óþekkt		800	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,3	0,6			449264,29	568540,71
24	11509	Fosskot?	Tóft		Óþekkt		800	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,6		Gras	449247,52	568544,68
25	11510	Fosskot?	Tóft		Óþekkt		1000	1700	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,2	0,5		Gras	449270,82	568551,29
26	11511	Fosskot?	Garðlag		Óþekkt	Tún/Leiðigarður?	1000	1700	Greinanleg		Engin Hætta		0,1	0,8			449274,46	568542,11
27	11512		Steinalögn		Óþekkt		800	1900	Greinanleg		Hætta	Rasks	0,0	0,2		Gras/mosi/lyng	449430,47	568574,51
28	11513		Gata		Leið		1800	20	Greinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0	0,0		450486,60	569426,06
29	11514	Þorbrandsstaðir	Hóll		Bæjarhóll		1800	0	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0		Gras	448181,10	569153,89
30	11515	Þorbrandsstaðir	Tóft		Óþekkt		1800	1900	Greinanleg		Engin Hætta		0,6	0,8			448199,76	569170,48
31	11516	Þorbrandsstaðir	Tóft		Fjánhús		1900	0	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,2	0,7		Gras	448180,48	569222,56
32	11517	Þorbrandsstaðir	Tóft		Óþekkt	Fjánhús?	1800	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,1	0,4		Gras	448226,39	569096,25
33	11518	Þorbrandsstaðir	Garðlag		Túngarður		1700	1900	Vel greinanleg		Engin Hætta		0,3	1,2		Gras	448118,29	569178,64
34	11519	Þorbrandsstaðir	Garðlag		Túngarður		1800	1900	Greinanleg		Engin Hætta		0,3	0,8		Gras	448187,32	569234,34
35	11520	Þorbrandsstaðir	Garðlag		Óþekkt	Landamerki?	1000	1700	Greinanleg		Engin Hætta		0,1	0,4		Gras	448068,44	569017,98
36	11521	Þorbrandsstaðir	Hóll		Óþekkt		1800	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0		Gras	448165,42	569247,87
37	11522	Þorbrandsstaðir	Tóft		Útihús		1800	1900	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,1		Gras	448146,62	569217,05
38	11523	Þorbrandsstaðir	Tóft		Óþekkt		1000	1700	Greinanleg		Engin Hætta		0,3	0,5		Gras	448229,24	569132,93
39	11524	Þorbrandsstaðir	Steinalögn	Tóft	Óþekkt		800	1700	Greinanleg		Engin Hætta		0,1	0,2		Gras/mosi/ljónslöpp	448297,89	569211,03
40	11525	Þorbrandsstaðir	Tóft		Óþekkt	Mókofi	1500	1800	Greinanleg		Engin Hætta		0,1	0,3		Gras	447938,22	568977,06
41	11526	Þorbrandsstaðir	Tóft		Rétt		1800	1900	Vel greinanleg		Engin Hætta		0,3	0,6		Gras	448099,89	569014,92
42	11527	Þorbrandsstaðir	Niðurgröftur		Mógröf		1800	1900	Greinanleg		Engin Hætta		0,2	0,4			447935,01	568933,52
43	11528	Buðlunganes	Tóft		Híbyli		1000	1600	Greinanleg		Engin Hætta		0,4	0,7		Gras	447175,12	569029,02
44	11529	Buðlunganes	Tóft		Óþekkt		1000	1600	Greinanleg		Engin Hætta		0,0	0,0			447163,45	569051,58
45	11530	Buðlunganes	Tóft		Óþekkt		1000	1600	Illgreinanleg		Engin Hætta		0,0	0,2		Gras	447099,60	569072,90

Geitaskarð - yfirlitsmynd

N

Fremstaggi

Buðlunganestjörn

Buðlunganes

36-37

Þorbrandsstaðir

Blánda

Geitaskarð

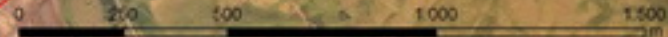
Holtastadir

Þorbr.

Minjar í túni 1-10, 13

© Byggðasafn Skagfirðinga 2009

N

Geitaskarð - tún

Blanda

17

14

62

19

18

20

20

11

12

13

9

10

64

14

2

1

3

6

4

5, 7, 8

15

16

Heimáð um minjar

Minjar

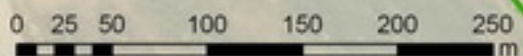
© Byggðasafn Skagfirðinga 2009

N

Geitaskarð - túnakort frá 1918

Hannes Jónsson (1918).

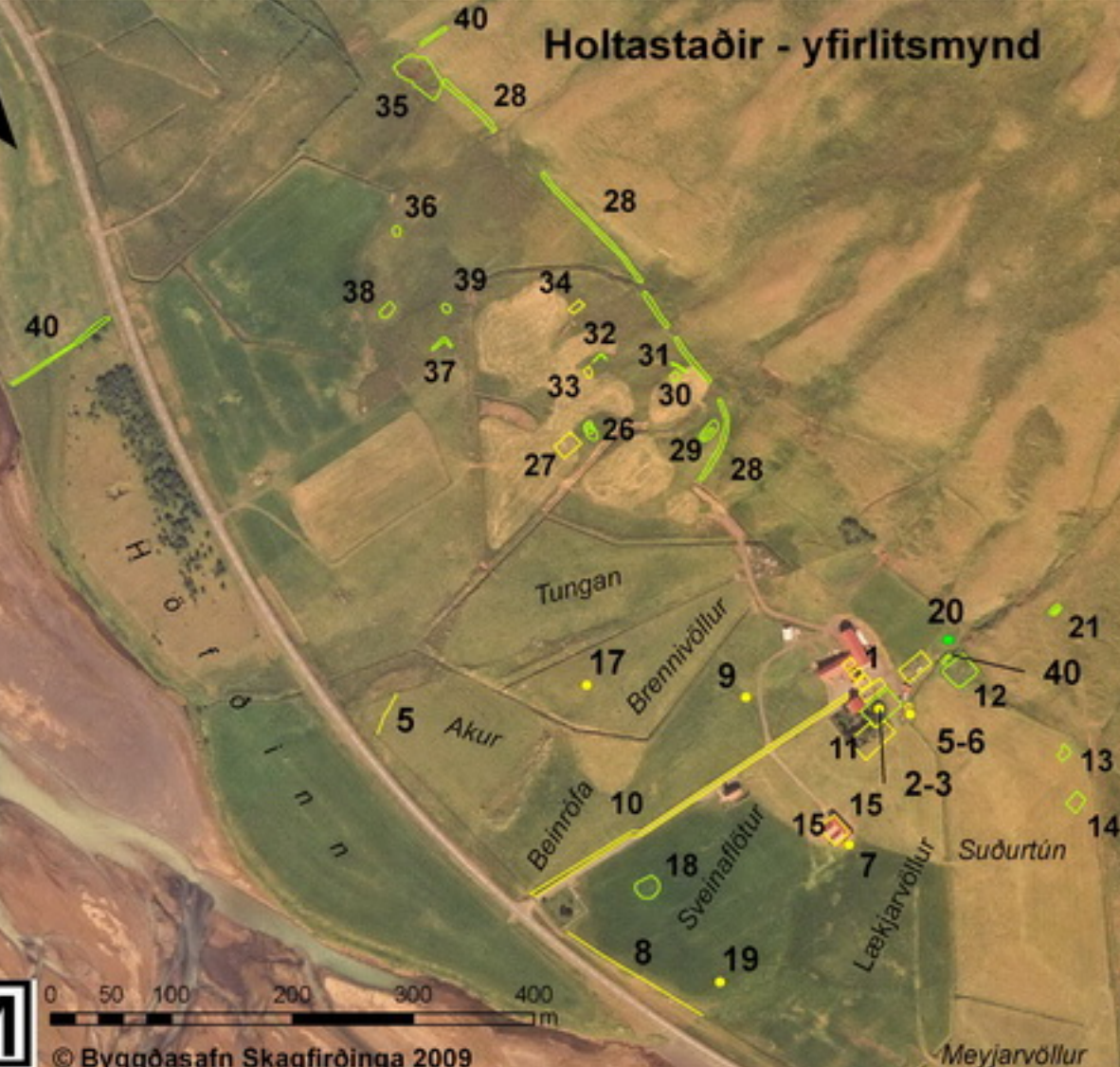
*Geitaskarð
Hannes Jónsson*

Þorbrandsstaðir

Holtastaðir - yfirlitsmynd

Geldsauða-
tóftir 22-25

© Byggðasafn Skagfirðinga 2009

	Minjar
	Heimild

N

Holtastaðir - tún

Fjósvöllur

Kviaból

21

20

1

4

12

9

Orfabrjótur

5

Suðurtún

10

3

11

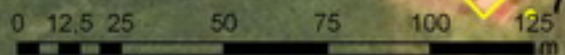
13

Kirkja

14

15

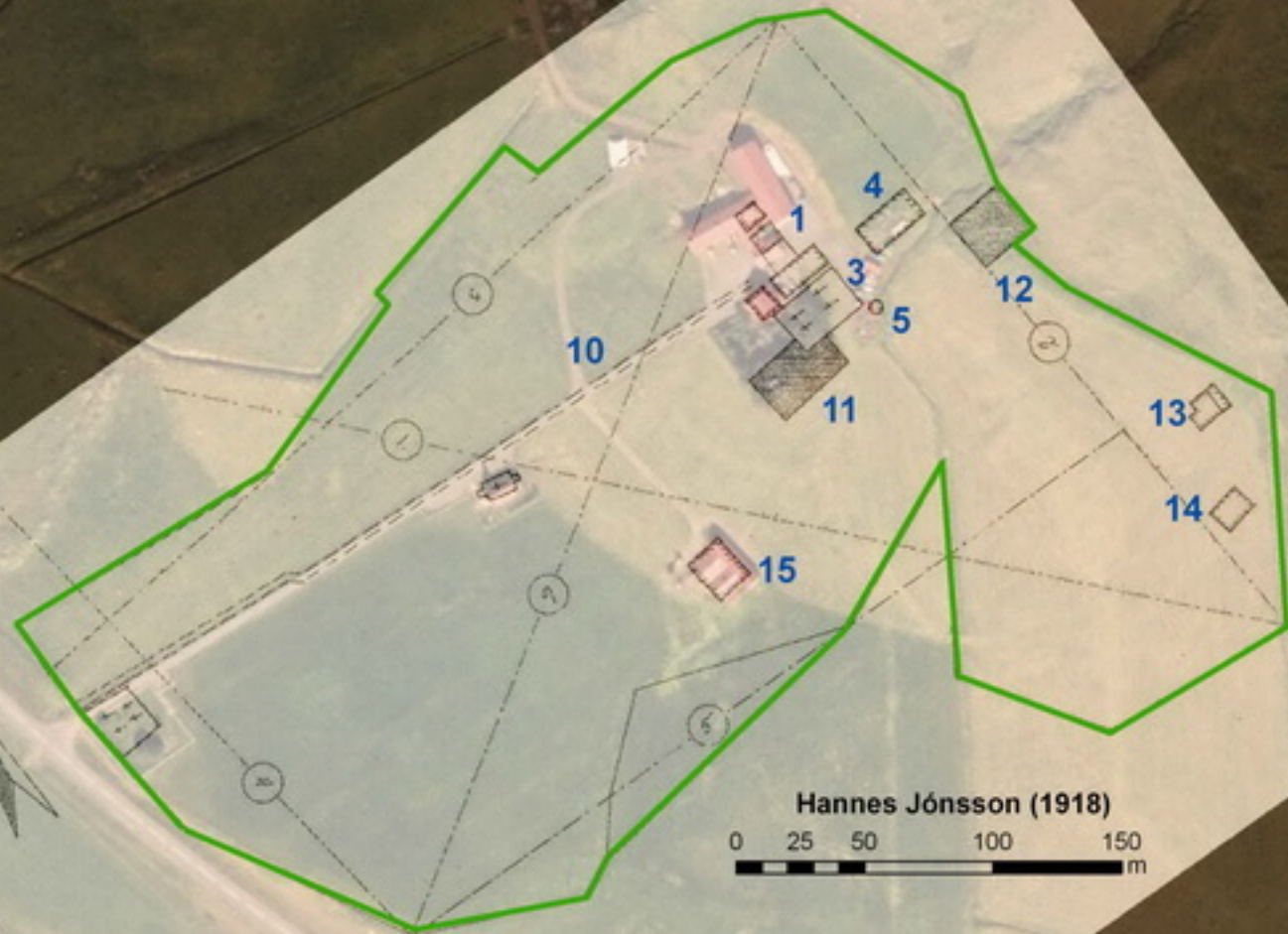
7

© Byggðasafn Skagfirðinga 2009

- Minjar
- Heimild

Holtastaðir - Túnakort 1918

Hannes Jónsson (1918)

0 25 50 100 150
m

N

Holtastaðir - tún

Fjósvöllur

Kviaból

21

20

1

4

12

9

Orfabrjótur

5

Suðurtún

10

3

11

13

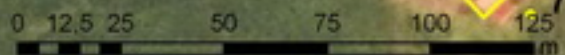
Kirkja

6

14

15

7

© Byggðasafn Skagfirðinga 2009

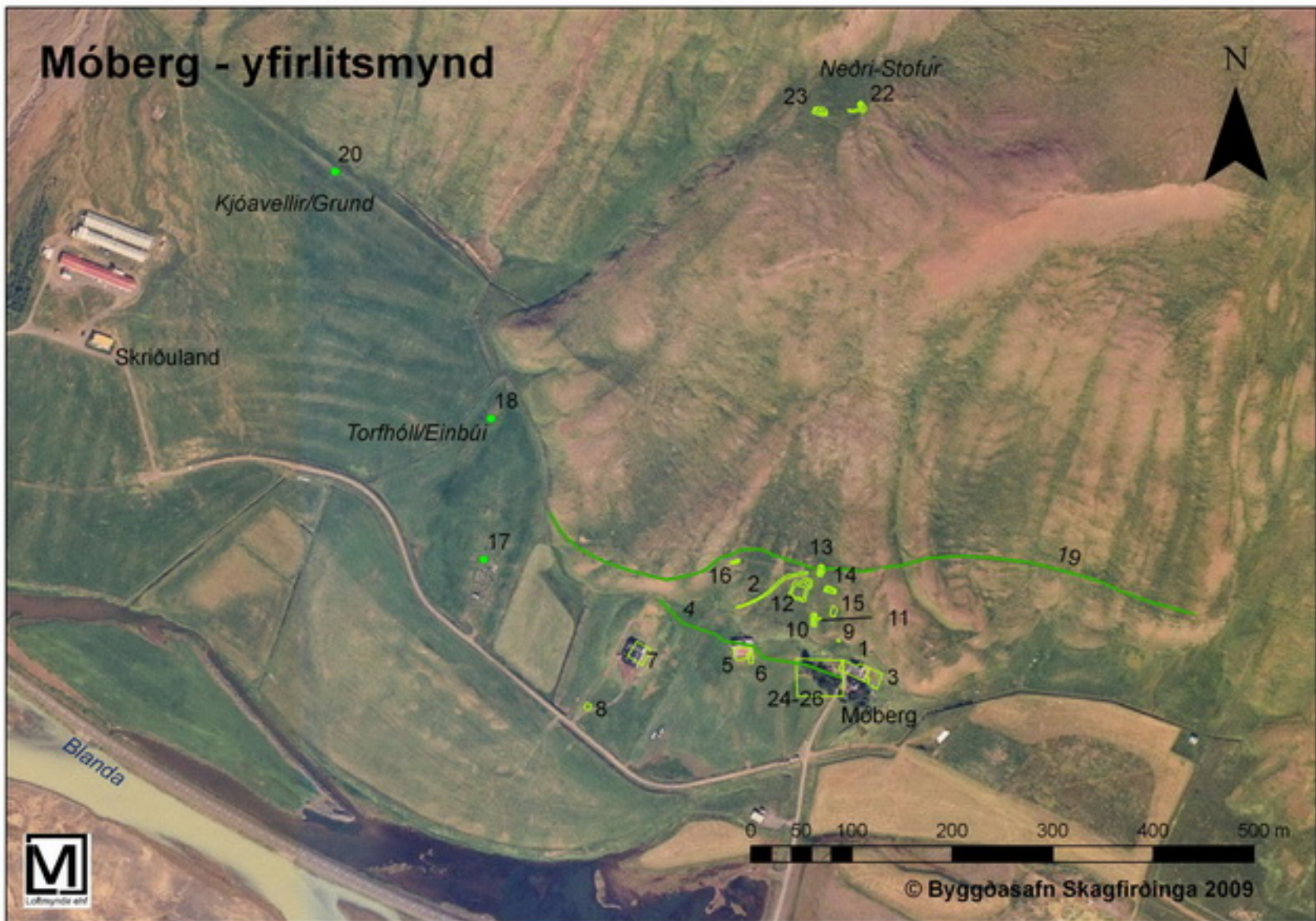
- Minjar
- Heimild

Holtastaðakot - Túnakort 1918

Hannes Jónsson (1918)

Móberg - yfirlitsmynd

Löfmynda ehf.

Móberg - minjar í túni

19

16

13

19

2

12

14

4

Kvíaból

10

11

15

Lambhúshóll

9

5

Ærhúshóll

7

6

4

1

3

24-26

Kirkjudag-
slátta

8

0 10 20 40 60 m

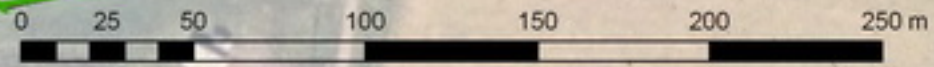
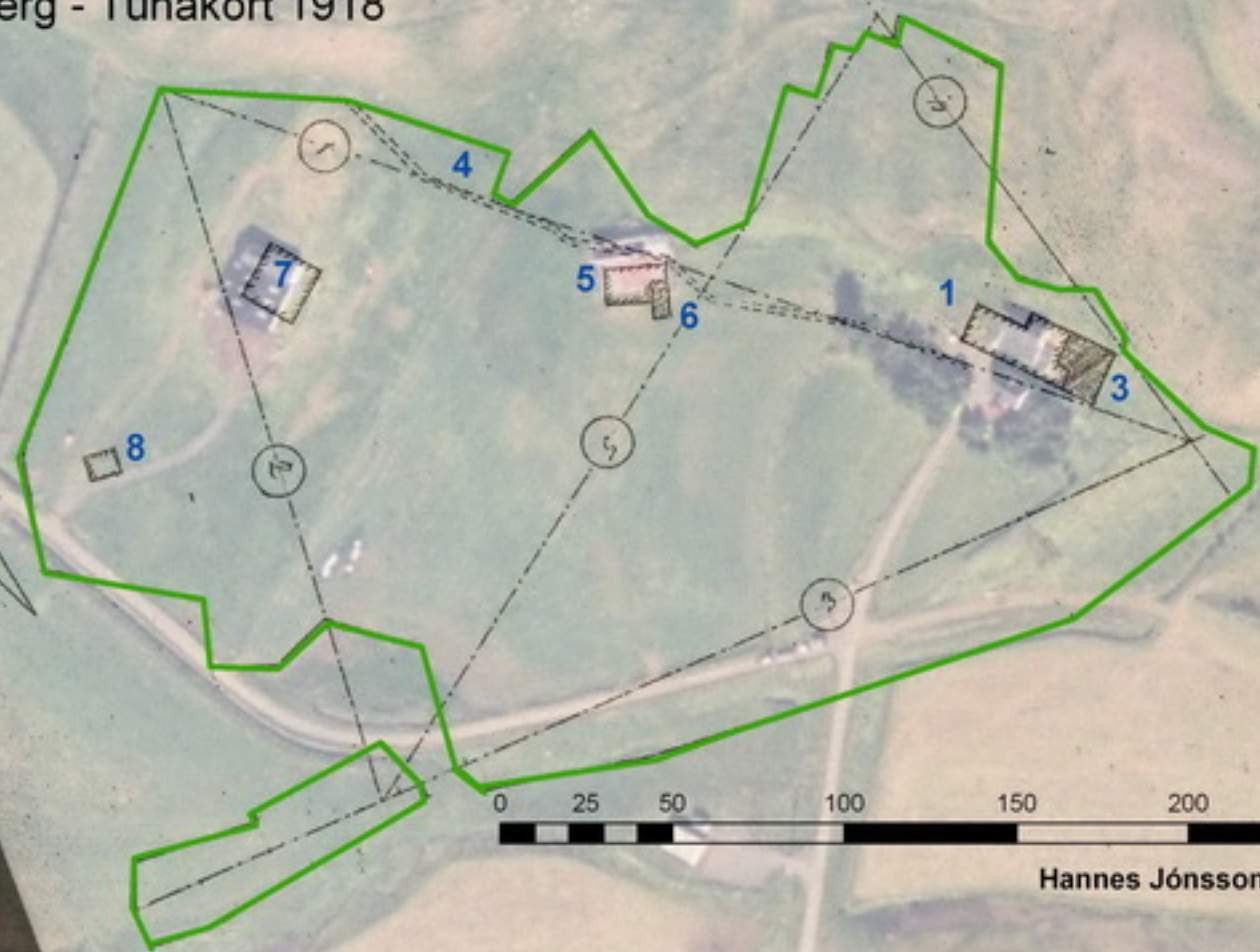

Heimild

Minjar

© Byggðasafn Skagfirðinga 2009

Móberg - Túnakort 1918

Hannes Jónsson (1918).

